

TAMPEREEN YLIOPISTO

Oikeustieteiden laitos

Teemu Peitsaari

**OIKEUDET KEKSINTÖÖN TYÖSUHDEKEKSINTÖLAIN JA
KORKEAKOULUKEKSINTÖLAIN MUKAAN**

Pro gradu -tutkielma

Yritysjuridiikka

Tampere 2008

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Oikeustieteiden laitos

PEITSAARI, TEEMU: Oikeudet keksintöön työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain mukaan

Pro gradu -tutkielma, 87 sivua, 1 liitesivu

Yritysjuridiikka

Huhtikuu 2008

Keksintö saattaa olla arvokas keksijälle ja hänen työnantajalleen. Työoikeudellisten periaatteiden mukaan työn tulos kuuluu työnantajalle. Patenttioikeudellisen periaatteen mukaan keksijällä on oikeus keksintöönsä. Oikeuksia työntekijän tekemään keksintöön säädellään työsuhdekeksintölailla ja korkeakoulukeksintölailla.

Työsuhdekeksintölaki astui voimaan 1968 vuoden alusta. Työsuhdekeksintölain soveltamisalaan on vanhastaan kuulunut niin sanottu tutkijapoikkeus. Tutkijapoikkeuksella on rajoitettu työsuhdekeksintölain soveltamista korkeakouluissa tutkimusta tekevään henkilöstöön. Korkeakoulukeksintölaki astui voimaan vuoden 2007 alusta. Korkeakoulukeksintölain soveltamisalaan säädettiin kuulumaan tutkijapoikkeuksen soveltamisalaan kuuluvat henkilöt. Korkeakoulukeksintölain säätämisen myötä työnantajalla saattaa olla oikeus keksintöihin, joihin työsuhdekeksintölain sääntely ei aikaisemmin ulottunut.

Työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisaloihin kuuluva keksintö määritellään patenttilain kautta. Keksinnön on oltava patentoitavissa. Patenttoimista ei kuitenkaan edellytetä, jotta kyseessä olisi tutkimuskohteeseen kuuluva keksintö. Työsuhdekeksintöä tai korkeakoulukeksintöä voidaan hyödyntää ja suojata patentoinnin lisäksi myös lukuisilla muilla tavoilla.

Oikeudet keksintöön syntyvät eri perusteilla työsuhdekeksintölaissa ja korkeakoulukeksintölaissa. Työsuhdekeksintölaissa työnantajan tosiasiallinen toiminta ja työntekijän kokemukset, jotka tämä on hankkinut työnantajan palveluksessa, määrittävät, kuinka laajat oikeudet työnantaja voi keksintöön saada. Työnantajaan samaistetaan konserniyhtiöt. Korkeakoulukeksintölain mukaisien oikeuksien kannalta keskeisintä on, millaisessa tutkimuksessa keksintö on syntynyt. Korkeakoulun on pyrittävä keksinnön tarkoituksenmukaiseen hyödyntämiseen.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	II
LÄHTEET	VI
OIKEUSTAPAUKSET	XVI
LYHENTEET	XVIII
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman aihe, rajaus ja metodi.....	1
1.2 Tutkielman rakenne	2
1.3 Käytetystä lähdeaineistosta	2
2 KEKSIJÄ	4
2.1 Työsuhdekeksijä	4
2.1.1 Työsuhteinen työntekijä.....	4
2.1.1.1 Työsuhteen arviointi tässä tutkimuksessa	4
2.1.1.2 Työsopimuslain työsuhteen tunnusmerkit.....	5
2.1.1.3 Toimitusjohtaja, hallituksen jäsen ja omistaja.....	6
2.1.2 Virkasuhteinen työntekijä	8
2.1.3 Tutkijapoikkeuksesta	9
2.2 Korkeakoulukeksijä	11
2.2.1 Suomalaisen korkeakoulun palveluksessa oleva henkilö	11
2.2.1.1 Suomalainen korkeakoulu	11
2.2.1.2 Korkeakoulujen alaiset tai yhteiset erillislaitokset	12
2.2.1.3 Palvelussuhdekriteeri	14
2.2.2 Suomen Akatemian tutkimusvirassa oleva henkilö.....	15
2.3 Muut keksijät.....	15
2.3.1 Vapaat keksijät	15
2.3.2 Yrittäjänä toimiva keksijä	16
2.3.4 Maanpuolustusvelvollisuutta suorittavat keksijät	18
2.3.5 Apurahaa saavat opiskelijat ja tutkijat	20
2.3.5.1 Apuraha	20
2.3.5.2 Apurahan verovapaus.....	20
2.3.5.3 Palkkaa vai työ- tai käyttökorvausta?	23
2.3.5.4 Velvollisuudesta toimittaa ennakonpidätys ja suorittaa työnantajan sosiaaliturvamaksua.....	25
2.3.5.5 Maksajan selonottovelvollisuus.....	28
3 KEKSINTÖ	30
3.1 Patentoitavuusvaatimus.....	30
3.1.1 Patentoitavuuden edellytyksistä	30
3.1.2 Uutuus.....	32
3.2 Patentoitavuusolettama	34
3.3 Työsuhdekeksintöjen ja korkeakoulukeksintöjen hyödyntämistavoista.....	36

3.3.1 Yleisesti tiedon hyödyntämisestä	36
3.3.2 Keksinnön patentoiminen	37
3.3.2.1 Patentin tuottamat oikeudet	37
3.3.2.2 Ennakkokäyttöoikeudesta ja vilpittömästä mielestä	38
3.3.3 Keksinnön suojaaminen hyödyllisyysmallilla.....	41
3.3.4 Keksinnön salassapito.....	43
3.3.5 Keksinnön julkistaminen ”defensive publishing”	44
4 OIKEUDET TYÖSUHDEKEKSINTÖÖN.....	45
4.1 Keksijälle syntyvät oikeudet	45
4.2 Työnantajan oikeudet keksintöön.....	45
4.2.1 Toiminta-alakriteeri.....	45
4.2.1.1 Keksinnön kuuluminen työnantajan toiminta-alaan	45
4.2.1.2 Toiminta-alasta tiedottaminen	48
4.2.1.3 Konserniyhtiöt	49
4.2.2 Keksintötyypit ja työnantajan oikeudet	50
4.2.2.1 Keksintöjen luokittelusta.....	50
4.2.2.2 A-keksinnöt	51
4.2.2.3 B-keksinnöt.....	53
4.2.2.4 C-keksinnöt.....	55
4.2.2.5 D-keksinnöt	56
4.3 Oikeuksien ottamisen ja käyttämisen kannalta keskeisiä määräaikoja.....	57
4.3.1 Työnantajan harkinta-aika.....	57
4.3.2 Keksijän määräämisoikeuden rajoitukset työnantajan harkinta-aikana.....	59
4.4 Erityiskysymyksiä	59
4.4.1 Työsuhdeyhteys ja keksintöoikeudet konserniyhtiöissä.....	59
4.4.2 Työsuhdeyhteys ja keksintöoikeudet liikkeen luovutustilanteessa	61
4.4.3 Vuokratyöntekijän tekemä keksintö	63
4.4.4 Palvelussuhteen jälkeen tehty keksintö.....	65
5. OIKEUDET KORKEAKOULUKEKSINTÖÖN	66
5.1 Avoimessa tutkimuksessa syntynyt keksintö	66
5.1.1 Avoin tutkimus	66
5.1.2 Keksijän ensisijaiset oikeudet	70
5.1.3 Korkeakoulun oikeuksien toissijaisuus.....	71
5.2 Sopimustutkimuksessa syntynyt keksintö.....	73
5.2.1 Sopimustutkimus	73
5.2.2 Korkeakoulun oikeuksien ensisijaisuus	76
5.2.2.1 Oikeuksien edellytykset	76
5.2.2.2 Tarkoituksenmukaisuuden tavoite ja korkeakoulun oikeuksien laajuus.....	76
5.2.2.3 Keksijän salassapitovelvoitteista sopimustutkimuksessa.....	78
5.2.3 Keksijän toissijaiset oikeudet.....	80
5.3 Muissa tilanteissa syntyneet keksinnöt	80
5.3.1 Muut tilanteet	80
5.3.2 Korkeakoulun oikeudet keksintöön.....	81
5.3.2.1 Neuvotteluoikeus	81
5.3.2.2 Käyttöoikeus.....	81

5.4 Todistustaakan jako	82
5.4.1 Tutkimustyyppin osoittaminen.....	82
5.4.2 Keksinnön osoittaminen vasta palvelussuhteen jälkeen tehdyksi	83
6 PÄÄTELMÄT.....	86
LIITE 1.....	88

LÄHTEET

Kirjallisuus

Andersson, Edward – Linnakangas, Esko: Tuloverotus. 7. uud. p. Jyväskylä 2006. (Andersson – Linnakangas 2006)

Andersson, Edward – Linnakangas, Esko: Tuloverotus ja varallisuusverotus. 6. uud. p. Jyväskylä 2002. (Andersson – Linnakangas 2002)

Aro, Pirkko-Liisa: Ennakkokäyttöoikeus patentinhaltijan yksinoikeuden rajoituksena. Vammala 1972. (Aro 1972)

Begg, David – Fischer, Stanley – Dornbusch, Rudiger: Economics. 8th ed. Madrid 2005. (Begg et al. 2005)

Bruun, Niklas: Uppfinnarrät i anställningsförhållande. En rättdogmatisk studie av lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Jyväskylä 1982. (Bruun 1982)

Bruun, Niklas: Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 259/2004 laiksi oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin sekä laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta. 2005. Osoitteesta: http://www.iprinfo.com/tiedostot/Lau_NB_yokeksinnot.pdf. Viittauspäivä 24.3.2008. (Bruun 2005)

Bruun, Niklas – Kilpeläinen, Karla – Mansala, Marja-Leena: Työsuhde ja oikeus keksintöön. Helsinki 1992. (Bruun et al. 1992)

Bruun, Niklas – Mäenpää, Olli – Tuori, Kaarlo: Virkamiesten oikeusasema. Keuruu 1995. (Bruun et al. 1995)

Bruun, Niklas – Välimäki, Mikko: Korkeakoulukeksinnöt. Uuden lain tavoitteet, tulkinta ja käytännön soveltaminen. Helsinki 2007. (Bruun – Välimäki 2007)

Edelman, Tom: Tutkimussopimusten perusteista. Teoksessa Saarnilehto, Ari – Edelman Tom (toim.): Tutkimussopimus. Juva 1998, s. 15–24. (Edelman 1998)

Eriksson, Susan – Holttinen, Jari: Pätäkoululaisen arkipäivää. Acatiimi 3/2001. Osoitteesta: http://www.acatiimi.fi/2001/3_01/3_01f.htm. Viittauspäivä 1.2.2008. (Eriksson – Holttinen 2001)

Godenhielm, Berndt: Työsuhdekeksintölain 4 §:n tulkintaa. Defensor Legis 1969, s. 113–120. (Godenhielm 1969)

Haarmann, Pirkko-Liisa: Immateriaalioikeus. 4. uud. p. Jyväskylä 2006. (Haarmann 2006)

Haarmann, Pirkko-Liisa – Mansala, Marja-Leena: Immateriaalioikeuden perusteet. Helsinki 2007. (Haarmann – Mansala 2007)

Heikkinen, Erja: Yliopistot yhteiskunnallisina vuorovaikuttajina. Laki velvoittaa yliopistot vuorovaikutukseen muun yhteiskunnan kanssa. IPRinfo 1/2007. Osoitteesta: http://www.iprinfo.com/page.php?page_id=36&action=articleDetails&a_id=459&id=33. Viittauspäivä 24.3.2008. (Heikkinen 2007)

Heinonen, Keijo: Kuinka voittaa patentinloukkauskanne? Defensor Legis 2005/6, s. 1314–1320. (Heinonen 2005)

Heinonen, Keijo – Baltscheffsky, Arne: Keksijän opas. Keksinnöstä patentiksi. Helsinki 2005. (Heinonen – Baltscheffsky 2005)

Hemmo, Mika: Sopimusoikeus 1. 2. uud. p. Jyväskylä 2003. (Hemmo 2003)

Hesser, Torwald – Essén, Eric W.: Patentlagen jämte patentkungörelsen och övriga följdförfattningar. Stockholm 1968. (Hesser – Essén 1968)

Hietala, Harri – Kahri, Tapani – Kairinen, Martti – Kaivanto, Keijo: Työsopimuslaki käytännössä. 2. p. Pieksämäki 2004. (Hietala et al. 2004)

Hyttinen, Veli-Pekka – Juuti, Jouni – Lehikoinen, Mirja – Salonen, Tommi – Sjöholm, Harri – Waris, Mika: Immateriaaliasioiden huomioiminen liiketoiminnassa – Johdon työkirja. 2005. Työkirjan on PRH:n kanssa yhdessä kehittänyt Oy Swot Consulting Finland Ltd. Osoitteesta: <http://palveluverkko.prh.fi/immateriaalityokirja.pdf>. Viittauspäivä 7.2.2008. (Hyttinen et al. 2005)

Jaatinen, Tiina: Research Tool- eli tutkimustyökalujen patentoinnin lähtökohdista Euroopassa. Teoksessa Mylly, Tuomas – Saarnilehto, Ari (toim.): Teollisoikeudellisia kirjoituksia VI. Tampere 2004, s. 1–20. (Jaatinen 2004)

Jacobsson, Måns – Tersmeden, Erik – Törnroth, Lennarth: Patentlagstiftningen – en kommentar. Lund 1980. (Jacobsson et al. 1980)

Kahri, Tapani – Hietala, Harri: Työsopimuslaki. 10. uud. p. Porvoo 1999. (Kahri – Hietala 1999)

Kairinen, Martti: Työoikeus perusteinen. 10. p. Raisio 2004. (Kairinen 2004)

Karjalainen, Jukka – Raunio, Merja: Siirtohinnoittelu. Juva 2007. (Karjalainen – Raunio 2007)

Kivi-Koskinen, Timo: Työsuhdekeksinnöt. Vantaa 2002. (Kivi-Koskinen 2002)

Koskinen, Seppo: Työntekijä vai yrittäjä. Konkreettisten rajanvetojen esittelyä ja arviointia. 2007. Osoitteesta: <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/4873>. Viittauspäivä 7.2.2008. (Koskinen 2007)

Koskinen, Seppo – Kulla, Heikki: Virkamiesoikeuden perusteet. 3. uud. p. Saarijärvi 2001. (Koskinen – Kulla 2001)

Koskinen, Seppo – Kulla Heikki: Virkamiesoikeuden perusteet. 4. uud. p. Jyväskylä 2005. (Koskinen – Kulla 2005)

Laitinen, Mirjami – Peltomäki, Tomi: Ennakkoperintä. Yritystieto-sarja. Jatkuvasti täydennettävä verkkoteos. Viimeisin päivitys tehty 30.1.2008. Osoitteesta: <http://www.wsoypro.fi>. Viittauspäivä 15.2.2008. (Laitinen – Peltomäki 2008)

Lampola, Markku: Yliopistotutkimuksen kaupallinen hyödyntäminen. Oikeudellinen arviointi. Sitran raportteja 21. Kuopio 2002. Osoitteesta: www.sitra.fi/Julkaisut/raportti21.pdf. Viittauspäivä 8.2.2008. (Lampola 2002)

Mansala, Marja-Leena: Työsuhdekeksinnöt ja vuokratyösuhde. IPRinfo 2/2001. Osoitteesta: http://www.iprinfo.com/page.php?page_id=36&action=articleDetails&a_id=64&id=6. Viittauspäivä 5.3.2008. (Mansala 2001)

Mansala, Marja-Leena: Pienyritysten immateriaalioikeuksien suojaamisstrategia. Defensor Legis 2007/4, s. 587–601. (Mansala 2007)

Myrsky, Matti: Apurahojen verotus. Acatiimi 4/2004. Osoitteesta: http://www.acatiimi.fi/2004/4_04/4_04m.htm. Viittauspäivä 1.2.2008. (Myrsky 2004)

Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Verotusmenettely ja muutoksenhaku. 3. uud. p. Jyväskylä 2002. (Myrsky – Linnakangas 2002)

Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Verotusmenettely ja muutoksenhaku. 5. uud. p. Jyväskylä 2007. (Myrsky – Linnakangas 2007)

Nieminen, Mika: Lähtökohtia yliopistojen kolmannen tehtävän tarkastelulle. Teoksessa Kankaala, Kari – Kaukonen, Erkki – Kutinlahti, Pirjo – Lemola, Tarmo – Nieminen, Mika – Välimaa, Jussi: Yliopistojen kolmas tehtävä? Helsinki 2004, s. 15–42. (Nieminen 2004)

Oesch, Rainer: Työsuhdekeksinnöt immateriaalioikeuksien kansainvälisessä kehityksessä. Defensor Legis 1–2/1991, s. 36–53. (Oesch 1991)

Oesch, Rainer: Teknologialisenssien ongelmakohtia. Defensor Legis 5/2004, s. 912 – 927. (Oesch 2004)

Oesch, Rainer – Pihlajamaa, Heli: Patenttioikeus. Keksintöjen suoja. Jyväskylä 2003. (Oesch – Pihlajamaa 2003)

Paasivirta, Anssi – Valtonen, Pertti: Aloittavien innovaatioyritysten siemenrahoituksen ja palvelujärjestelmän uudistamisjärjestelmä (AISP-strategia). KTM Julkaisuja 28/2004. Osoitteesta: [http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/12b74ae4d1122aadc22565fa003211a6/24c747717446c0c2c2256f3a003ea864/\\$FILE/jul28esi_2004.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/12b74ae4d1122aadc22565fa003211a6/24c747717446c0c2c2256f3a003ea864/$FILE/jul28esi_2004.pdf). Viittauspäivä 7.2.2008. (Paasivirta – Valtonen 2004)

Rapinoja, Ben: Keksintöjen patentoitavuuden edellytykset. Teoksessa Mäkinen, Kari – Oesch, Rainer – Rapinoja, Ben (toim.): Immateriaalioikeudet yhdentyvässä Euroopassa. Helsinki 1996, s. 125–164. (Rapinoja 1996)

Reiland, Gunnar: Patenthandboken : om patentering och patentskydd I Sverige. 3. uppl., överarbetad av Saul Lewin och Björn Söderström. Avesta 1979. (Reiland 1979)

Shavel, Steven: Economic Analysis of Property Law. Discussion Paper No. 399. Cambridge 2002. Osoitteesta: http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center/papers/399_shavell.php. Viittauspäivä 26.2.2008. (Shavel 2002)

Tampereen yliopiston tutkimus- ja innovaatiopalvelut: Sopimusopas. Osoitteesta: <http://www.uta.fi/tutkimus/tutkimuspalvelut/>. Viittauspäivä 18.3.2008. (Tampereen yliopisto: Tutkimus- ja innovaatiopalvelut)

Tarkiainen, Tarja: Ennakkoperintäopas kunnille ja kuntayhtymille. Jyväskylä 2007. (Tarkiainen 2007)

Teollisuuden keskusliitto: Työsuhdekeksinnöt. Tampere 1991. (Teollisuuden keskusliitto 1991)

Vapaavuori, Tom: Yrityssalaisuudet ja salassapitosopimukset. Helsinki 2005. (Vapaavuori 2005)

Välimäki, Mikko – Laine, Juha: Vastuunrajoituksista kolmannen osapuolen immateriaalioikeusväitteille ohjelmistotoimituksissa. Defensor Legis 2004/5, s. 901–911. (Välimäki – Laine 2004)

Zweigbergk, Åke (toim.): Nordiskt industriellt rättsskydd. Stockholm 1948, s. 157–160. (NIR 1948)

Virallislähteet

Valtiopäiväasiakirjat

EV 28/2006 vp. Eduskunnan vastaus 28/2006 vp. koskien hallituksen esitystä laiksi oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin sekä laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta.

HE 101/1966 vp. Hallituksen esitys patenttilainsäädännön uudistamisesta.

HE 56/1967 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin.

HE 114/1978 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa ja markkinatuomioistuimesta annetun lain muuttamisesta.

HE 139/1979 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi patenttilain muuttamisesta.

HE 238/1984 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Valtion virkamieslainsäädännön uudistamisesta.

HE 3/1988 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta.

HE 176/1991 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion maksuperustelaiksi.

HE 126/1994 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi enakkoperintälain ja arvonlisäverolain 1 §:n muuttamisesta.

HE 202/1996 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle enakkoperintälaiksi sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.

HE 147/2000 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta.

HE 157/2000 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle työsopimuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 97/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työsopimuslain 1 luvun 10 §:n muuttamisesta.

HE 196/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kunnallisesta viranhaltijasta ja laiksi kuntalain muuttamisesta.

HE 206/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle ammattikorkeakoululaiksi ja laiksi ammatillisesta opettajankoulutuksesta.

HE 259/2004 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin sekä laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta.

HE 68/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle sairausvakuutuksen rahoitusta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi.

HE 92/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Eurooppapatenttien myöntämisestä tehdyn yleissopimuksen uudistamiskirjan ja patenttilakisopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä patenttilain muuttamisesta.

HE 264/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle puolustusvoimalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 140/2007 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle siviilipalveluslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

LvM 8/1967 vp. Lakivaliokunnan mietintö N:o 8 hallituksen esityksen johdosta laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin.

PeVL 28/2005 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto 28/2005 vp. koskien hallituksen esitystä laiksi oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin sekä laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta.

SiVM 1/2006 vp. Sivistysvaliokunnan mietintö 1/2006 vp. koskien hallituksen esitystä laiksi oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin sekä laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta.

Komiteanmietinnöt

KM 1964: B 27. Pohjoismaista patenttia suunnittelevan Suomen komitean mietintö.

KM 1965: B 16. Työsuhdekeksintökomitean mietintö. Ehdotus laiksi työntekijän tekemistä keksinnöistä.

KM 1977:38. Mietintö kansainvälisestä patenttiyhteistyöstä II. Euroopan patenttisopimuksen johdosta patenttilakiin tehtävät muutokset.

NU 1963:6. Betenkning angående nordisk patentlovgivning. Avgitt av samarbeidende danske, finske, norske og svenske komitéer.

Valtiosopimukset

Kansainvälisiä näyttelyjä koskeva sopimus. SopS 36/1937.

Teollisuusomistusoikeuden suojelemista koskeva sopimus, tehty Pariisissa maaliskuun 20 päivänä 1883, sekä tarkastettu Brysselissä joulukuun 14 päivänä 1900 ja Washingtonissa kesäkuun 2 päivänä 1911. SopS 5/1921.

Yleissopimus Eurooppapatenttien myöntämisestä (Euroopan Patenttisopimus) tehty Münchenissä 5 päivänä lokakuuta 1973. SopS 8/1996.

Muut virallislähteet

European Patent Office: Case Law of Appeal of the European Patent Office. 5th ed. Austria 2006. Osoitteesta: <http://www.epo.org/patents/appeals/case-law.html>. Viittauspäivä 25.4.2008. (EPO 2006)

Kauppa- ja teollisuusministeriö: Korkeakouluissa tehtävien keksintöjen tehokas kaupallinen hyödyntäminen: Yliopistokeksintöryhmän mietintö. Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 6/2002. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2002)

Neuvoston direktiivi 2001/23/EY, annettu 12 päivänä maaliskuuta 2001, työntekijöiden oikeuksien turvaamista yrityksen tai liikkeen taikka yritys- tai liiketoiminnan osan luovutuksen yhteydessä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä. Euroopan yhteisöjen virallinen lehti L 82, 22.3.2001, s. 16–20. (2001/23/EY)

Opetusministeriö: Yliopistojen ulkopuolisen rahoituksen valvontaa ja hallinnointia käsitelleen työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2001:22. (Opetusministeriö 2001)

Opetusministeriö: Yliopistojen tutkimustulosten hyödyntäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:10. (Opetusministeriö 2007)

Sosiaali- ja terveysministeriö: Apurahansaajien sosiaaliturvaa selvittäneen työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2004:9. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004)

Työministeriö: Vuokratyötä selvittäneen työryhmän mietintö. 22.11.2007. (Työministeriö 2007)

Verohallitus: Palkkaa vai työkorvausta. Verohallituksen ohje. Dnro 2118/31/2004. Osoitteesta: <http://www.vero.fi/default.asp?article=2283&language=FIN>. Viittauspäivä 7.2.2008. (Verohallitus 2005)

Verohallitus: Henkilöasiakkaan vero-opas 2008. Osoitteesta: <http://portal.vero.fi/public/default.aspx?nodeid=7823>. Viittauspäivä 7.2.2008. (Verohallitus 2007)

Muut lähteet

Opetusministeriö: Ammattikorkeakoulut. Opetusministeriön kotisivut. Osoitteesta:

<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/ammattikorkeakoulut/?lang=fi>. Viittauspäivä 20.1.2008. (Opetusministeriö: Ammattikorkeakoulut)

Opetusministeriö: Tekijänoikeusneuvosto. Opetusministeriön kotisivut. Osoitteesta:

<http://www.minedu.fi/OPM/Tekijaenoikeus/tekijaenoikeusneuvosto/?lang=fi>. Viittauspäivä 3.4.2008. (Opetusministeriö: Tekijänoikeusneuvosto)

Opetusministeriö: Tutkimus korkeakouluissa. Opetusministeriön kotisivut. Osoitteesta:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiede/tutkimus_yliopistoissa_ja_ammattikorkeakouluissa/index.html?lang=fi. Viittauspäivä 30.1.2008. (Opetusministeriö: Tutkimus korkeakouluissa)

Työsuhdekeksintölautakunnan sihteeri, markkinaoikeustuomari Jaakko Ritvalan sähköpostivastaus 21.4.2008 tiedusteluun työsuhdekeksintölautakunnan lausunnoista. (Ritvala 2008)

Suomen Akatemia: Tutkijakoulut. Suomen Akatemian kotisivut. Osoitteesta:

<http://www.aka.fi/fi/A/Tiedeyhteiskunnassa/Tutkijanura/Tutkijakoulut/>. Viittauspäivä 30.1.2008. (Suomen Akatemia: Tutkijakoulut)

Tampereen yliopisto: Tampereen yliopiston johtosääntö. Yliopiston hallituksen 24.4.1998 hyväksymä ajantasainen johtosääntö. Osoitteesta:

<http://www.uta.fi/hallintokeskus/hela/saadokset/johtosaanto.html>. Viittauspäivä 7.2.2008. (Tampereen yliopisto: Tampereen yliopiston johtosääntö)

Tekes: Tekesin nimi eri kielillä. Tekesin kotisivut. Osoitteesta:

<http://www.tekes.fi/tekes/nimiversiot.html>. Viittauspäivä 13.4.2008. (Tekes: Tekesin nimi eri kielillä)

Työ- ja elinkeinoministeriö: Työsuhdekeksintölautakunta. Työ- ja elinkeinoministeriön kotisivut.

Osoitteesta: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=1260>. Viittauspäivä 3.4.2008. (Työ- ja elinkeinoministeriö: Työsuhdekeksintölautakunta)

OIKEUSTAPAUKSET

Suomi

Korkein hallinto-oikeus

s.

KHO 1952 II 489	apurahan verovapaus	22
KHO 1958 II 178	apurahan verovapaus	22
KHO 1963 II 334	apurahan verovapaus	22
KHO 1976 T 4136	apurahan verovapaus	27
KHO 1991 B 524	apurahan verovapaus	22
KHO 08.09.1999/2405	apurahan verovapaus, työnantajan sosiaaliturvamaksun suorittamisvelvollisuus	26

Korkein oikeus

KKO 1938 II 595	patenttioikeuden loukkaaminen	38
KKO 1970 II 79	ennakkokäyttöoikeus	39
KKO 1983 II 68	osakeyhtiön toimitusjohtajan oikeusasema	6
KKO 1986 II 40	osakeyhtiön toimitusjohtajan oikeusasema	6
KKO 1986 II 167	osakeyhtiön toimitusjohtajan oikeusasema	6
KKO 1989:136	osuuskunnan toimitusjohtajan oikeusasema	6
KKO 1991:60	työsuhde, osakas ja hallituksen jäsen	7
KKO 1990:114	osakeyhtiön toimitusjohtajan oikeusasema	6
KKO 1992:172	osakeyhtiön toimitusjohtajan oikeusasema	6
KKO 2003:127	patenttioikeuden loukkaaminen	38

Tekijänoikeusneuvosto

(Lausunto Osoitteesta:

http://www.minedu.fi/OPM/Tekijaenoikeus/tekijaenoikeusneuvosto/tekijaenoikeusneuvoston_lausunnot/?lang=fi. Viittauspäivä 12.4.2008.)

1999:4	siviilipalvelusmies, oikeus tietokoneohjelmaan	19
--------	--	----

Työsuhdekeksintölautakunta

(Lausunnot teoksesta Bruun et al. 1992 ja osoitteesta: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=1257>. Viit-
tauspäivä 12.4.2008.)

1974	työnantajan toiminta-ala	46
1986	työnantajan toiminta-ala	47
2/1989	keksinnön patentoitavuus	35–36
2/1990	keksinnön patentoitavuus	36
3/1990	työsuhdeyhteys, oikeudet keksintöön	52
4/1990	työnantajan toiminta-ala	46, 47, 56
3/1992 (viittaukset osin lausunnon julkaisemattomaan osaan)		
	tutkimusyriityksen toiminta-ala	47, 63
2/1995	työnantajan harkinta-ajan laskeminen	48, 58
3/1995	keksinnön käyttöä koskevat velvollisuudet	55
3/1996	toimeksiantosuhteessa tehty keksintö	17
4/1996	työsuhdeyhteys, oikeudet keksintöön	52
5/1996	työsuhdekeksintölain soveltaminen toimitusjohtajiin	7
3/2000	työsuhdeyhteys, oikeudet keksintöön	53–54
1/2001	työsuhdekeksintölain työntekijä-käsite	4, 7, 62

Muut oikeustapaukset

EPO

(Ratkaisut teoksesta EPO 2006.)

T 173/83	keksinnön tuleminen julkiseksi ilmeisen väärinkäytöksen johdosta	33
T 585/92	keksinnön tuleminen julkiseksi ilmeisen väärinkäytöksen johdosta	33
T 436/92	keksinnön tuleminen julkiseksi ilmeisen väärinkäytöksen johdosta	33

Högsta domstolen (Ruotsi)

NIR 1948, s. 157–160/

NJA 1948, s. 256–259	ennakkokäyttäjän vilpittömän mieli	40
----------------------	------------------------------------	----

LYHENTEET

EPC	Yleissopimus Eurooppapatenttien myöntämisestä (Euroopan Patenttisopimus) tehty Münchenissä 5 päivänä lokakuuta 1973. SopS 8/1996./European Patent Convention
EPL	Ennakkoperintälaki 20.12.1996/1118.
EPO	Euroopan patenttivirasto/European Patent Office
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys eduskunnalle
HyödMalliL	Laki hyödyllisyysmallioikeudesta 10.5.1991/800
KHO	korkein hallinto-oikeus
KKO	korkein oikeus
KM	komiteanmietintö
KorKL/ korkeakoulukeksintölaki	Laki oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin 19.5.2006/369
KPL	Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
LvM	lakivaliokunnan mietintö
NU	Nordisk utredningsserie
NIR	Nordiskt industriellt rättsskydd (nykyisin Nordiskt immateriellt rättsskydd)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Pariisin yleissopimus	Teollisuusomistusoikeuden suojelemista koskeva sopimus, tehty Pariisissa maaliskuun 20 päivänä 1883, sekä tarkastettu Brysselissä joulukuun 14 päivänä 1900 ja Washingtonissa kesäkuun 2 päivänä 1911. SopS 5/1921.
PatL	Patenttilaki 15.12.1967/550
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
PRH	patentti- ja rekisterihallitus
SiVM	sivistysvaliokunnan mietintö
SopMenL	Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa 22.12.1978/1061

Tekes	Tekes – teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus ¹
TSKL/ työsuhdekeksintölaki	Laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin 29.12.1967/656
TSL	Työsopimuslaki 26.1.2001/55
TVL	Tuloverolaki 30.12.1992/1535
Työsuhdekeksintöasetus	Asetus oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin 10.6.1988/527
vp.	valtiopäivät
YL	Yliopistolaki 27.6.1997/645

---

¹ Tekes: Tekesin nimi eri kielillä.

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihe, raja- ja metodi

Työoikeudellisten periaatteiden mukaan työn tulos kuuluu työnantajalle, kun taas patenttioikeudellisten periaatteiden mukaan on keksijällä oikeus tekemäänsä keksintöön². Tilanteessa, jossa työntekijä tekee keksinnön, voidaan aiheellisesti kysyä, kuuluvatko oikeudet keksintöön itse keksijälle vai tämän työnantajalle. Mainitunlaista tilannetta säätelevät Suomessa kaksi erityislakia, työsuhdekeksintölaki ja korkeakoulukeksintölaki. Tässä tutkielmassa selvitän sitä, missä tilanteissa työsuhdekeksintölaki ja korkeakoulukeksintölaki soveltuvat ja sitä, kuinka ne säätelevät keksintöoikeuksia keksijän ja tämän työnantajan välillä.

Työnantajalla viitataan tässä tutkimuksessa myös korkeakouluihin, joiden palveluksessa oleviin henkilöihin korkeakoulukeksintölaki kohdistuu. En nimenomaisesti määrittele työnantajan käsitettä, vaan se tulee selville keksijän määritelmän kautta. Tutkimuksen kannalta onkin keskeistä määritellä ne henkilöt, jotka kuuluvat työsuhdekeksintölain tai korkeakoulukeksintölain soveltamisalaan. Lisäksi on määriteltävä ne keksinnöt, joihin mainittuja lakeja sovelletaan. Toisin sanoen tässä tutkimuksessa määritellään työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisalat. Kun soveltamisalat ovat määriteltäviä, on mahdollista tarkastella mainittujen tutkimuskohteena olevien lakien keksintöoikeuksiin kohdistuvaa sääntelyä. Keskityn tutkimuksessa näiltä osin keksintöoikeuksiin, enkä tule sivumainintoja lukuun ottamatta esittämään oikeuksista mahdollisesti suoritettavaksi tulevia korvauksia. Esittelen tutkielmassa myös lyhyesti erilaisia tapoja keksinnön hyödyntämiseen ja suojaamiseen.

Tutkielmassa selvitän työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain aineellisoikeudellista sääntelyä. Nostan tutkielmassa erityisesti esiin niiden, kyseisten lakien, normien pakottavuuden, jotka merkittävästi vaikuttavan keksintöoikeuksiin. Dispositiivisten normien osalta esittelen tiettyjä tapoja sopia lain säädöksestä poikkeavalla tavalla. Pakottavien ja tahdonvaltaisten normien erottelu sekä erilaisten sopimuksiin perustuvien järjestelyiden tarkastelu jää kuitenkin pääosin tämän tutkielman ulkopuolelle.

---

² Ks. LvM 8/1967 vp., s. 1.

Kuten mainittua, tutkin tässä tutkielmassa Suomessa voimassaolevien työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisaloja ja niiden keksintöoikeuksiin kohdistuvaa säätelyä. Olen valinnut tutkimusmetodiksi oikeusdogmatiikan, joka soveltuu tutkimuskohteeseen varsin luontevasti. Otan lyhyesti esiin joitakin oikeustaloustieteellisiä ja oikeuspoliittisia näkökohtia, jotka ovat tutkimuskohteen kannalta olennaisia.

1.2 Tutkielman rakenne

Aloitan määrittelemällä sen henkilöpiirin, johon kuuluvien henkilöiden tekemiin keksintöihin sovelletaan työsuhdekeksintölakia tai korkeakoulukeksintölakia. Tarkastelussa keskityn erityisesti henkilöryhmiin, jotka ovat työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisalojen ja siten myös tämän tutkimuksen raja-alueella. Tutkielman kolmannessa pääluvussa tarkennan työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisaloja ja tämän tutkielman rajausta. Kolmannessa pääluvussa esittelen ne edellä mainittujen henkilöiden tekemät keksinnöt, jotka kuuluvat työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisaloihin. Keksinnön käsitettä selventääkseni käsittelen varsin yleisellä tasolla myös erilaisia keksintöjen hyödyntämistapoja.

Työn viimeisissä pääluvuissa käsittelen oikeuksia keksintöön. Esittelen millä edellytyksillä keksijällä ja työnantajalla voi olla oikeuksia keksintöön. Esittelen keksijälle syntyviä oikeuksia ja oikeuksia, jotka työnantaja voi kulloinkin ottaa. Neljännessä pääluvussa käsittelen asiaa työsuhdekeksintölain ja viidennessä pääluvussa korkeakoulukeksintölain kannalta.

1.3 Käytetystä lähdeaineistosta

Tämän tutkielman keskeisintä lähdeaineistoa ovat Suomen lain eri säädökset ja lakien valmisteluaineistot. Näistä tälle tutkielmalle tärkeimmät liittyvät immateriaalioikeuden, työoikeuden ja vero-oikeuden alaan. Tietyin kohdin olen käyttänyt Suomen lain tulkinnassa apuna myös pohjoismaista valmisteluaineistoa sekä kansainvälisiä sopimuksia, joihin Suomi on sitoutunut.

Viitataan tutkielmassa useisiin suomalaisiin korkeimpien oikeusasteiden ratkaisuihin. Lisäksi olen hyödyntänyt työsuhdekeksintölautakunnan³ lausuntoja ja yhtä tekijänoikeusneuvoston lausuntoa. Näiden tahojen antamat lausunnot ovat suosituksen luonteisia⁴. Tämän tutkielman valmistuessa työsuhdekeksintölautakuntaan ei ollut vielä saapunut yhtään korkeakoulukeksintölakiin liittyvää asiaa, joten kaikki viittaamani kyseisen lautakunnan lausunnot käsittelevät työsuhdekeksintölakia⁵. Yksittäisten sivukysymyksen osalta olen lisäksi viitannut Euroopan patenttioviraston valituslautakuntien ratkaisuihin ja yhteen ruotsalaiseen oikeustapaukseen. Hyödynnän tutkielmassa runsaasti oikeuskirjallisuutta ja innovaatiotoimintaa käsitteleviä julkaisuita.

---

³ Ks. työsuhdekeksintölain 11.1 §, jonka mukaan työsuhdekeksintölautakunta antaa lausuntoja TSKL:n tai KorKL:n soveltamista koskevissa asioissa.

⁴ Ks. Työ- ja elinkeinoministeriö: Työsuhdekeksintölautakunta ja Opetusministeriö: Tekijänoikeusneuvosto.

⁵ Ritvala 2008.

2 KEKSIJÄ

2.1 Työsuhdekeksijä

2.1.1 Työsuhteinen työntekijä

2.1.1.1 Työsuhteen arviointi tässä tutkimuksessa

Työsuhdekeksintölain 1 §:ssä määritellään lain yleinen soveltamisala ja näin myös rajataan käsitteellisesti henkilöt, joiden tekemiin keksintöihin, työsuhdekeksintöihin⁶, kyseistä lakia sovelletaan⁷. Säännöksen 1 momentissa säädetään lakia sovellettavan toisen työssä olevan henkilön, työntekijän, tekemään Suomessa patentilla suojattavissa olevaan keksintöön. Samassa momentissa säädetään lakia sovellettavan myös virkasuhteessa olevaan henkilöön. Elinkeinoelämässä TSKL:a sovelletaan pääsääntöisesti kaikkiin työsuhteisiin⁸. Työsuhdekeksintölain esitöissä ei ole tarkkarajaisesti määritelty työntekijä-käsitteen sisältöä⁹. Työsuhteen työntekijäpuolta pidetään työsuhdekeksintölaissa lähinnä sellaisena, miksi tämä työoikeudessa käsitetään, mutta rajatapauksia on kuitenkin olemassa¹⁰.

”Työsopimuslaki on työelämän peruslaki, jota sovelletaan kaikissa niissä oikeussuhteissa, joissa työtä tehdään vastiketta vastaan työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena.”¹¹ Työsopimuslaki on yleislaki, jota sovelletaan kaikissa niissä oikeussuhteissa, joissa työ tehdään työsuhteessa, ellei työoikeudellisissa erityislaeissa¹² tätä soveltamisalaa supisteta tai rajoiteta poikkeussäännöillä. Työsopimuslain 1:1 §:n työsuhteen käsitteellä on työlainsäädännön lisäksi vaikutusta sosiaaliturva- ja verolainsäädännössä. Työsuhteen rajapinnan tulkintaongelmat on vakiintuneesti ratkaistu kussakin yksittäistapauksessa koko työntekotilanteeseen kohdistuvalla kokonaisharkinnal-

---

⁶ Työsuhdekeksintölain säätelemille keksinnöille oli jo kyseisen lain säätämisen aikaan vakiintunut nimitys työsuhdekeksintö (ks. HE 56/1967 vp., s. 1.).

⁷ HE 56/1967 vp., s. 3.

⁸ Kivi-Koskinen 2002, s. 45.

⁹ Työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 1/2001.

¹⁰ KM 1965: B 16, s. 16 ja työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 1/2001.

¹¹ HE 157/2000 vp., s. 1.

¹² ”Erillislakien piiriin kuuluvina työsopimuslain soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamies, eduskunnan, tasavallan presidentin, valtion tilintarkastajien, eduskunnan oikeusasiamiehen ja Pohjoismaisen neuvoston Suomen valtuuskunnan kanslioiden virkamiehet sekä Suomen Pankin ja kansaneläkelaitoksen virkamiehet ja toimihenkilöt, jotka ovat julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa. Työsopimuslakia ei sovellettaisi myöskään Ahvenanmaan maakunnan virkamiehiin eikä Ahvenanmaan kuntien viranhaltijoihin.” (HE 157/2000 vp., s. 58.)

la. Työsuhteen olemassaoloa koskevia ratkaisuja tekevät yleiset tuomioistuimet sekä muun muassa vakuutusosasto, hallintoviranomaiset, veroviranomaiset ja hallintotuomioistuimet.¹³

Työsuhdekeksintölain vuoden 1967 hallituksen esityksen mukaan lain tarkoittamalla keksijällä ymmärretään lähinnä työsuhteen työntekijäpuolta. Tällaisena henkilönä mainitaan henkilö, joka tekee työtä korvausta vastaan työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena. Tässä yhteydessä korostettiin, ettei työnantajaan toimeksiantosuhteessa oleva itsenäinen yrittäjä ole TSKL:n mukainen työntekijä. Rajatapauksien ratkaisuksi ehdotettiin suoritettuun työhön perustuvan suhteen arviointia.¹⁴ Kyseinen TSKL:n soveltamisalan määritelmä vastaa TSL:n 1:1 §:n soveltamisalan määritelmää¹⁵, mikä puoltaisi TSKL:n mukaisen työsuhteen arviointia TSL:n mukaan. Toisaalta koska TSKL:n soveltamisalan määrittelyssä ei ole nimenomaista viittausta TSL:iin, muitakaan työsuhteen käsitteitä ei voine tarkastelussa sivuuttaa. Työsopimuslaki on yleislaki¹⁶, ja siksi se saa arvioinnissani kuitenkin vahvan painoarvon.

2.1.1.2 Työsopimuslain työsuhteen tunnusmerkit

Työsuhde edellyttää pääsääntöisesti sekä työsopimuksen tekemistä että työsopimuksen päävelvoitteena olevan työntöön aloittamista¹⁷. Pohjan työsuhteen määrittelylle antaa TSL 1:1.1 §, jossa määritellään työsuhteen tunnusmerkit. Säännöksen mukaan työsopimuksena pidetään sopimusta, jolla työntekijä tai työntekijät yhdessä työkuntana sitoutuvat henkilökohtaisesti tekemään työtä työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena palkkaa tai muuta vastiketta vastaan.¹⁸ Pääsääntönä on, että kaikkien edellä mainittujen tunnusmerkkien tulisi ilmetä ainakin jonkinasteisena, jotta kyseessä olisi työsuhte¹⁹. Työsopimuslain 1:1 §:n soveltamisalasäännös on pakottava. Työsuhteen tunnusmerkkien täytyessä katsotaan kyseessä olevan työsuhte.²⁰

Työsopimuslaissa säännelty oikeussuhde perustuu velvoiteoikeudelliseen sopimukseen, jossa työntekijä ja työnantaja sopivat työnteosta. Työsopimus voi syntyä myös hiljaisesti, jos työnantaja sallii

---

¹³ HE 157/2000 vp., s. 6.

¹⁴ HE 56/1967 vp., s. 3.

¹⁵ Näin oli asian laita jo vuoden 1967 HE:tä (HE 56/1967 vp.) annettaessa, sillä TSL 1:1 §:n sisältö on kyseisiltä osin pysynyt lähes muuttumattomana (ks. HE 56/1967 vp., s. 3. Vrt. työsopimuslaki (141/1922) 1 §.).

¹⁶ HE 157/2000 vp., s. 6.

¹⁷ Kahri – Hietala 1999, s. 14–15. Ks. myös Koskinen 2007, s. 3.

¹⁸ HE 157/2000 vp., s. 55. Ks. myös sama s. 6.

¹⁹ Kahri – Hietala 1999, s. 15.

²⁰ HE 157/2000 vp., s. 6 ja 55.

työntekijän työskentelyn ilman nimenomaista sopimusta siten, että työ tehdään työnantajan lukuun.²¹ Työsuhteen olemassaolo vaatii, että työtä tehdään ansiotarkoituksessa. Näin ollen talkootyöt jäävät useimmiten TSL:n soveltamisalan ulkopuolelle.²² Työsopimuksen mukaisesti työ tulee tehdä työnantajan lukuun. Työstä tulevan välittömän hyödyn on tarkoitus koitua työnantajan hyväksi. Työsuorituksesta tuleva hyöty, työstä suoritettavaa vastiketta lukuun ottamatta, ei siis saa tulla työntekijän hyväksi.²³ Henkilö ei voi tehdä työsuhteesta työstä, jonka hän tekee omaan lukuunsa²⁴. Työsopimuslain mukaisessa työsuhteessa työntekijälle suoritettavalla vastikkeella tulee olla rahallista arvoa. Sen sijaan sillä ei pääsääntöisesti ole merkitystä, mistä varoista vastike maksetaan.²⁵ Työsuhteen keskeinen tunnusmerkki on se, että työn suorittaja saa työstään korvauksena vastikkeen työnantajalta, joka on puolestaan oikeutettu työn taloudelliseen tulokseen^{26, 27}.

Työnantajan johto- ja valvontaoikeutta kutsutaan työsuhteen direktiotunnusmerkiksi. Se on keskeisessä asemassa kun määritellään, tehdäänkö työtä epäitsenäisessä asemassa työsuhteessa vai itsenäisenä ammatinharjoittajana. Direktiovallan olemassaolon kokonaisharkinnassa otetaan huomioon työsuhteessa sovitut työn teettämisen ja tekemisen ehdot sekä tosiasialliset työskentelyolosuhteet. Työnantajalla on tietty oikeus ohjata työntekoa ja määrätä miten, missä ja milloin työ tehdään. Työnantajan oikeuksiin kuuluu myös valvoa, että työ tehdään annettujen ohjeiden ja määräysten mukaisesti. Direktiovallan tosiasiallista käyttämistä ei vaadita, jos työtä muutoin tehdään TSL 1:1 §:n mukaisissa olosuhteissa.²⁸

2.1.1.3 Toimitusjohtaja, hallituksen jäsen ja omistaja

Johtavassa asemassa olevien henkilöiden työoikeudellista asemaa ei ole määritelty TSL:ssä²⁹. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä osakeyhtiön ja osuuskunnan toimitusjohtajien palvelussopimuksia ei ole pidetty TSL:n mukaan työsuhteina, eikä heihin näin ollen ole sovellettu työsuhtelakia³⁰. Omistajan kuulumisen TSL:n soveltamisalaan on selvitetävä tapauskohtaisesti³¹. Osa-

---

²¹ HE 157/2000 vp., s. 55.

²² HE 157/2000 vp., s. 56.

²³ HE 157/2000 vp., s. 56.

²⁴ Kahri – Hietala 1999, s. 17.

²⁵ HE 157/2000 vp., s. 56.

²⁶ Kahri – Hietala 1999, s. 17.

²⁷ Työsuhteen tunnusmerkeistä ks. myös Koskinen 2007, s. 6.

²⁸ HE 157/2000 vp., s. 56–57. Ks. myös Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2004, s. 24 ja Koskinen 2007, s. 7.

²⁹ Koskinen 2007, s. 7.

³⁰ KKO 1983 II 68; KKO 1986 II 40; KKO 1986 II 167; KKO 1989:136; KKO 1990:114 ja KKO 1992:172. Ks. HE 157/2000 vp., s. 58. Ks. myös Kahri – Hietala 1999, s. 19 ja Koskinen 2007, s. 7.

kas voi toimia yhtiön lukuun saaden yhtiön hyväksi tekemästään työstä kohtuullisen korvauksen. Kyse saattaa tällöin olla työsuhteesta yritykseen taikka toiminnasta yritykseen nähden itsenäisenä yrittäjänä. Seuraavassa korkeimman oikeuden ratkaisussa katsottiin kyseessä olleen työsuhte yritykseen.³²

KKO 1991:60: Ratkaisussa käsiteltiin osakeyhtiön palveluksessa olleen henkilön palkkasaatavan asemaa yhtiön konkurssissa. Kyseinen henkilö oli ollut yhtiön perustaja-osakas, omistanut 10 prosenttia sen osakkeista ja ollut sen hallituksen jäsen. Huolimatta hänen asemastaan yrityksessä, katsottiin hänen olleen työsuhteessa yhtiöön.

Työsuhdekeksintölakia on yleensä sovellettava yrityksessä johtavassa asemassa oleviin henkilöihin, kuten toimitusjohtajiin ja hallituksen jäseniin. Toimitusjohtajat ja päätoimiset hallituksen jäsenet ovat TSKL 1 §:n mukaisia toisen työssä olevia henkilöitä, joiden tekemiä keksintöjä TSKL säätelee.³³ Sen sijaan pelkkiä kokouspalkkioita nauttavia ei-päätoimisia hallituksen jäseniä, tai omistajia, jotka eivät ole toisen työssä, ei pidetä työsuuhdekeksintölain tarkoittamina työntekijöinä³⁴.

Toimitusjohtajien pitäminen TSKL:n soveltamisalaan kuuluvina vastaisi nähdäkseni sitä tulkintaa, ettei ylimmän johdon yhtiöoikeudellisella orgaaniasemalla³⁵ ja siihen kohdistuvan direktiovallan puutteella³⁶ olisi TSKL:n soveltamisalan kannalta yhtä suurta merkitystä kuin TSL:n. Kun lisäksi hallitusten jäsenten ja omistajien osalta otetaan TSKL:n soveltamisalaa määriteltäessä huomioon näiden henkilöiden tosiasiallinen toiminta yrityksessä³⁷, näyttäisikin tarkoituksena olevan sisällyttää TSKL:n soveltamisalaan kaikki ne henkilöt, jotka ovat kiinteässä toiminnassa yrityksen kanssa. Työnantajalle kuuluu myös liikkeenjohdollista ja yritysjohdollista toimivaltaa, joka perustuu lähinnä omaisuuden omistusoikeuteen ja yhtiöoikeuteen ja joka välittyy TSL:n mukaiseen työsuhteeseen ennen muuta direktiovallan välityksellä³⁸. Vaikka yritysten ylin johto ja omistajat eivät olisikaan työnantajan johdon ja valvonnan alaisia, välittyy yritysten liikkeenjohdollinen ja yritysjohdollinen toimivalta nähdäkseni myös mainittuihin henkilöihin ja heidän tekemiinsä keksintöihin TSKL:n soveltamisen kautta.

---

³¹ Kahri – Hietala 1999, s. 17.

³² Koskinen 2007, s. 4.

³³ Bruun 1982, s. 60–61 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 45. Ks. työsuuhdekeksintölautakunnan lausunnot 5/1996 ja 1/2001.

³⁴ Kivi-Koskinen 2002, s. 45.

³⁵ Ks. Kairinen 2004, s. 75–77.

³⁶ Ks. direktiovallasta esim. HE 157/2000 vp., s. 56–57 ja Koskinen 2007, s. 7.

³⁷ Ks. edellinen kappale.

³⁸ Ks. Kairinen 2004, s. 199.

2.1.2 Virkasuhteinen työntekijä

Virkamiesoikeus käsittää laajassa merkityksessä koko valtion virkamiesoikeuden, kunnallisen virkamiesoikeuden, kirkon virkamiesoikeuden ja välillisen julkishallinnon virkamiesoikeuden³⁹. Tässä tutkimuksessa ei keskitytä työnantajasta johtuviin eroihin vaan käsitellään virkasuhdetta yleisellä tasolla keskittyen valtion ja kuntien virkasuhteisiin. Valtion ja kuntien palveluksessa on sekä virkaettä työsuhteisia henkilöitä. Virkasuhdetta käytetään yleensä silloin, kun hoidettavana on julkisen vallan käyttöä sisältäviä tai ainakin luonteeltaan julkishallinnollisia tehtäviä.⁴⁰ Valtion virkamieslakia⁴¹ sovelletaan sen 1 §:n mukaan valtion virkasuhteessa. VirkamL 1.2 §:n mukaan valtion virkasuhde on julkisoikeudellinen palvelussuhde, jossa valtio on työnantajana ja virkamies on työn suorittajana. Mainittakoon, että henkilöt, jotka täyttävät muuta kuin palvelussuhteestaan johtuvaa velvollisuuttaan valtiota kohtaan, eivät ole 3.2 §:n mukaan VirkamL:n soveltamisalan piirissä. Tällaisia henkilöitä ovat esimerkiksi ase- ja työvelvolliset sekä vangit⁴².

Kunnallishallinnon piirissä virkasuhteita säännellään kuntalaillla⁴³ sekä lailla kunnallisesta viranhaltijasta⁴⁴. Kuntaan virkasuhteessa olevaa henkilöä kutsutaan KvHL 2 §:n mukaan viranhaltijaksi. Lisäksi kyseisessä säännöksessä mainitaan, että virkasuhteella tarkoitetaan julkisoikeudellista palvelussuhdetta, jossa kunta on työnantajana ja viranhaltija työn suorittajana.⁴⁵

Virkasuhde syntyy yksipuoleisella toimella, joka edellyttää palvelukseen otettavan suostumusta. Valtionhallinnossa tämä tapahtuu virkaan nimittämällä, josta säädetään VirkamL 3 luvussa. Kunnallishallinnossa viranhaltijan valitseminen tapahtuu virkavaalilla tai yksittäisellä viranhaltijan päätöksellä^{46, 47}. Huomattavaa on ero työsuhteeseen, joka syntyy silloin, kun työntekijä alkaa tehdä sitä

---

³⁹ Koskinen – Kulla 2005, s. 7.

⁴⁰ Koskinen – Kulla 2001, s. 9 ja Koskinen – Kulla 2005, s. 14–15.

⁴¹ Valtion virkamieslaki (19.8.1994/750), myöhemmin myös VirkamL.

⁴² Bruun et al. 1995, s. 53–54. Valtion virkamieslain soveltamisalaa rajataan myös VirkamL 3.1 §:ssä. Säännöksen mukaan kyseistä lakia ei sovelleta eduskunnan oikeusasiamieheen ja apulaisoikeusasiamiehiin eikä eduskunnan kanslian, tasavallan presidentin kanslian, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian ja valtiontalouden tarkastusviraston virkamiehiin eikä myöskään Suomen Pankin ja Kansaneläkelaitoksen virkamiehiin ja toimihenkilöihin, ellei muissa laeissa toisin säädetä. Muita henkilöitä, joita ei pidetä valtioon palvelussuhteessa olevina, ovat esimerkiksi kansanedustajat ja valtioneuvoston jäsenet sekä ne henkilöt, jotka osallistuvat viranomaisien antamaan koulutukseen olematta samalla itse palvelussuhteessa valtioon (HE 238/1984 vp., s. 21–22. Ks. myös Bruun et al. 1995, s. 53.).

⁴³ Kuntalaki (17.3.1995/365), myöhemmin Kuntal.

⁴⁴ Laki kunnallisesta viranhaltijasta (11.4.2003/304), myöhemmin KvHL.

⁴⁵ Ks. Koskinen – Kulla 2001, s. 8–9 ja Koskinen – Kulla 2005, s. 9.

⁴⁶ Koskinen – Kulla 2005, s. 106–107. Kunnallishallinnossa viranhaltijan ottamisvalta on ensi sijassa valtuustolla, joka voi Kuntal 14 §:n nojalla siirtää toimivaltaansa alemmille viranomaisille (ks. Koskinen – Kulla 2005, s. 106.).

⁴⁷ Koskinen – Kulla 2005, s. 16.

työtä, johon hän on työsopimuksessa sitoutunut⁴⁸. Tämän tutkielman tutkimuskohteen kannalta ei laajemmalla virka- ja työsuhteiden erojen analysoinnilla ole merkitystä. Keskeistä on huomata erot niiden syntytapojen välillä.

2.1.3 Tutkijapoikkeuksesta

TSKL 1 §:ssä on jo vanhastaan säädetty paitsi lain soveltamisalasta, niin myös sitä rajoittavasta poikkeuksesta. Tästä soveltamisalaa rajaavasta poikkeuksesta on tutkimuksessani käyttämässäni lainvalmisteluaineistossa ja oikeuskirjallisuudessa yleisimmin käytetty nimitystä tutkijapoikkeus, jota myös käytän tutkimuksessani⁴⁹. Aikaisemmassa tutkijapoikkeuksessa TSKL 1.3 §:ssä säädettiin, ettei kyseistä lakia sovelleta yliopiston, korkeakoulun tai vastaavan tieteellisen opetuslaitoksen opettajaan eikä tutkijaan hänen toimiessaan näissä ominaisuuksissa⁵⁰. Tutkijapoikkeus ei koskenut ammattikorkeakoulujen⁵¹ eikä maanpuolustuskorkeakoulun henkilöstöä⁵². Myöskään suoraan työtai virkasuhteessa Suomen Akatemiaan olleisiin tutkijoihin ei tutkijapoikkeusta sovellettu, vaan hekin olivat TSKL:n soveltamisalassa⁵³.

Perustelu mainittujen tutkijoiden ja opettajien henkilöryhmien vapauttamiselle TSKL:sta esitettiin tieteen ja taiteen vapauden olemassaolosta käsin⁵⁴. Tutkijapoikkeukseen kuuluvien tutkijoiden ja opettajien katsottiin joka tapauksessa voivan itse valita tutkimusaiheensa, tutkimustapansa ja tutkimuksen tekemisen muodot. Yliopistoille työnantajina katsottiin jäävän vain yleisten materiaalien edellytysten turvaaminen.⁵⁵ Yliopistoilla ei menneinä vuosina edes katsottu olleen valmiuksia tai tavoitteita ottaa itselleen oikeuksia tutkijoiden tekemiin keksintöihin⁵⁶. Toisaalta katsottiin, että tarvittaessa, esimerkiksi tilaustutkimuksissa, ei oikeuksista sopimiselle ollut esteitä⁵⁷.

---

⁴⁸ Koskinen – Kulla 2005, s. 15.

⁴⁹ Toisin Oesch - Pihlajamaa 2003, s. 229, jotka käyttävät TSKL 1.3 §:n säännöksestä nimitystä opettajapoikkeus.

⁵⁰ Tässä muodossa tutkijapoikkeuksesta säädettiin TSKL:ssa kunnes laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta (19.5.2006/370) astui 1.1.2007 voimaan.

⁵¹ HE 259/2004 vp., s. 6.

⁵² Bruun – Välimäki 2007, s. 61.

⁵³ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 230.

⁵⁴ Ks. HE 56/1967 vp., s. 3.

⁵⁵ HE 3/1988 vp., s. 6. Ks. myös Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 229.

⁵⁶ HE 259/2004 vp., s. 6.

⁵⁷ HE 3/1988 vp., s. 6. Ks. myös Oesch - Pihlajamaa 2003, s.229.

Tutkijapoikkeus kohtasi laajalti kritiikkiä, mikä liittyi osin korkeakoulututkimuksen ja laajemmaltiikin innovaatiojärjestelmän muutokseen⁵⁸. Tutkijapoikkeusta pidettiin tarpeettomana, sillä käytännössä korkeakoulututkijoiden kanssa yhä useammin sovittiin oikeuksista keksintöihin. Tämä on ollut käytäntö etenkin erilaisissa yhteistyöprojekteissa, joissa on usein ollut myös ulkopuolista rahoitusta.⁵⁹ Esimerkiksi Suomen Akatemian rahoittamien tutkijoiden asema oli tulkintaongelma, sillä käytännössä usein tällaiset tutkijat olivat työ- tai virkasuhteessa tutkijapoikkeuksen kattamaan korkeakouluun⁶⁰. Kritiikkiä kohdistui myös eri tahojen kanssa neuvoteltaviin sopimuksiin ja sopimusneuvotteluista ja riitojen ratkaisuisista johtuviin transaktiokustannuksiin⁶¹. Kaiken kaikkiaan korkeakoulututkimuksissa vallinnutta oikeustilaa pidettiin erittäin epäselvänä, minkä katsottiin estävän tutkimustulosten kaupallista hyödyntämistä^{62, 63}.

Vanhassa tutkijapoikkeuksessa lain ulkopuolelle ei rajattu muuta tutkimushenkilöstöä kuin yliopistossa tutkimusta tekevät opettajat ja tutkijat. Muiden muassa professorien palkkaamat tutkimusapulaiset, yliopistojen palkkaamat tutkimushankkeisiin osallistuneet opiskelijat sekä yliopiston muu henkilökunta, kuten laboratoriohenkilöstö kuuluivat TSKL:n soveltamisalaan.⁶⁴ Yliopistossa tehtävän tutkimuksen tulosten hyödyntämisessä yleisin ongelma oli tutkijapoikkeuksen soveltamisalan rajaaminen ja tässä yhteydessä sen selvittäminen, ketkä keksijöistä kuuluivat tutkijapoikkeuksen tarkoitamiin tutkijoihin ja opettajiin ja ketkä puolestaan jäivät TSKL:n soveltamisalaan⁶⁵.

Tutkijapoikkeusta muutettiin merkittävästi TSKL:n viimeisimmässä, 1.1.2007 voimaan astuneessa lakiuudistuksessa⁶⁶. Voimassaolevassa TSKL:ssa säädetään tutkijapoikkeuksesta 1.3 §:ssä. Säännöksen tutkijapoikkeus kohdistuu ”[s]uomalaisen korkeakoulun palveluksessa olevan henkilön taikka Suomen Akatemian tutkimusvirassa olevan, suomalaisessa korkeakoulussa tutkimusta tekevän henkilön tässä ominaisuudessa tekemään keksintöön--”⁶⁷. Tutkijapoikkeuksen piiriin saatettiin näin kaikki suomalaisissa korkeakouluissa, myös ammattikorkeakouluissa työskentelevät henkilöt⁶⁸. Puolustushallinnon palveluksessa olevien sotilasopetuslaitosten opettajien tekemät keksinnöt sen

---

⁵⁸ HE 259/2004 vp., s. 6–7. Ks. myös Lampola 2002, s. 20–22, joka esitti kritiikkiä tutkimuspoikkeuksen henkilöllistä soveltamisalaa kohtaan.

⁵⁹ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 229.

⁶⁰ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 230.

⁶¹ Lampola 2002, s. 27. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 36.

⁶² Lampola 2002, s. 12. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 36–37.

⁶³ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 36.

⁶⁴ Kauppa- ja teollisuusministeriö 2002, s. 53.

⁶⁵ HE 259/2004 vp., s. 8.

⁶⁶ Laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta (19.5.2006/370).

⁶⁷ TSKL 1.3 §.

⁶⁸ HE 259/2004 vp., s. 34.

sijaan kuuluvat edelleen TSKL:n soveltamisalaan. Poikkeuksen puolustushallinnon palveluksessa olevista henkilöistä muodostavat maanpuolustuskorkeakoulun palveluksessa olevat henkilöt, jotka kuuluvat TSKL 1.3 §:n tutkijapoikkeukseen.⁶⁹

Lakimuutoksella ei luonnollisestikaan pyritty laajentamaan tutkijapoikkeuksen aiheuttamia ongelmia myös uusiin henkilöryhmiin, vaan pikemminkin luomaan yhtenäisempi lainsäädännöllinen perusta korkeakoulututkimuksen ydinalueelle⁷⁰. Toisaalta katsottiin, että korkeakouluissa tehtyjä keksintöjä hyödynnettiin tehottomasti. Tähän katsottiin yhtenä syynä olevan sen, että keksintöoikeudet kuuluvat yleisesti ottaen liian usealle eri taholle.⁷¹ Korkeakouluissa tehtyjen keksintöjen tunnistamisen ja hyödyntämisen katsottiin siis tarvitsevan tehostamista⁷². Samalla kun TSKL 1.3 §:n tutkijapoikkeusta muutettiin, säädettiin uusi laki, korkeakoulukeksintölaki, jonka soveltamisalaan sisällytettiin uudistettuun TSKL 1.3 §:n tutkijapoikkeukseen kuuluvat henkilöt⁷³.

2.2 Korkeakoulukeksijä

2.2.1 Suomalaisen korkeakoulun palveluksessa oleva henkilö

2.2.1.1 Suomalainen korkeakoulu

KorKL 1.1–2 § määrittelee sen henkilöpiirin, johon kuuluvien henkilöiden tekemiin keksintöihin kyseistä lakia sovelletaan⁷⁴. Tämä henkilöpiiri on säädetty vastaamaan sitä henkilöpiiriä, jonka nykyinen tutkijapoikkeus rajaa TSKL:n soveltamisalan ulkopuolelle⁷⁵. Soveltamisalojen päällekkäisyyksien pääsääntöinen puuttuminen edistää KorKL:n tavoitteeksi asetettua tavoitetta korkeakoulututkimuksen oikeustilan selkeyttämisestä⁷⁶. Toisaalta kyseisten lakien yhteisen henkilöpiirin kat-

---

⁶⁹ HE 259/2004 vp., s. 34.

⁷⁰ Ks. HE 259/2004 vp., s. 6–9. Ks. myös Kauppa- ja teollisuusministeriö 2002, s. 61, jossa esitetään tarpeesta säätää erityinen laki koskemaan kaikissa korkeakouluissa tehtyjä keksintöjä.

⁷¹ HE 259/2004 vp., s. 9.

⁷² Ks. HE 259/2004 vp., s. 8–9. Ks. myös sittemmin voimaan astuneen korkeakoulukeksintölain tarkoitus, joka on lausuttu KorKL 2 §:ssä: ”Tämän lain tarkoituksena on edistää suomalaisissa korkeakouluissa syntyneiden keksintöjen tunnistamista, suojaamista ja hyödyntämistä keksijän, korkeakoulujen ja yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.”

⁷³ Ks. EV 28/2006 vp., s. 1. Tutkijapoikkeuksen ja korkeakoulukeksintölain soveltamisalasta ks. HE 259/2004 vp., s. 13.

⁷⁴ Ks. HE 259/2004 vp., s. 22.

⁷⁵ Ks. HE 259/2004 vp., s. 13.

⁷⁶ Ks. HE 259/2004 vp., s. 13–14 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 49–50, joilla otetaan esiin käytännössä esiintyvä kahden työnantajan tilanne, jossa henkilö on sekä korkeakoulun että yrityksen tai muun työnantajan palveluksessa.

tavuudella voidaan nähdä olevan myönteisiä vaikutuksia tavoitteeksi asetettuun korkeakoulun palveluksessa olevien henkilöiden tekemien keksintöjen yhdenmukaiseen kohteluun.⁷⁷

Korkeakoulukeksintölakia sovelletaan sen 1.1 §:n mukaan suomalaisten korkeakoulujen palveluksessa olevien henkilöiden palvelussuhteessaan tekemiin keksintöihin, jotka ovat Suomessa patentilla suojattavissa olevia. Korkeakoulukeksintölain 3.1 § 1 kohdassa määritellään kyseisen lain tarkoittaman suomalaisen korkeakoulun käsite. Kyseisessä säännöksessä viitataan edelleen niihin lakeihin, joissa säädetään KorKL:n soveltamisalaan kuuluvista korkeakouluista. Suomalaisella korkeakoululla tarkoitetaan KorKL 3.1 § 1 kohdan mukaan YL 1 §:ssä nimetyt yliopistoja, puolustusvoimista annetun lain⁷⁸ 4 §:ssä mainittua maanpuolustuskorkeakoulua, ammattikorkeakoululaissa⁷⁹ tarkoitettuja ammattikorkeakouluja sekä korkeakoulujen alaisia tai yhteisiä erillislaitoksia.⁸⁰

Suomalaisia yliopistoja mainitaan YL 1 §:ssä 20 kappaletta. Koko maanpuolustuskorkeakoulun henkilöstö on KorKL:n piirissä. Sen sijaan muiden sotilasopetuslaitosten opettajien tekemät keksinnöt kuuluvat TSKL:n soveltamisalaan.⁸¹ Ammattikorkeakoululakia sovelletaan sen 1 §:n mukaan vain välittömästi opetusministeriön alaisiin ammattikorkeakouluihin⁸². Opetusministeriön hallinnonalaan kuuluvia ammattikorkeakouluja on yhteensä 28 kappaletta⁸³. Poliisiammattikorkeakoulu toimii sisäasiainministeriön alaisuudessa⁸⁴, joten sen henkilöstöön sovelletaan TSKL:a⁸⁵. Ahvenanmaan itsehallintoalueella toimiva Högsålan på Åland -ammattikorkeakoulu toimii Ahvenanmaan itsehallinnon välittömässä alaisuudessa⁸⁶, joten siihenkään ei sovellettane KorKL:a.

2.2.1.2 Korkeakoulujen alaiset tai yhteiset erillislaitokset

Korkeakoulukeksintölain 3.1 § 1 kohdan mukaan korkeakoulun käsitteeseen kuuluvat myös korkeakoulujen alaiset tai yhteiset erillislaitokset. Korkeakoulujen alaiset tai yhteiset erillislaitokset saattavat hallituksen esityksen mukaan olla hyvinkin erilaisia mutta ne kuuluvat silti KorKL:n so-

---

⁷⁷ HE 259/2004 vp., s. 13.

⁷⁸ Laki puolustusvoimista (kumottu) (31.5.1974/402). Ks. myös 1.1.2008 voimaan tullut laki puolustusvoimista (11.5.2007/551), jonka 24 §:ssä määritellään puolustusvoimien organisaatio. Voimassa olevan lain 24.2 §, jonka mukaan maanpuolustuskorkeakoulu kuuluu puolustusvoimiin, vastaa aikaisemman lain 4.1 §:ää (HE 264/2006 vp., s. 40.).

⁷⁹ Ammattikorkeakoululaki (9.5.2003/351), myöhemmin ammattikorkeakoululaki.

⁸⁰ Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 61.

⁸¹ HE 259/2004 vp., s. 34 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 61–62.

⁸² Ks. HE 206/2002 vp., s. 24.

⁸³ Opetusministeriö: Ammattikorkeakoulut.

⁸⁴ Laki poliisin hallinnosta (14.2.1992/110), 1.3 §.

⁸⁵ Bruun – Välimäki 2007, s. 61.

⁸⁶ Landskapslag om Högsålan på Åland (2002:81), 1 §.

veltamisalaan. KorKL:n soveltamisen edellytyksenä erillislaitosten palveluksessa tehtyihin keksintöihin on, että nämä laitokset tukevat korkeakoulua sen tehtävien⁸⁷ toteuttamisessa.⁸⁸ Erillislaitoksen muodostamisesta päättää YL 14.3 §:n mukaan yliopiston hallitus ja erillislaitoksen hallinnosta määrätään YL 15.4 §:n mukaan yliopiston johtosäännössä⁸⁹.

Ammattikorkeakoululain 38 §:ssä säädetään ammattikorkeakouluille mahdollisuus sopia yhteistä tutkimus- ja koulutusyksiköistä. Säännöksessä edellytetään, että kyseisillä yksiköillä tavoitellaan samalla alueella sijaitsevien ammattikorkeakoulujen toiminnan yhteensovittamista tai yhteisten hankkeiden, tutkimus- ja kehitystyön tai muun yhteistoiminnan edistämistä. Hallituksen esityksessä esitettiin paikallisten ammattikorkeakoulujen yhteisten toimintayksiköiden muodostamisen perusteina opiskelijoiden ja opettajien paranevat tiedon hankinta- ja käyttömahdollisuudet sekä tutkimus- ja kehitystoiminnan laajenevat toimintamahdollisuudet. Lisäksi hallituksen esityksen mukaan on yhteisen tutkimus- tai koulutusyksikön muodostamisesta tehtävään sopimukseen otettava muun muassa määräykset siitä, mihin ammattikorkeakouluun yhteisen koulutusyksikön opiskelijat kuuluvat.⁹⁰

Edellä mainituista hallituksen esityksen perusteluista on havaittavissa, että ammattikorkeakoulujen yhteisten yksiköiden toiminta olisi hyvin samankaltaista kuin perustavissa yksiköissä toteutettava toiminta⁹¹. Hallituksen esityksessä KorKL:sta lausutun samankaltaisen kohtelun periaatteeseen viitaten katsoisin kahden ammattikorkeakoulun välisen tutkimus- tai koulutusyksikön henkilöstöön sovellettavan KorKL:a⁹². Auki jäävä kysymys on, pidetäänkö ammattikorkeakoululain 38 §:n mukaisia tutkimus- ja koulutusyksiköitä KorKL 3.1 § 1 kohdan alkuosassa määriteltävän korkeakoulun osana vai erillisyyksikkönä, joista jälkimmäiseen viitataan kyseisen lainkohdan loppuosassa. Tällä kysymyksellä ei kuitenkaan ole vaikutusta siihen sovelletaanko korkeakoulukeksintölakia.

---

⁸⁷ Ks. tarkemmin yliopistojen tehtävistä YL 4.1 § ja ammattikorkeakoulujen tehtävistä ammattikorkeakoululain 4 §.

⁸⁸ HE 259/2004 vp., s. 23.

⁸⁹ Esimerkiksi Tampereen yliopiston tiedekuntiin kuulumattomia erillislaitoksia ovat kielikeskus, kirjasto, lääketieteellisen teknologian instituutti, solu- ja kudosteknologiakeskus Regea, terveystieteen laitos, tietokonekeskus, täydennyskoulutuskeskus, yhteiskuntatutkimuksen instituutti sekä yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. (Tampereen yliopisto: Tampereen yliopiston johtosääntö.)

⁹⁰ HE 206/2002 vp., s. 31.

⁹¹ Ks. HE 206/2002 vp., s. 31.

⁹² Vrt. HE 259/2004 vp., s. 22, jossa perustellaan Suomen Akatemian tutkimusvirassa olevien ja korkeakoulussa tutkijamusta tekevien henkilöiden ottamista KorKL:n soveltamisalaan sillä, että he ovat olennaisesti samankaltaisissa tehtävissä kuin korkeakoulujen oma henkilöstö.

2.2.1.3 Palvelussuhdekriteeri

Korkeakoulukeksintölakia sovelletaan sen 1.1 §:n mukaan suomalaisten korkeakoulujen palveluksessa olevien henkilöiden palvelussuhteessaan tekemiin keksintöihin. Edellä olen esittänyt KorKL 3.1 § 1 kohdan suomalaisen korkeakoulun ja erillislaitoksen käsitteet, joihin KorKL 1.1 § viittaa. Seuraavaksi tarkastelen lain tarkoittamaa palvelussuhdetta eli sitä, milloin palvelussuhde on olemassa, sekä sitä, keneen palvelussuhde on solmittu.

Korkeakoulukeksintölain mukaiseen palvelussuhteeseen kuuluvat sekä työ- että virkasuhteet. Palvelussuhde käsittää myös ulkopuolisella rahoituksella palkatut henkilöt jos rahoitus hoidetaan korkeakoulun kautta. Lisäksi edellytetään, että ulkopuolista rahoituslähdeä lukuun ottamatta henkilön palvelussuhde on samankaltainen kuin korkeakoulun omilla varoilla palkatun henkilökunnan palvelussuhde.⁹³ Pääsääntöisesti henkilöllä on korkeakoulukeksintölain tarkoittama palvelussuhde korkeakouluun, kun hän saa palkkaa korkeakoululta⁹⁴. Sen sijaan esimerkiksi suoraan korkeakoulun ulkopuoliselta rahoittavalta yhteisöltä palkkansa saavien opiskelijoiden tai itsenäisten apurahatutkijoiden tekemiin keksintöihin saatetaan tietyissä tilanteissa soveltaa TSKL:a tai sopimuksenvaraista normistoa⁹⁵, mutta ei KorKL:a⁹⁶. Käytännössä syntyy tilanteita, joissa henkilö on korkeakoulun lisäksi yrityksen tai muun työnantajan palveluksessa. Tällöin lainvalinta on tehtävä kokonaisharkinnan perusteella.⁹⁷

Yliopistoissa tapahtuvaa tutkimustyötä vahvistamaan perutettiin vuonna 1995 tutkijakoulujärjestelmä. Tutkijakoulujen tehtävänä on antaa systemaattista opetusta ja ohjausta jatko-opiskelijoille, jotka osallistuvat tutkijakouluun.⁹⁸ Tutkijakouluissa olevat jatko-opiskelijat ovat työ- tai virkasuhteessa

---

⁹³ HE 259/2004 vp., s. 22.

⁹⁴ Bruun – Välimäki 2007, s. 48, joiden mukaan peukalosääntönä on, että henkilö on yleensä KorKL:n tarkoittamassa palvelussuhteessa korkeakouluun, kun palkka tulee korkeakoululta.

⁹⁵ Ks. TSKL 2 §, jossa luetellaan työsuhdekeksintölain pakottavat säännökset. Ks. myös Hemmo 2003, s. 41, jonka mukaan tahdonvaltaisesta säännöksestä voidaan poiketa osapuolten sopimuksella, joskin laille jää merkitystä sopimusehdon kohtuullisuuden ja vakioehdon ankaruuden tai yllättävyyden arvioinnissa.

⁹⁶ Bruun – Välimäki 2007, s. 63 ja 70. Ks. myös sama, s. 62, jonka mukaan esimerkiksi korkeakoulun omistaman säätiön tai korkeakoulun omistaman osakeyhtiön palveluksessa oleva henkilö ei ole KorKL:n vaan TSKL:n soveltamisalassa.

⁹⁷ HE 259/2004 vp., s. 13–14 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 49–50, joiden mukaan ratkaistaessa keksinnön syntyä palvelussuhteessa korkeakouluun tai muuhun tahoon ja KorKL:n tai TSKL:n soveltumista, on olennaista erotella, mitkä palvelussuhdetehtävät kuuluvat mihinkin palvelussuhteeseen. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 50, jonka mukaan TSKL:a ja KorKL:a voitaneen joskus soveltaa rinnakkain edellä mainitun kaltaisissa kahden työnantajan tilanteissa.

⁹⁸ Opetusministeriö: Tutkimus korkeakouluissa. Ks. myös Suomen Akatemia: Tutkijakoulut.

siihen yliopistoon, jonka hallinnon kautta heidän palkkansa maksetaan⁹⁹. Nämä henkilöt kuuluvat KorKL:n soveltamisalan piiriin¹⁰⁰.

Palvelussuhdekriteerin ulottaminen kaikkiin korkeakoulujen palvelussuhteisiin asettaa koko korkeakoulun henkilökunnan lähtökohdiltaan samankaltaiseen asemaan KorKL:a sovellettaessa. KorKL:n laajalla soveltamisalalla tavoitellaan yhdenmukaista oikeudellista kohtelua korkeakoulujen henkilöstön tekemille keksinnöille. Tämän uuden lain tavoitteeksi on asetettu myös keksijöiden palvelussuhdeaseman määrittelyyn liittyneiden ongelmien selkeyttäminen.¹⁰¹

2.2.2 Suomen Akatemian tutkimusvirassa oleva henkilö

Korkeakoulukeksintölakia sovelletaan sen 1.3 §:n mukaan Suomen Akatemian palveluksessa olevien henkilöiden suomalaisessa korkeakoulussa tekemiin keksintöihin. Korkeakoulukeksintölakia ei siis sovelleta näiden henkilöiden muualla kuin suomalaisissa korkeakouluissa tekemiin keksintöihin.¹⁰² Mainituissa palvelussuhteissa olevien henkilöiden tekemiin keksintöihin kohdistuva KorKL:n soveltaminen on poikkeus siihen, että suomalaisen korkeakoulun on oltava palkanmaksaja, jotta KorKL:a sovelletaan¹⁰³. Hallituksen esityksen mukaan Suomen Akatemian tutkimusvirassa olevat, suomalaisessa korkeakoulussa tutkimusta tekevät henkilöt, ovat olennaisesti samankaltaisissa tehtävissä kuin korkeakoulujen oma henkilöstö. Sääntelyllä onkin tavoiteltu samanlaisen kohtelun toteutumista.¹⁰⁴

2.3 Muut keksijät

2.3.1 Vapaat keksijät

Käytän tässä tekstissä nimitystä vapaa keksijä henkilöstä, joka ei kuulu TSKL:n tai KorKL:n soveltamisalaan. Käsite ei esiinny lainsäädännössä mutta se esiintyy keksintö- ja innovaatiotoimintaa

---

⁹⁹ Eriksson – Holtinen 2001, 4. kappale. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 51.

¹⁰⁰ Bruun – Välimäki 2007, s. 51.

¹⁰¹ HE 259/2004 vp., s. 13.

¹⁰² HE 259/2004 vp., s. 22.

¹⁰³ Vrt. HE 259/2004 vp., s. 22 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 48.

¹⁰⁴ HE 259/2004 vp., s. 22.

käsittelevissä julkaisuissa ja oikeuskirjallisuudessa¹⁰⁵. Kun henkilö jää työsuhdekeksintölaissa ja korkeakoulukeksintölaissa tarkoitettujen palvelussuhteiden ulkopuolelle, kyseisiä lakeja ei sovelleta hänen tekemiinsä keksintöihin. Oikeudet keksintöihin syntyvät ja jäävät tällöin lähtökohtaisesti keksijöille itselleen.¹⁰⁶ Seuraavassa käyn läpi tiettyjä henkilöryhmiä, jotka toimivat työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisalojen rajapinnoissa. Tarkastelen heidän oikeudellista asemaansa suhteessa työsuhdekeksintölakiin ja korkeakoulukeksintölakiin.

2.3.2 Yrittäjänä toimiva keksijä

Keskeisimpiä työn järjestämismuotoja ovat työsuhde, virkasuhde ja yrittäminen¹⁰⁷. Edellä käsitellyjen työ- ja virkasuhteiden erottaminen muusta työskentelystä on olennaista selvittäessä kuuluuko henkilö TSKL:n tai KorKL:n soveltamisalaan ja jos kuuluu, niin minkä tahon palveluksessa henkilön katsotaan kyseisten lakien mukaan työskentelevän¹⁰⁸. Jos kyseessä ei ole virkasuhde eivätkä työsuhteen tunnusmerkit täyty, saattaa kyse olla yrittäjätoiminnasta¹⁰⁹.

Tässä työssä viitataan yrittäjätoiminnalla luonnollisen henkilön työ- tai virkasuhteen ulkopuoliseen, ansaintatarkoituksessa harjoitettuun toimintaan, poislukien yrityksen ylimmän johdon tehtävät. Yrittäjät harjoittavat toimintaansa tavallisesti tätä varten perustettujen ja asianomaisesta yrittäjästä itsestään eroavien oikeushenkilöiden kautta. Yrittäjätoimintaa voidaan kuitenkin harjoittaa myös henkilöyrittäjänä¹¹⁰. Henkilöyrittäjät toimivat usein toiminimellä. Rajanvetoa työsuhteessa tapahtuvan työnteon ja muun työnteon välillä hämärtää se, että monet päätoimessa työ- tai virkasuhteessa olevat henkilöt harjoittavat sivutoimisesti yrittäjätoimintaa.¹¹¹

Yrittäjätoimintaa ilmentävät toiminnan ansiotarkoitus, taloudellisen riskin olemassaolo, toiminnan laajuus ja yleisyys sekä toiminnan julkisuus ja itsenäisyys. Rajanvedossa työ- tai virkasuhteen ja

---

¹⁰⁵ Ks. esim. Oesch 1991, s. 43; Paasivirta – Valtonen 2004 ja Hyttinen et al. 2005, joissa tosin ennen korkeakoulukeksintölain säätämistä ymmärrettiin vapaan keksijän käsite laajempaan kuin se tässä tutkielmassa on.

¹⁰⁶ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 51.

¹⁰⁷ Koskinen 2007, s. 3.

¹⁰⁸ Ks. edellä jaksot 2.1.1 ja 2.2.1.3.

¹⁰⁹ Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, s. 24.

¹¹⁰ Henkilöyrittäjästä käytetään myös nimityksiä itsenäinen ammatinharjoittaja sekä liikkeenharjoittaja (Koskinen 2007, s. 3.).

¹¹¹ Koskinen 2007, s. 3.

yrittäjätoiminnan välillä otetaan huomioon aineellisia ja muodollisia tunnusmerkkejä. Tunnusmerk-
kien olemassaolo viittaa yrittäjätoimintaan.¹¹²

Aineelliset tunnusmerkit liittyvät konkreettiseen työn suorittamistapaan, palkkaukseen, toimeksian-
tojen määrään sekä työn teettäjän ohjausoikeuteen¹¹³. Muodolliset tunnusmerkit liittyvät lähinnä
toiminnasta tehtyihin viranomaisilmoituksiin ja vakuutuksiin¹¹⁴. Muodolliset tunnusmerkit koskevat
muun muassa ennakkoperintärekisterissä olemista, kaupparekisterilmoitusten tekemistä, otettuja
vakuutuksia sekä tehtyjä sopimuksia, mutta myös aiempaa verotuskäytäntöä¹¹⁵.¹¹⁶ Arvioinnissa pai-
notetaan aineellisia tunnusmerkkejä, sillä asianosaisilla on mahdollisuus itse vaikuttaa merkittävästi
muodollisten tunnusmerkkien olemassaoloon¹¹⁷.

Työsuhdekeksintölakia valmistelleen komitean mietinnössä todettiin, että työsuhteella on oltava
tietty, ei aivan hetkellinen pysyvyys, jotta henkilöön sovellettaisiin TSKL:a. Tilapäiset avustajat,
jotka toimivat esimerkiksi itsenäisinä yrittäjinä tai jonkin muun työnantajan palveluksessa, jäävät
suhteessa toimeksiantajaansa TSKL:n ulkopuolelle. He ovat kuitenkin TSKL:n mukaisessa palve-
lussuhteessa omaan työnantajaansa.¹¹⁸ Samaisessa komiteamietinnössä lausutaan myös, ettei palk-
kaustapa vaikuttane TSKL:n sovellettavuuteen.¹¹⁹ Korkeakoulukeksintölain esitöissä mainittiin la-
kia sovellettavan kaikkien korkeakoulujen palveluksessa oleviin työ- ja virkasuhteisiin henkilöi-
hin¹²⁰. Kysymyksiin työsuhteen pysyvyyden tai palkkaustavan vaikutuksista KorKL:n soveltuvuu-
teen ei korkeakoulukeksintölain valmistelussa otettu kantaa. Katsoisin, että TSKL:n valmistelussa
esitettyihin, edellä mainittuihin, periaatteellisiin kannanottoihin voitaneen viitata myös määritettäes-
sä KorKL:n henkilöllistä soveltamisalaa, ovathan lakien henkilölliset soveltamisalat muutoinkin
varsin yhtenevät¹²¹.

---

¹¹² Koskinen 2007, s. 7.

¹¹³ Koskinen 2007, s. 7–8.

¹¹⁴ Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, s. 25.

¹¹⁵ Maksetun suorituksen pitämisestä palkkana, työ- tai käyttökorkvauksena ks. jäljempänä luku 2.3.5.3 ja velvollisuudes-
ta toimittaa ennakonpidätys ja suorittaa työnantajan sosiaaliturvamaksua ks. jäljempänä luku 2.3.5.4.

¹¹⁶ Koskinen 2007, s. 8.

¹¹⁷ Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, s. 25.

¹¹⁸ Ks. työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 3/1996: ”Työntekijä A oli tehnyt keksinnön suorittaessaan työnantajal-
taan B:ltä tehtäväksi saamaansa tuotekehitystyötä C:lle. Lautakunta katsoi, että B:llä oli oikeus saada itselleen kokonaan
oikeus A:n tekemään keksintöön eikä A ollut oikeutettu luovuttamaan keksintöön kohdistuvia oikeuksia C:lle.”

¹¹⁹ KM 1965: B 16, s. 16.

¹²⁰ Vrt. TSKL 1.1 §.

¹²¹ Henkilöllisestä soveltamisalasta ks. KorKL:n osalta esim. HE 259/2004 vp., s. 13 ja 22 ja TSKL:n osalta HE
56/1967 vp., s. 3.

2.3.4 Maanpuolustusvelvollisuutta suorittavat keksijät

Jokaiseen Suomen kansalaisen maanpuolustusvelvollisuus on säädetty PL 127 §:ssä. Tämä säännös kattaa asevelvollisuuden puolustusvoimissa sekä varusmiespalvelusta korvaavan siviilipalveluksen.¹²² Maanpuolustusvelvollisuuteen perustuvista velvollisuuksista säädetään asevelvollisuuslais-
sa¹²³ ja siviilipalveluslaissa¹²⁴. Työsuhdekeksintölain 1.4 §:ssä säädetään, ettei TSKL:a sovelleta henkilöihin, jotka asevelvollisuuslain nojalla ovat puolustuslaitoksen palveluksessa.

Siviilipalveluksen alkuosan peruskoulutusjakso suoritetaan siviilipalveluskeskuksessa. Siviilipalveluslain 7 §:n mukaan siviilipalveluskeskuksena voi toimia valtion tai kunnan viranomainen. Peruskoulutusjakson jälkeen alkaa työpalvelujakso, joka suoritetaan siviilipalveluskeskuksen hyväksymässä siviilipalveluspaikassa¹²⁵. Osa siviilipalvelusvelvollisista suorittaa työpalveluksen siviilipalveluskeskuksessa¹²⁶. Siviilipalveluslain 15.3 §:ssä ja kyseisen lain esitöissä todetaan nimenomaisesti, ettei siviilipalvelusvelvollinen ole työ- tai virkasuhteessa siviilipalveluspaikkaan¹²⁷.

Tarkastelen myös sitä, voiko siviilipalvelusta suorittavan henkilön ja siviilipalveluskeskuksen välillä olla työ- tai virkasuhde. Työsopimuslain 1:2.1 § 1 kohdan mukaan kyseistä lakia ei sovelleta julkisoikeudelliseen palvelussuhteeseen eikä julkisoikeudellisen palvelusvelvollisuuden täyttämiseen. Hallituksen esityksessä todetaan nimenomaisesti, että varusmies- ja siviilipalveluksen aikana tehdyt työt jäävät TSL:n soveltamisalan ulkopuolelle¹²⁸. Siviilipalvelusta suorittava ei siis kyseisen säännöksen mukaan voi olla työsuhteessa Suomen valtioon eikä kuntaan suorittaessaan palvelustaan siviilipalveluskeskuksessa.¹²⁹

Henkilöt, jotka täyttävät muuta kuin valtion palvelussuhteestaan johtuvaa julkisoikeudellista velvollisuuttaan, eivät ole VirkamL 3.2 §:n mukaan sen soveltamisalan piirissä, eivätkä näin ollen myöskään virkasuhteessa valtioon. Virkasuhteessa hoidetaan KuntaL 44 §:n mukaan tehtävää, johon liittyy julkisen vallan käyttöä. Viran ja virkasuhteen käyttöala on KuntaL:ssa siis määritelty julkisen vallan käytön kautta. Hallituksen esityksessä lausutaan, että julkisen vallan käsitteelle on vakiintu-

---

¹²² HE 1/1998 vp., s. 181–182.

¹²³ Asevelvollisuuslaki (28.12.2007/1438), ks. kyseisen lain 2 §.

¹²⁴ Siviilipalveluslaki (28.12.2007/1446), myöhemmin siviilipalveluslaki. Ks. kyseisen lain 1 §.

¹²⁵ Ks. siviilipalveluslaki 3.1 § ja 8 § sekä HE 140/2007 vp., s. 8 ja 33.

¹²⁶ HE 140/2007 vp., s. 34.

¹²⁷ HE 140/2007 vp., s. 9, 38, 52 ja 57.

¹²⁸ HE 157/2000 vp., s. 58–59.

¹²⁹ Ks. TSL 1:2.1 § 1 kohta ja HE 157/2000 vp., s. 58–59.

nut tietty sisältö, vaikkakaan se ei ole ehdottoman tarkasti määriteltävissä.¹³⁰ Siviilipalvelusmies ei palveluksessaan käyttäne julkista valtaa, eikä hän näin voisi olla virkasuhteessa siviilipalveluskeskuksena toimivaan kunnan yksikköön.

Tekijänoikeudet eivät sellaisenaan kuulu TSKL:n tai KorKL:n soveltamisalaan¹³¹. Tekijänoikeuslaissa¹³² on säännös, jolla säädellään oikeuksia työ- tai virkasuhteessa tehtyyn tietokoneohjelmaan tai tietokantoihin.¹³³ Seuraavassa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa käsitellään tekijänoikeuslain 40b.1 §:n soveltumista siviilipalvelusmieheen. Tekijänoikeusneuvoston esiintuomat työ- ja virkasuhteisiin liittyvät argumentit saattaisivat kuitenkin olla käyttökelpoisia myös TSKL:n ja KorKL:n palvelussuhdekriteerin täyttymistä arvioitaessa.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1999:4 oli kysymys siviilipalvelusmiehen oikeudesta luomaansa tietokoneohjelmaan. Henkilö jatkoi siviilipalveluksen yhteydessä sellaisen tietokoneohjelmisto luomista, jonka hän oli aloittanut jo ennen siviilipalveluksen alkua. Tietokoneohjelman luominen liittyi osittain hänen tehtäviinsä palveluspaikalla. Tekijänoikeuslain 40b.1 §:n mukaan tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen siirtyy työnantajalle, jos tietokoneohjelma on syntynyt täytettäessä työ- tai virkasuhteesta johtuvia työtehtäviä.

Tekijänoikeusneuvoston mukaan 40b.1 §:ää ei voida soveltaa siviilipalvelusta suorittavaan henkilöön, koska tämän palvelussuhde palveluspaikkaan eroaa tyypillisestä työ sopimukseen tai virkasuhteeseen perustuvasta suhteesta. Lisäselvityksenä on lausuttu, että kyseisessä säännöksessä siviilipalveluksen kohdalla vallitseva oikeustila koskee myös asevelvollisuuslain nojalla suoritettavaa varusmiespalvelusta. Lisäksi koskien siviilipalveluksen ajaksi keskeytynyttä aikaisempaa työsuhdetta todetaan, ettei tietokoneohjelma, joka on syntynyt siviilipalvelukseen kuuluvia tehtäviä täyttäessä, voine samanaikaisesti liittyä aikaisemman työnantajan työtehtävien täyttämiseen¹³⁴. Yleisesti ottaen tekijänoikeudet eivät näin voisi siirtyä 40b.1 §:n nojalla myöskään siviilipalveluksen vuoksi keskeytyneen palvelussuhteen työnantajalle. Lausunnossa korostetaan kuitenkin, ettei tekijänoikeudellisesti ole esteitä sopia oikeuksista.

¹³⁰ HE 196/2002 vp., s. 71. Hallituksen esityksessä mainitaan tehtäviä, joissa käytetään julkista valtaa. Tällaisia ovat tehtävät, joiden suorittaja voi lakiin perustuvan toimivaltansa perusteella yksipuoleisesti päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta. Asian esittely kunnallisessa päätöksentekoprosessissa saattaa olla julkisen vallan käyttöä kuten muun muassa erilaisten hallintopäätösten valmistelutehtävät. Palveluiden tuottamiseen liittyvät tehtävät, joita voidaan luonnehtia lähinnä toimeenpanotyypiksi, eivät ole julkisen vallan käyttöä. Näissä tehtävissä ei tehdä valituskelpoisia päätöksiä eikä anneta lakiin perustuvia yksilön oikeusasemaan tai vapautteen perustuvia määräyksiä. Esimerkkeinä tehtävistä, joissa ei käytetä julkista valtaa, mainitaan päivähoito- ja terveydenhoito henkilöstön pääasialliset tehtävät. (HE 196/2002 vp. s. 71–72. Ks. Koskinen – Kulla 2005, s. 11. Ks. myös Koskinen – Kulla 2001, s. 9 ja Koskinen – Kulla 2005, s. 14–15.)

¹³¹ Työsuhdekeksintölaista ks. HE 56/1967 vp., s. 3. Korkeakoulukeksintölaista ks. HE 259/2004 vp., s. 14; Bruun – Välimäki 2007, s. 41–42 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 131. Ks. myös jäljempänä luku 3.1.1.

¹³² Tekijänoikeuslaki (8.7.1961/404), myöhemmin tekijänoikeuslaki.

¹³³ Ks. Mansala 2007, s. 595–596. Tekijänoikeuslain 40b §:ään, joka säätelee tietokoneohjelmien tekijänoikeuden siirtymistä työnantajalle, sovelletaan edelleen tutkijapoikkeusta, jonka mukaan säännöstä ei sovelleta korkeakoulun tutkijan tai opettajan työssään luomaan tietokoneohjelmaan (Mansala 2007, s. 597).

¹³⁴ Mainitussa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa korostettiin, ettei tekijänoikeuslain 40b.1 §:n soveltumiseen aikaisempaan työnantajaan voitu ottaa kuin yleispiirteinen kanta. Tämä johtui siitä, ettei tapauksessa tietokoneohjelman luoja ollut esittänyt tosiseikasta kattavasti. Epäselvyys liittyi oletettavasti siihen, onko tietokoneohjelmaa kehitetty aikaisemman työnantajan palveluksessa tehtyjä työtehtäviä täytettäessä. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa mainitaan kuitenkin viittauksenomaisesti että, jos työnantajalla on 40b.1 §:n mukaiset oikeudet tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen, työnantajan oikeus pysyy voimassa myös työ- tai virkasuhteen päätyttyä.

2.3.5 Apurahaa saavat opiskelijat ja tutkijat

2.3.5.1 Apuraha

Apurahalla viitataan tässä tekstissä stipendeihin ja muihin apurahoihin, joiden myöntäjä ja saaja ovat yleisesti verovelvollisia suomalaisia¹³⁵. Käsitellessäni apurahaa viitataan TVL 82.1 § 1 kohdan verovapaan apurahan määritelmään. Apurahan käsitettä ei kyseisessä säännöksessä, kuten ei muuallakaan TVL:ssa, ole kuitenkaan määritelty tarkkarajaisesti, joten tarkastelussani selvitän apurahan käsitettä¹³⁶. Tämä luvun päätarkoituksena on tarkastella opiskelijoiden ja tutkijoiden saamien apurajojen verotuksellista kohtelua. Verotuksellinen kohtelun selvittäminen tukee tässä sen selvittämistä, voitaisiinko apurahan takia sen saajaa pitää työ- tai virkasuhteessa olevana¹³⁷. Tarkastelu keskittyy siis TSKL:n tai KorKL:n soveltamisalojen rajaamiseen. Taiteellisiin tai urheilullisiin tarkoituksiin myönnetty apurahat jätän pääosin tarkasteluni ulkopuolelle¹³⁸.

2.3.5.2 Apurahan verovapaus

Opiskelijat ja apurahatutkijat eivät yleensä ole palvelussuhteessa korkeakouluun. Heihin ei sovelleta näin ollen KorKL:a.¹³⁹ Mikäli heihin ei sovelleta myöskään TSKL:a, eikä muuta ole sovittu, jäävät oikeudet kyseisten henkilöiden tekemiin keksintöihin lähtökohtaisesti keksijöille itselleen.¹⁴⁰ Toisaalta voi olla myös tutkijoita, jotka ovat palvelussuhteessa yliopistoon ja joilla on käytössään apurahoja¹⁴¹. Seuraavassa tarkastelen apurahan vaikutusta palvelussuhteen syntymiseen ja TSKL:n ja

---

¹³⁵ Näin omassa tarkastelussaan myös Myrsky 2004, 3. kappale.

¹³⁶ Ks. Andersson – Linnakangas 2006, s. 363.

¹³⁷ Aineelliset ja muodolliset tunnusmerkit saavat painoarvoa arvioitaessa sitä, onko toimintaa harjoitettu työsuhteessa. Muodollisiin tunnusmerkkeihin kuuluvat esimerkiksi verotuskäytäntö ja otetut vakuutukset. (Koskinen 2007, s. 7–8. Ks. edellä jakso 2.3.2. Ks. myös virkasuhteista edellä jakso 2.1.2.)

¹³⁸ Ks. Myrsky 2004, 46. kappale, jossa hän kyseenalaistaa tieteeseen ja taiteeseen myönnettyjen apurajojen rinnastamisen ja yhtenäisen verotuksellisen kohtelun. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 73–74 ja 56–57, jotka KorKL 5 §:n mukaista keksintöilmoitusvelvollisuutta käsitellessään, ilmaisevat varsin uskottavan käsityksen siitä, etteivät kaikki tieteenalat ole yhtä keksintöintensivisiä, eikä keksintöilmoituksen vaatiminen ole tarkoituksenmukaista kaikilla tieteenaloilla. Esimerkkeinä mainitunlaisista tutkimusaloista he mainitsevat humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimusalan. Työsuhdekeksintölaki ja korkeakoulukeksintölaki säätelevät patentoitavissa olevia keksintöjä. Niinpä keksinnöt, jotka eivät patentoitavuusvaatimusta täytä, vaikka olisivatkin tekijänoikeuden piirissä, jäävät kyseisten lakien ja tämän tutkielman ulkopuolelle. Edellä esitetyin perustein rajaan taiteelliseen ja urheilulliseen toimintaan myönnetty apurahat, joitakin viittauksia lukuun ottamatta, tämän tarkastelun ulkopuolelle.

¹³⁹ HE 259/2004 vp., s. 22, jossa mainitaan, etteivät nämä henkilöt ole ilman erityistä perustetta palvelussuhteessa korkeakouluun. Opiskelijan osalta esimerkkinä perusteesta mainitaan toimiminen tutkimusapulaisena tai sivutoimisena tuntiopettajana. Ks. myös Opetusministeriö 2001, s. 14, jonka mukaan päätoimiseen tutkimukseen tarkoitettujen apurahan saaminen aiheuttaa yliopiston virassa olevalle tutkijalle normaalisti sen, että hän joutuu hakemaan virkavapautta.

¹⁴⁰ Bruun – Välimäki 2007, s. 51.

¹⁴¹ Opetusministeriö 2001, s. 14.

KorKL:n soveltamiseen. Palvelussuhteen olemassaoloa lähestyn määrittelemällä apurahan verovapauden.

Tuloverolain 29.1 §:ssä on määritelty veronalaisen tulon käsite. Veronalaista tuloa ovat rahana tai rahanarvoisena etuutena saadut tulot säädetyn rajoituksen. Tuloverolaissa vallitsee laaja tulon käsite ja poikkeuksia tulkitaan suppeasti.¹⁴² Luonnollisen henkilön tulot jaetaan TVL 29.2 §:n mukaan kahteen tulolajiin, joita ovat pääomatulo ja ansiotulo. Tuloverolain 61.2 §:n mukaan veronalaista ansiotuloa ovat muun ohessa työsuhteen perusteella saatu palkka ja siihen rinnastettava tulo, eläke, etuus tai korvaus, joka on saatu tällaisen tulon sijaan. Tulon veronalaisuudesta säädetään stipendejä, apurahoja ja tunnustuspalkintoja koskeva poikkeus TVL 82 §:ssä. Kyseisen säännöksen 1 momentin mukaan stipendi tai muu apuraha ei ole veronalaista tuloa, jos se on saatu opintoja, tieteellistä tutkimusta tai taiteellista toimintaa varten. Säännöksen vaatimus apurahan tarkoituksesta koskee sekä julkisyhteisön että muun tahon maksamaa apurahaa¹⁴³.

Työnantajan palveluksessaan olevalle henkilölle maksamaa suoritusta pidetään yleensä korvauksena tehdystä työstä eli palkkana, vaikka se maksettaisiin apurahan nimellä¹⁴⁴. Työn tässä luvussa selvittän TSKL:n sekä KorKL:n soveltamisaloja. Näin ollen ei ole syytä keskittyä henkilöihin, jotka jo entuudestaan ovat palvelussuhteessa apurahan maksajaan, sillä heidän ovat joka tapauksessa jommankumman mainitun lain soveltamisalassa. Tarkastelen seuraavaksi apurahan verovapautta, kun se maksetaan henkilöille, jotka eivät, ainakaan apurahasuorituksen maksamishetkellä, ole olleet palvelussuhteessa apurahan maksajaan. Keskeinen kysymys apurahan verovapaudessa on sen selvittäminen, mitä pidetään tieteellisenä tutkimuksena¹⁴⁵. Verovapaan apurahan tarkoituksen ohella apurahalta edellytetään, ettei se sellaisenaan täytä normaaleja tulon tunnusmerkkejä¹⁴⁶.

Verovapauden edellytyksenä oleva opintojen käsite on ymmärrettävä laajana. Se sisältää tieteelliset ja taiteelliset opinnot, korkeakouluopinnot, ammattikouluopinnot sekä eräitä kurssimuotoisia opintoja. Myös tieteellisen tutkimuksen käsitettä on tulkittava laajana. Ratkaisevaa on se, joudutaanko

---

¹⁴² Ks. Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, 11. kappale.

¹⁴³ TVL 82.2 §:ssä tarkennetaan verovapautta seuraavalla tavalla: ”Muulta kuin valtiolta, kunnalta tai muulta julkisyhteisöltä taikka Pohjoismaiden neuvostolta saadut stipendit, opintorahat ja muut apurahat sekä palkinnot ovat kuitenkin veronalaista tuloa siltä osin, kuin niiden sekä julkisyhteisöiltä ja Pohjoismaiden neuvostolta saatujen stipendien, muiden apurahojen, opintorahojen ja palkintojen yhteenlaskettu määrä tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneiden menojen vähentämisen jälkeen verovuonna ylittää valtion taiteilija-apurahan vuotuisen määrän.”

¹⁴⁴ Verohallitus 2007, Ansiotulot, Apurahat, Työnantajalta saatu apuraha ja Andersson – Linnakangas 2006, s. 364, jonka mukaan voidaan yleensä puhua veronalaisesta lisäansioista, jos stipendin, apurahan tai palkinnon saaja on työ-, virka- tai vastaavassa suhteessa maksajaan.

¹⁴⁵ Ks. Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, 4. kappale.

¹⁴⁶ Andersson – Linnakangas 2006, s. 362.

tutkimuksessa käyttämää tieteellisiä metodeja. Tutkimusta millekään tietylle alalle ei ole rajattu pois verovapauden piiristä.¹⁴⁷ Apurahan verovapauden vaatimuksena olevaa tutkimuksen tieteellisyyden vaatimusta on korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsitelty muun muassa seuraavissa ratkaisuissa¹⁴⁸.

KHO 1952 II 489: Apurahaa ei ollut annettu tieteellistä tutkimustyötä varten, kun lehtori oli saanut sen Suomalaiselta Liikesivistysrahastolta ajanmukaisen talousmatematiikan oppikirjan laatimista varten kauppakoulujen, opistojen ja oppikoulujen yläluokkien talousmatematiikan tarpeeseen.

KHO 1958 II 178: Kirjapaino Oy oli myöntänyt rahasumman filosofian maisterille sanomalehtihistoriallisia tutkimuksia varten. Maksettua rahasuoritusta ei katsottu tieteellistä tutkimusta varten myönnettyksi stipendiksi.

KHO 1963 II 334: Kenraali Mannerheim-säätiöltä marsalkka Mannerheimin elämäkerran kirjoittamista varten saatu apuraha katsottiin tieteellistä tutkimusta varten annetuksi ja siten verovapaaksi. Apurahan myöntäminen ei ollut riippuvainen siitä, tuliko tutkimuksesta julkaisukelpoinen.

Apuraha on maksajan kannalta vastikkeeton suoritus. Sen myöntämisestä ei aiheudu maksajalle taloudellista eikä muutakaan hyötyä.¹⁴⁹ Merkityksellistä on siis erottaa tieteen harjoittaminen toisen lukuun tehdystä työstä, jolloin suoritusta on pidettävä palkkana. Apurahan verovapautta arvioitaessa kiinnitetään huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin: onko apuraha yleisesti haettavissa, mitä selvityksiä apurahan hakijan on täytynyt esittää ja onko apurahan myöntämiseen liitetty tiettyjä erityisiä ehtoja. Apuraha saatetaan esimerkiksi julistaa haettavaksi tiettyyn tarkoitukseen, joka on myöntäjää lähellä. Jos apurahasta on tällöin järjestetty vapaa kilpailu, eikä saaja ole esimerkiksi työmenetelmien suhteen apurahan myöntäjistä riippuvainen, voidaan apuraha lähtökohtaisesti pitää verovapaana.¹⁵⁰ Seuraavaa tapausa voitaneen pitää rajatapauksena¹⁵¹.

KHO 1991 B 524: ”Suomen Kulttuurirahaston Keski-Suomen rahasto ja X:n läänin taidetöimikunta olivat myöntäneet kirjastonhoitaja A:lle 15.000 markan ja 10.000 markan suuruiset apurahat X:n bibliografian laatimista varten. A:lle oli myönnetty palkatonta virkavapautta varsinaisesta työstään puheena olevan työn tekemistä varten. A:lla ei ollut toimeksiantosuhdetta hanketta varten perustettuun neuvottelukuntaan, eikä A myöskään ollut saanut muuta korvausta suorittamastaan työstä. Apurahoja oli pidettävä tieteellistä työtä varten annettuina verovapaina apurahoina. Äänestys 5-2.”

---

¹⁴⁷ Andersson – Linnakangas 2006, s. 365. Tieteellisen tutkimuksen käsitteestä ks. myös Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, 4. kappale.

¹⁴⁸ Ks. Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, kappaleet 6, 7 ja 10.

¹⁴⁹ Verohallitus 2007, Ansiotulot, Apurahat, Työnantajalta saatu apuraha. Ks. myös Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, 12. kappale.

¹⁵⁰ Ks. Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, kappaleet 13–15.

¹⁵¹ Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, 19. kappale. Ks. myös sama 20. kappale.

Andersson toteaa yleisesti, että mitä kaupallisempi on apurahan myöntäjä samoin kuin tarkoitus johon apuraha myönnetään, sitä lähemmäksi toimeksiantosuhdetta tullaan¹⁵². Tämän tutkimuksen kannalta on huomattavaa, että TSKL:a ja KorKL:a sovelletaan palvelussuhteisiin, jotka pääsääntöisesti ovat työ- tai virkasuhteita¹⁵³. Toimeksiantosuhde viittaa sen sijaan työ- tai virkasuhteen ulkopuoliseen toimintaan¹⁵⁴. Kuitenkin, jos apurahaksi nimettyyn suoritukseen, joka ei olisi verovapaa¹⁵⁵, liittyisi työsuhteen tunnusmerkkejä, saatettaisiin tilannetta arvioida työlainsäädännössä tarkoitettuna työsuhteena¹⁵⁶. Tällöin TSKL tai jopa KorKL saattaisivat soveltua¹⁵⁷. Sen sijaan, jos apuraha on TVL 29.1 §:n mukaan verovapaa, en pitäisi mahdollisena, että apurahan saavaan henkilöön sovellettaisiin TSKL:a tai KorKL:a kyseisen suorituksen perusteella. Seuraavassa esittelen vero-oikeuden EPL:n palkan, työ- ja käyttökorvauksen sekä työsuhteen käsitteitä. EPL:n työsuhteen käsite vastaa läheisesti työlainsäädännössä tarkoitettua työsuhdetta¹⁵⁸, mutta kyseessä on kuitenkin itsenäinen vero-oikeudellinen käsite¹⁵⁹.

2.3.5.3 Palkkaa vai työ- tai käyttökorvausta?

Palkka on tärkein ennakonpidätyksen piirissä olevista tuloista ja sen käsite on laaja¹⁶⁰. EPL 13.1 §:ssä on määritelty palkka, josta ennakonpidätys on suoritettava. Säännöksen 1 kohdan mukaan palkalla tarkoitetaan kaikenlaatuista palkkaa, palkkiota, etuutta ja korvausta, joka saadaan työ- tai virkasuhteessa.¹⁶¹ Lisäksi EPL:n mukaisella palkan käsitteellä tarkoitetaan EPL 13.1 § 2 kohdan mukaan kokouspalkkiota, henkilökohtaista luento- ja esitelmäpalkkiota, hallintoelimen jäsenyydestä saatua palkkiota, toimitusjohtajan palkkiota, avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömiehen nostamaa palkkaa sekä luottamustoimesta saatua korvausta, vaikka niitä ei ole saatu virka- tai työsuhteessa¹⁶². Säännöksen 2 kohdan luettelo on tyhjentävä¹⁶³.

¹⁵² Andersson – Linnakangas 2006, s. 364.

¹⁵³ Ks. TSKL 1 § ja HE 56/1967 vp., s. 3 sekä KorKL 1.2 § ja HE 259/2004 vp., s. 22.

¹⁵⁴ Ks. HE 56/1967 vp., s. 3, jonka mukaan esimerkiksi toimeksiantosuhteessa oleva itsenäinen yrittäjä ei ole TSKL:n mukainen työntekijä.

¹⁵⁵ Verotettavan tulon arvioinnista palkkana tai työkorvauksena ks. Verohallitus 2005, 1.2 Kokonaisarviointi.

¹⁵⁶ Ks. TSL 1:1.1 §. Ks. myös Koskinen 2007, s. 7–8 ja Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, s. 25.

¹⁵⁷ Ks. TSKL 1.1 § ja KorKL 1.1 §.

¹⁵⁸ Ks. HE 126/1994 vp., s. 8. Ks. myös Tarkiainen 2007, s. 22 ja Myrsky – Linnakangas 2007, s. 260.

¹⁵⁹ Myrsky – Linnakangas 2007, s. 260.

¹⁶⁰ Myrsky – Linnakangas 2007, s. 259.

¹⁶¹ Andersson – Linnakangas 2002, s. 290 ja Myrsky – Linnakangas 2007, s. 260.

¹⁶² Andersson – Linnakangas 2002, s. 290; Myrsky – Linnakangas 2007, s. 262 ja Laitinen – Peltomäki 2008, 4. Palkka, työ- ja käyttökorvaukset, EPL 13 §:n mukainen palkka.

¹⁶³ Myrsky – Linnakangas 2007, s. 262.

Ennakkoperintälain mukaisen työsuhteen arviointi tehdään kokonaisarviona, jossa olennaisena pidetään sitä, millä perusteilla työsuorituksesta maksettu vastike määräytyy¹⁶⁴. Merkityksellistä saattaa muun muassa olla se, jos TVL 82.1 §:n verovapauden edellytyksiä täyttämättömän apurahan määrätymisperusteet osoittavat työsuhteelle epätyypillisen korkeaa taloudellista riskiä tai jos tutkijan työskentelyolosuhteet poikkeavat työsuhteessa työskentelevien työskentelyolosuhteista¹⁶⁵. Edellä mainittujen tekijöiden, sekä työnantajan työn johto- ja valvontaoikeuden lisäksi kokonaisarviossa kiinnitetään huomiota myös muun muassa palkkaustapaan, kulukorvauksiin, työvälineiden omistajaan ja siihen, kuka huolehtii työntekijän sosiaaliturvamaksuista¹⁶⁶. Ratkaistaessa EPL:n mukaisen työsuhteen muodostumista kiinnitetään huomiota samoihin kriteereihin kuin työoikeuden tulkinnoissa¹⁶⁷. Vastaavasti kuin työoikeudessa, on EPL:ssa kyseessä työsuhde, jos tosiasialliset olosuhteet täyttävät työsuhteen tunnusmerkit¹⁶⁸. Kuten työoikeudessa, eivät osapuolet voi verotuksessaan vapaasti sopia korvauksen luonteesta^{169, 170}.

Työ- ja käyttökorvauksen käsitteet¹⁷¹ on määritelty EPL 25.1 §:ssä palkan käsitteeseen viittaamalla¹⁷². Työkorvaukset ovat säännöksen 1 kohdan mukaan työstä, tehtävästä tai palvelusta muuna kuin palkkana maksettuja korvauksia. Epäselvissä tapauksissa on ensin selvitettävä täyttääkö suoritus palkan tunnusmerkit. Jos EPL:iin kuuluva suoritus ei ole palkkaa, on se työ- tai käyttökorvausta¹⁷³. Työkorvaus ei ole työsuhteessa maksettu korvaus.¹⁷⁴ Palkansaajan asemassa oleva henkilö ei siis voi tehdä samaa työtä samalle toimeksiantajalle osittain yrittäjänä saaden työkorvausta¹⁷⁵. Käyttökorvaukset on määritelty EPL 25.1 § 2 kohdassa. Käyttökorvauksia ovat tekijänoikeuden, valokuvaan perustuvan oikeuden ja teollisoikeuden, kuten esimerkiksi patentin tai tavaramerkin käyttämisestä, käyttöoikeudesta tai käyttöoikeuden myynnistä suoritettavat korvaukset. Lisäksi käyttökorvauksia ovat EPL 25.1 §:n mukaan korvaukset, jotka on suoritettu teollisia, kaupallisia ja tieteellisiä kokemuksia koskevista tiedoista. Maksajaa koskevat säännöt vastaavat työ- ja käyttökorvausten osalta toisiaan¹⁷⁶.

¹⁶⁴ Myrsky – Linnakangas 2007, s. 260.

¹⁶⁵ Ks. Myrsky – Linnakangas 2007, s. 260, joka käsittelee asiaa yleisemmällä tasolla, eikä nimenomaisesti viittaa suoritukseen apurahana tai työntekijään tutkijana.

¹⁶⁶ Myrsky – Linnakangas 2007, s. 261–262.

¹⁶⁷ Verohallitus 2005, 3. Ennakkoperintälaissa tarkoitettu työsuhde.

¹⁶⁸ Vrt. TSL 1:1.1 §; HE 157/2000 vp., s. 55 ja esim. Koskinen 2007, s. 3 ja 8.

¹⁶⁹ Vrt. HE 157/2000 vp., s. 6 ja 55.

¹⁷⁰ Verohallitus 2005, 3.1 Työsopimuslaki.

¹⁷¹ Työ- ja käyttökorvaus ovat vain EPL:ssa käytettyjä käsitteitä (Verohallitus 2005, 1. palkkaa vai työkorvausta.).

¹⁷² Ks. Tarkiainen 2007, s. 31.

¹⁷³ Ks. Verohallitus 2005, 2. Palkan käsite.

¹⁷⁴ Myrsky – Linnakangas 2007, s. 264.

¹⁷⁵ Verohallitus 2005, 3.1 Työsopimuslaki.

¹⁷⁶ Myrsky – Linnakangas 2007, s. 264.

2.3.5.4 Velvollisuudesta toimittaa ennakonpidätys ja suorittaa työnantajan sosiaaliturvamaksua

EPL 1.1 §:n mukaan ennakoperintä toimitetaan TVL:n mukaan veronalaisesta tulosta¹⁷⁷. Tulosta, joka on TVL:n mukaan verovapaa, ei ennakonpidätystä suoriteta¹⁷⁸. ”Ennakoperintä on verovelvolliselta perittävien verojen ja maksujen suorituksiksi verovuoden aikana ennen varsinaista verotusta tehtävää veron perimistä.”¹⁷⁹ Tarkoitus on siis turvata verojen kertyminen siten, että veroa maksetaan jo silloin, kun tuloakin saadaan¹⁸⁰. Ennakoperintä toimitetaan EPL 2.1 §:n mukaan joko ennakonpidätyksenä tai ennakonkantona¹⁸¹. Ennakoperintälain 9 §:ssä säädetään suorituksen maksajan velvollisuudesta toimittaa ennakonpidätys¹⁸². Tämä velvollisuus koskee kyseisen säännöksen mukaan myös suorituksen sijaismaksajaa¹⁸³, jollei ennakonpidätystä ole aikaisemmin toimitettu.

Ennakoperintälaissa ei ole luetteloa suorituksista, jotka ovat ennakonpidätyksen alaisia¹⁸⁴. EPL 9 §:n mukaan suorituksen maksajan tai sijaismaksajan on toimitettava ennakonpidätys, ellei toisin ole säädetty tai määrätty¹⁸⁵. Työnantaja on velvollinen toimittamaan ennakonpidätyksen, mistä säädetään EPL 14 §:ssä. Työnantajalla tarkoitetaan tahoja, jonka lukuun tehdystä työstä palkka maksetaan.¹⁸⁶

Suorituksen maksajan kannalta suorituksen luonteella on merkitystä. Palkasta on toimitettava ennakonpidätys sekä maksettava työnantajan sosiaaliturvamaksua¹⁸⁷. Työ- tai käyttökorvauksesta ei ole maksettava työnantajan sosiaaliturvamaksua¹⁸⁸. EPL 25.1 §:n mukaan maksajan on toimitettava työ-

¹⁷⁷ Ks. myös Myrsky – Linnakangas 2007, s. 257.

¹⁷⁸ Laitinen – Peltomäki 2008, 3. Yleiskuvaus.

¹⁷⁹ Laitinen – Peltomäki 2008, 3. Yleiskuvaus.

¹⁸⁰ Myrsky – Linnakangas 2002, s. 257.

¹⁸¹ Ks. Laitinen – Peltomäki 2008, 3. Yleiskuvaus. Ks. myös Myrsky – Linnakangas 2002, s. 257.

¹⁸² Ennakoperintälain 11 §:n mukaan ennakonpidätys toimitetaan siten, että suorituksen yhteydessä tai merkittäessä sitä tilille asianomaisen hyväksi, suorituksen maksaja vähentää ennakonpidätysprosentin mukaan lasketun määrän rahana maksettavasta määrästä.

¹⁸³ Sijaismaksaja määritellään EPL 9.2 §:ssä tahoksi, joka suorituksen maksajan sijasta tämän takaajana, velkojana tai muuna maksajana suorittaa palkkasaatavan, muun palkan tai suorituksen työntekijälle tai muulle saajalle.

¹⁸⁴ Laitinen – Peltomäki 2008, 3. Yleiskuvaus, Ennakonpidätys, jonka mukaan ennakonpidätystä ei toimiteta, jos ennakonpidätyksen toimittamista on rajoitettu verohallituksen päätöksellä, tai jos tulo on ennakkokannon alaista.

¹⁸⁵ Ks. Myrsky – Linnakangas 2007, s.258. Yleensä verovelvollisen tuloista, joista ei toimiteta ennakonpidätystä, peritään ennakovero ennakonkantona. Näin menetellään esimerkiksi silloin, kun suorituksen maksaja ei ole ennakonpidätysvelvollinen tai tämä on vapautettu ennakonpidätysvelvollisuudesta. (Myrsky – Linnakangas 2007, s. 268.)

¹⁸⁶ Myrsky – Linnakangas 2007, s. 260.

¹⁸⁷ Työnantajan sosiaaliturvamaksun maksaminen liittyy kiinteästi palkasta toimitettavaan ennakonpidätykseen. Sosiaaliturvamaksu lasketaan säädetyn prosentimäärän mukaan palkasta, joka on määritelty laissa työnantajan sosiaaliturvamaksusta (4.7.1963/366), myöhemmin SotuL. (Ks. Laitinen – Peltomäki 2008, 3. Yleiskuvaus. Ks. myös Tarkiainen 2007, s. 31. Työnantajan sosiaaliturvamaksun perusteena olevan palkan määritelmästä ks. SotuL 4 §.)

¹⁸⁸ Verohallitus 2005, 1. Palkkaa vai työkorvausta. Ks. myös Myrsky – Linnakangas 2007, s. 264.

tai käyttökorvauksista ennakonpidätys, jos maksusuorituksen saaja ei ole maksuhetkellä verohallinnon ennakonperintärekisterissä¹⁸⁹.

KHO 08.09.1999/2405: ”Yleishyödyllisen säätiön tarkoituksena oli suomalaisen kulttuuriperinteen, erityisesti maamme kaupunkikulttuurin, historiallisten rakenteiden, säilyttäminen, taiteen tukeminen koti- ja ulkomaista taidetta hankkimalla sekä tieteellisen tutkimustyön ja taiteen tukeminen apurahoja myöntämällä. Säätiön kiinteistöä rakennettaessa tehtiin merkittävä arkeologis-historiallinen löydös, jota kaivamalla havaittiin voitavan saada merkittävää lisäaineistoa keskiajan kaupunkielämän tutkimiselle. Tulokset haluttiin myös esittää yleisölle, jota varten päätettiin rakentaa museo. Museon rakentamista ja siihen liittyvää tutkimusta valvomaan perustettiin toimikunta, jonka jäsenet edustivat opetusministeriötä, museovirastoa, kaupunkia ja säätiötä.

Säätiö on myöntänyt toimikunnan esittämällä tavalla vuosina 1994 ja 1995 apurahoja ja stipendejä museohankkeeseen liittyvään tieteelliseen tutkimukseen, taiteelliseen toimintaan ja opinnäytteisiin. Apurahojen ja stipendien saajien tutkimustyö, taiteellinen toiminta ja opinnäytteet on tehty museoviraston, taideteollisen korkeakoulun tai teatterikorkeakoulun ohjauksen ja valvonnan alaisena. Säätiöllä on ollut oikeus saada käyttöönsä valmistunut kirjallinen tai muu esitys, joka on ollut tarkoituksena julkaista jossain muodossa säätiön museossa. Säätiöllä ei ole kuitenkaan ollut yksinoikeutta aineistoon, vaan tutkimustulokset ja raportit on luovutettu myös museovirastoon. Eräät tutkimukset ovat liittyneet tekijöiden opintoihin, jolloin tutkimustulokset on luovutettu asianomaiseen korkeakouluun. Katsottiin, että kysymyksessä olevat stipendit ja apurahat olivat opintoja tai tieteellistä tutkimusta tahi taiteellista toimintaa varten saatuina verovapaita, minkä vuoksi niistä ei ollut toimitettava ennakonpidätystä eikä niiden perusteella ollut suoritettava työnantajan sosiaaliturvamaksua. Ennakkoperintä. Maksuunpanovuodet 1994 ja 1995.”

Päätöslyhennelmän tosiseikastosta ei ole pääteltävissä, oliko rakennettava museo säätiön omistuksessa. Joka tapauksessa rakennushankkeella oli läheinen yhteys säätiöön, joka maksoi apurahat ja stipendit. Pitäisin huomionarvoisena, että osa museon rakentamista varten perustetun toimikunnan jäsenistä edusti museovirastoa. Museovirastolla on myös ollut valtaa apurahojen ja stipendien saajien tutkimustyön, taiteellisen toiminnan ja opinnäytteiden ohjauksessa ja valvonnassa. Kysyä saat- taakin, onko säätiö välillisesti voinut käyttää direktiovaltaa apurahan saajia kohtaan.¹⁹⁰ Niin ikään tähän liittyen jää avoimeksi kysymys, olisiko suoritusta pidetty palkkana vai työ- tai käyttökorvauksena, jos suoritus ei olisi ollut verovapaa. Päätöslyhennelmän viimeisen kokonaisen lauseen sanamuodosta lienee pääteltävissä, että elleivät apurahat olisi olleet tieteelliseen tutkimukseen tai taiteelliseen toimintaan myönnettyinä verovapaita, olisi suorituksia, tapauksen muiden olosuhteiden pysyessä muuttumattomana, saatettu pitää palkkana. Työnantajan sosiaaliturvamaksujahan ei ole suori-

¹⁸⁹ Ks. Myrsky – Linnakangas 2007, s. 264 ja Laitinen – Peltomäki 2008, 3. Yleiskuvaus, Ennakonperinnän muodot, Ennakonpidätys, Työ- ja käyttökorvaukset.

¹⁹⁰ Työsuhteen tunnusmerkeistä ks. TSL 1:1.1 § ja direktiovallasta esim. HE 157/2000 vp., s. 56–57 ja Koskinen 2007, s. 7.

tettava työ- tai käyttökorvauksista¹⁹¹. Apurahan verovapauden kannalta vastakkaiseen ratkaisuun oli aikaisemmin päädytty alla olevassa ratkaisussa KHO 1976 T 4136¹⁹².

”Sosiaalihuollon alalla toimiva valtakunnallinen yleishyödyllinen säätiö oli myöntänyt eräälle tutkijalle vuosiksi 1975–77 apurahan, jonka turvin tutkijan tuli selvittää suomalaisen yhteiskunnan sosiaalihuollon nykytila ja tulevaisuuden tavoitteet ja tehtävät. Säätiön ja tutkijan välillä tehdyssä erityisessä tutkimussopimuksessa oli muun muassa määräys, että tutkimus suoritettiin säätiön hyväksymän tutkimussuunnitelman mukaisesti.

Samoin oli sovittu, että säätiö sai eräin rajoituksin rajoittamattoman käyttöoikeuden tutkimustuloksiin ja sen aikana kertyvään materiaaliin. Säätiö valvoi ja ohjasi tutkimuksen edistymistä tätä tehtävää varten asettamansa erityisen neuvottelukunnan avulla. Kun tutkimussopimus vielä oli tutkimusajaksi varatun määräajan kuluessa molemminpuolisesti irtisanottavissa, niin apuraha katsottiin EPL 4 §:ssä tarkoitetuksi palkaksi eikä TVL 22 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuksi verovapaaksi apurahaksi.”

Tapauksessa oli useita palkkatyöhön viittaavia piirteitä. Näitä olivat tutkimussopimuksen erityinen laatu, laaja käyttöoikeus tutkimustuloksiin ja tutkimuksen aikana kertyvään tutkimusmateriaaliin, säätiön valvonta ja ohjaus sekä irtisanomismahdollisuus.¹⁹³ Edellä kuvatut oikeustapaukset ovat oikeudellisilta faktoiltaan osittain erilaisia¹⁹⁴. Yhtenä eroavaisuutena tapausten välillä näkisin sen, että vuoden 1976 ratkaisussa säätiöllä olisi ollut vahvempi ja välittömämpi direktiovalta kuin mikä oli tilanne vuoden 1999 ratkaisussa.

Toisaalta asiaa voitaneen lähestyä siten, ettei erityistä huomiota kiinnitetä mihinkään yksittäiseen palkkatyötä ilmentävään seikkaan. Oletetaan vain, että KHO:n vuoden 1976 tapauksen tosiseikasto ilmentää palkkatyön olemassaoloa selkeämmin kuin vuoden 1999 tapauksen tosiseikasto¹⁹⁵. Vuoden 1976 tapauksessa katsottiin, ettei apuraha täyttänyt TVL:n verovapauden edellytyksiä. Vuoden 1999 tapauksessa nämä verovapauden edellytyksen puolestaan täyttyivät. Kuitenkin vuoden 1999 ratkaisun päätöslyhennelmän viimeisessä virkkeessä KHO käsittääkseni viittaa työnantajan sosiaaliturvamaksujen suorittamisvelvollisuuteen, ellei tapauksessa apuraha olisi TVL:n mukaan ollut verotonta. Näistä mainituista seikoista saattaisi olla pääteltävissä, että palkkatyöhön viittaavien piirteiden asteittainen kasvu merkitsisi ensin apurahan, joka ei muutoinkaan olisi verovapaa, pitämistä

¹⁹¹ Verohallitus 2005, 1. Palkkaa vai työkorvausta. Ks. myös Myrsky – Linnakangas 2007, s. 264. Työnantajan velvollisuus suorittaa työnantajan sosiaaliturvamaksua ei ole tämän tutkimuksen kannalta muuttunut merkittävästi kyseisen oikeustapauksen aikaan voimassa olleen lain mukaisesta velvollisuudesta (ks. EPL 13 § ja HE 202/1996 vp., 13 §:n yksityiskohtaiset perustelut. Vrt. vuosina 1994 ja 1995 voimassa olleen ennakkoperintälain (28.11.1959/418) 4 §. Ks. myös SotuL 4 § ja HE 68/2005 vp., s. 32, 76 ja 78, joista jälkimmäisillä sivuilla on lakiehdotuksen rinnakkaistekstiksi. Vrt. vuosina 1994 ja 1995 voimassa olleen SotuL:n 2 §.).

¹⁹² Ks. Myrsky 2005, Verovapauden edellytykset, 17. kappale.

¹⁹³ Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, 21. kappale.

¹⁹⁴ Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, 25. kappale.

¹⁹⁵ Ks. myös Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, 25. kappale, jossa hän esittää vuosien 1999 ja 1976 ratkaisuihin viitaten myös mahdollisena, että oikeuskäytännön linja on vähän lieventynyt vuosien saatossa.

palkkana, ja palkkatyön piirteiden edelleen lisääntyessä nämä piirteet olisivat jo sinällään este apurahan verovapaudelle. Tämän päätelmän mukaan palkkatyön piirteet saisivat suuremman painoarvon EPL:n mukaisen palkan käsitteen kuin TVL:n mukaisen apurahan veronalaisuuden arvioinnissa. Päätelmällä olisi tähän tutkimukseen relevanssia, koska verotettavan apurahan pitämällä palkkana työ- tai käyttökorvauksen sijaan saattaa olla vaikutusta työsuhteen syntymiseen ja siten TSKL:n tai KorKL:n soveltamiseen¹⁹⁶.

2.3.5.5 Maksajan selonottovelvollisuus

Ennakkoperinnän tavoitteena on, että työn teettäjä kykenisi jo suorituksen maksuhetkellä selvittämään mahdolliset työnantajavelvoitteensa ilman jälkiseurauksen vaaraa¹⁹⁷. Ratkaisevaa on, mitä työn teettäjän tai maksajan voidaan maksuhetkellä olettaa voineen tietää. Työn teettäjän selonottovelvollisuutta on rajoitettu EPL 13.2 §:ssä. Säännöksen mukaan harkittaessa sitä, onko korvaus saatu työsuhteessa, ei oteta huomioon sellaisia työn teettäjän ja työn suorittajan välisen sopimussuhteen ulkopuolisia seikkoja, joita työn teettäjä ei voi havaita. Esimerkkeinä tällaisista seikoista mainitaan säännöksessä työn suorittajan toimeksiantajien lukumäärä ja muun toiminnan laajuus¹⁹⁸.¹⁹⁹ Säännöksellä helpotetaan työn teettäjän selonottovelvollisuutta. Säännös ei estä ottamasta huomioon työn teettäjän eduksi sopimussuhteen ulkopuolisia seikkoja, jotka puoltavat muun kuin työsuhteen olemassaoloa.²⁰⁰

Huomattavaa on, ettei työn teettäjän verotuksellinen etu ole välttämättä työn teettäjän kokonaisedun kannalta paras vaihtoehto. Mikäli suoritusta ei pidetä EPL:n mukaisena palkkana, ei velvollisuutta suorittaa työnantajan sosiaaliturvamaksuja synny, eikä maksun suorittaja ole välttämättä ennakonpidätysvelvollinenkaan²⁰¹. Tämä työn teettäjälle sinällään positiivinen seikka saattaa kuitenkin muuttua kokonaisvaikutuksiltaan kielteiseksi, jos ennakonpidätysvelvollisuudelle annetaan painoarvoa työsuhteen olemassaolon ja TSKL:n tai KorKL:n soveltuvuuden arvioinnissa²⁰². Vaikka työn

---

¹⁹⁶ Ks. Koskinen 2007, s. 7–8 ja edellä jakso 2.3.2. Virkasuhteen synnystä ks. edellä jakso 2.1.2.

¹⁹⁷ Myrsky – Linnakangas 2007, s. 259.

¹⁹⁸ Työn suorittajan laaja toimeksiantajien lukumäärä sekä laaja toiminta viittaavat yrittäjätoimintaan työsuhteessa työs-kentelyn sijaan. Kyseiset tekijät ovat osa yrittäjätoiminnan arvioinnin aineellisia tunnusmerkkejä. (Ks. Koskinen 2007, s. 7–8)

¹⁹⁹ Ks. Myrsky – Linnakangas 2007, s. 261.

²⁰⁰ Verohallitus 2005, 3.3 Maksajan selonottovelvollisuus ja Myrsky – Linnakangas 2007, s. 261.

²⁰¹ Ks. EPL 25 § ja SotuL 4 § ja edellä luku 2.3.5.4.

²⁰² Ks. TSKL 1.1 § ja KorKL 1.1 §. Ks. työsuhteista TSL 1:1.1 §; Koskinen 2007, s. 7–8 ja edellä jakso 2.3.2. Ks. myös virkasuhteista edellä jakso 2.1.2.

teettäjä säästäisi sosiaaliturvamaksuissa, saattaisivat hänelle koituvat kokonaiskustannukset nousta suuriksi, jos oikeudet työn suorittajan tekemään keksintöön jäisivät saamatta²⁰³.

---

²⁰³ Ks. myös sosiaali- ja terveysministeriö 2004, s. 18, jossa sosiaaliturvamaksujen suorittamisvelvollisuuden puuttumista on käsitelty apurahaa maksavan yliopiston näkökulmasta. Myöntämällä apurahoja tutkijavirkkojen perustamisen sijaan, yliopistot ovat välttyneet sosiaaliturvamaksujen maksamiselta. Näin yliopistot ovat pystyneet tukemaan useampia väitöskirjatöitä määrärahojensa puitteissa.

3 KEKSINTÖ

3.1 Patentoitavuusvaatimus

3.1.1 Patentoitavuuden edellytyksistä

Säädettäessä työsuhdekeksintölakia lausuttiin, että lain tarkoituksena on ratkaista se ristiriita, joka aiheutuu siitä, että immateriaalioikeudellisen periaatteen mukaan henkisen työn tulos kuuluu sen tekijälle kun puolestaan työoikeudellisen periaatteen mukaan työn tulos on työnantajan omaisuutta. Patenttilain tarkoituksiksi jäi muun muassa säädellä keksinnön patentoitavuuteen, menettelyyn patentin saamiseksi sekä patentin tuottamaan yksinoikeuteen liittyviä kysymyksiä.²⁰⁴ Näin siis eroteltiin TSKL:n soveltamisala PatL:sta, jossa oli aikaisemmin säädetty työsuhdekeksinnöistä²⁰⁵.

Voimassa olevan TSKL 1.1 §:n mukaan kyseistä lakia sovelletaan sen soveltamisalaan kuuluvan henkilön tekemään Suomessa patentilla suojattavissa olevaan keksintöön. Vastaavasti määritellään keksinnön käsite KorKL 1.1:ssä, jossa myös lausutaan Suomessa patentilla suojattavissa olevien keksintöjen kuuluvan kyseisen lain soveltamisalaan. Jotta keksintö kuuluisi mainittujen lakien soveltamisaloihin, vaaditaan siltä siis patentoitavuutta Suomessa. Työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisaloihin kuuluvan keksinnön käsite määräytyy näin epäsuorasti patenttilain mukaan.²⁰⁶ Työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisalojen ulkopuolelle jäävät monet, arvokkaatkin, henkisen työn tuloksena syntyneet tuotokset, jotka eivät ole Suomessa patentoitavissa²⁰⁷. Työsuhdekeksintölaki ja korkeakoulukeksintölaki on rajattu koskemaan vain Suomessa voimassa olevan patenttilain edellytykset täyttäviä keksintöjä, koska patenttijärjestelmiä ei ole kansainvälisesti harmonisoitu²⁰⁸.

Patenttilakiin ei sisälly erityistä keksinnön määritelmää. Patenttilaissa on kuitenkin mainittu tiettyjä keksintötyyppejä ja -ryhmiä, joihin kuuluvat keksinnöt eivät ole patentoitavissa.²⁰⁹ Mainitsen seuraavassa näistä muutamia. Patentoitavissa eivät PatL 1.2 §:n mukaan ole muun muassa pelkät löy-

---

²⁰⁴ LvM 8/1967 vp., s. 1.

²⁰⁵ Ks. LvM 8/1967 vp., s. 1.

²⁰⁶ Työsuhdekeksintölaista ks. Haarmann – Mansala 2007, s. 126. Korkeakoulukeksintölaista ks. HE 259/2004 vp., s. 14. ja Bruun – Välimäki 2007, s. 41.

²⁰⁷ Työsuhdekeksintölaista ks. HE 56/1967 vp., s. 3. Korkeakoulukeksintölaista ks. HE 259/2004 vp., s. 14; Bruun – Välimäki 2007, s. 41–42 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 131.

²⁰⁸ HE 259/2004 vp., s. 14. Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 52, joiden mukaan patenttijärjestelmät ovat varsin yhdenmu-
kaisia, mutta patenttien myöntämiskriteereissä on merkittäviä eroja esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä.

²⁰⁹ Haarmann – Mansala 2007, s. 61.

döt, tieteelliset teoriat, matemaattiset menetelmät, tietojen esittämistapa tai tietokoneohjelmat sellaisenaan. Patenttilain 1b.3 §:ssä kielletään kategorisesti patentointi niiltä menetelmiltä, jotka liittyvät muun muassa ihmisten kloonaukseen ihmisen sukusolujen ja eläinten geneettisen identiteetin muuntamiseen sekä ihmisalkioiden kaupalliseen käyttöön.²¹⁰ Raja patentoitavissa olevien ja muiden keksintöjen välillä ei aina ole selvä²¹¹.

Patentoitavan keksinnön tulee PatL 1.1 §:n mukaan olla teollisesti käytettävissä. Säännöksen mukaan patentoitava keksintö voi liittyä mihin tekniikan alaan tahansa.²¹² Keksinnöllä tulee olla tekninen luonne ja tekninen teho ja sen tulee olla toisinnettavissa²¹³. Lisäksi patentoitavuus edellyttää, että patentoitavuuden muut kriteerit täyttyvät.²¹⁴

Patenttilain 2.1 §:ssä säädetään patenttihakemuksen kohteena olevan keksinnön uutuus- ja keksinnöllisyysvaatimuksesta ja patenttihakemuksen suhteesta vanhempiin hakemuksiin²¹⁵. Patenttilain 2.1 §:n mukaan: ”Patentti myönnetään ainoastaan keksintöön, joka on uusi siihen verrattuna, mikä on tullut tunnetuksi ennen patenttihakemuksen tekemispäivää, ja lisäksi olennaisesti eroaa siitä.” Keksinnöllisyys tarkoittaa sitä, että keksinnön on olennaisesti erottava aikaisemmin julkiseksi tulleista keksinnöistä²¹⁶. Vaatimusta arvioidaan kysymyksessä olevan alan keskivertoammattimiehen silmin patenttihakemuksen tekemishetken tekniikan tason pohjalta²¹⁷. Uutuuden vaatimusta on puolestaan PatL 2.2 §:ssä täsmennetty muun ohessa määräämällä: ”Tunnetuksi katsotaan kaikki, mikä on tullut julkiseksi, joko kirjoituksen tai esitelmän välityksellä, hyväksikäyttämällä tai muulla tavalla.”

---

²¹⁰ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 52–53 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 61–63.

²¹¹ Haarmann – Mansala 2007, s. 61.

²¹² Ks. HE 92/2005 vp., s. 34.

²¹³ Haarmann – Mansala 2007, s. 60.

²¹⁴ Ks. HE 92/2005 vp., s. 34.

²¹⁵ HE 92/2005 vp., s. 34.

²¹⁶ HE 139/1979 vp., s. 8. Ks. myös Haarmann – Mansala 2007, s. 66.

²¹⁷ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 62 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 66.

3.1.2 Uutuus

Keksinnön uutuutta arvioidaan PatL 2.1 §:n mukaan patenttihakemuksen tekemispäivän mukaan. Näin patentti myönnetään sitä ensimmäisenä hakeneelle.²¹⁸ Patenttia koskevat asiakirjat tulevat PatL 22.1 §:n mukaan julkisiksi patentin myöntämispäivästä lukien. Patenttilain 22.2 §:n mukaan asiakirjat julkistetaan myös, kun patenttihakemuksen tekemispäivästä on kulunut 18 kuukautta.

Patenttilaissa on omaksuttu objektiivisen uutuuden vaatimus, jonka mukaan uutena ei pidetä vain keksijälleen uutta keksintöä. Sen sijaan kun suurella ja epämääräisellä henkilökunnalla on ollut mahdollisuus ottaa keksinnöstä selko, on keksintö tullut julkiseksi. Patenttilaissa ei luetella uutuuksena olevia julkiseksi tulemisen muotoja. Kaikki, mikä on yleisesti tunnettua ennen patenttihakemuksen tekemistä, on periaatteessa otettava huomioon arvioitaessa sitä, onko keksintö uusi.²¹⁹

Pääsääntöisesti milloin tahansa, missä tahansa ja millä tavoin tahansa tapahtunut keksinnön julkiseksi tuleminen on uutuuksien este²²⁰. Julkistettavan tiedon laadullakin on merkitystä. Pelkkä ylimalkainen keksinnön kuvaus ei estä patentointia. Sen sijaan uutuuksien este syntyy, jos annetaan tietoja, joiden perusteella kuvitteellinen alan ammattimies²²¹ voisi käyttää keksintöä.²²² Uutuutta tarkastellaan sen perusteella, mitä kuvitteellinen alan ammattimies ymmärtää tulleen tunnetuksi tekniikan tasoon kuuluvien ratkaisujen perusteella²²³. Pelkkä tiedonanto riittää, eikä uutuuksien esteen syntymiseen vaadita, että joku tietojen tosiasiallisista saajista osaisi tietojen perusteella hyödyntää keksintöä²²⁴. Patentoitavuutta koskee siis objektiivisen uutuuksien ohella myös absoluuttinen uutuuksien vaatimus²²⁵.

---

²¹⁸ HE 92/2005 vp., s. 34. Mainittakoon, että Yhdysvalloissa patentin suoma etuoikeus määräytyy keksimispäivän mukaan. Tätä kutsutaan first to invent -periaatteeksi, kun taas periaatetta, jossa etuoikeus määräytyy patentin hakemispäivän mukaisesti, kutsutaan nimellä first to file. (Rapinoja 1996, s. 143 ja Karanko 1998, s. 106.)

²¹⁹ HE 101/1966 vp., s. 9. Ks. myös Rapinoja 1996, s. 141.

²²⁰ Haarmann – Mansala 2007, s. 64–65.

²²¹ Alan ammattimiehen käsitteestä ks. esim. Rapinoja 1996, s. 153–155 ja Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 62–63.

²²² Rapinoja 1996, s. 145.

²²³ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 57.

²²⁴ Rapinoja 1996, s. 145.

²²⁵ Ks. HE 101/1966 vp., s. 9 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 64–65. Absoluuttiseen uutuuksien vaatimukseen on säädetty tiettyjä poikkeuksia, joista yleisellä tasolla tärkein on PatL 6 §:ssä. Kyseisessä pykälässä on patenttilakiin saatettu Pariisin yleissopimuksella luotu konventioprioriteettijärjestelmän mukainen vastavuoroisen tunnustamisen periaate. Konventioprioriteettijärjestelmässä eli sopimusetuoikeusjärjestelmästä sillä, joka on hakenut patenttia jossakin konvention jäsenvaltiossa, on oikeus 12 kuukauden kuluessa hakea patenttia konvention muissa jäsenvaltioissa ensimmäisen hakemuspäivän etuoikeuksin. (Ks. Pariisin yleissopimuksen 4 artikla ja EPC 87 artikla; HE 92/2005 vp., s. 35; Rapinoja 1996, s. 147; Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 60 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 66.) Myös mm. PatL 2.4 §:ssä säädetään poikkeus uutuuksien vaatimukseen. Tämän niin sanotun ensimmäisen ja toisen lääketieteellisen käyttö -

Uutuuden vaatimus ei kuitenkaan estä kertomasta keksinnöstä luottamuksellisesti eli käytännössä velvoittamalla toinen osapuoli salassapitoon. Keksinnöstä tietävän henkilöpiirin on tällöinkin oltava määrältään rajoitettu ja toisaalta ryhmällä tulisi olla erityinen suhde keksijään.²²⁶ Tämä ryhmä, jota salassapitovelvollisuus koskee saa myös käyttämällä tutustua keksintöön ilman, että uutuudenestettä muodostuu²²⁷. Jos keksintö kuitenkin tulee julkiseksi, on patentoitavuus pääsääntöisesti sen osalta menetetty.²²⁸

Pariisin yleissopimukseen pohjalta säädetään PatL 2.6 §:ssä kahdesta poikkeuksesta absoluuttiseen uutuuden vaatimukseen²²⁹. Nämä poikkeukset saattavat tulla kysymykseen keksijän ja työnantajan välisessä suhteessa ja niinpä kyseiset poikkeukset ovat merkityksellisiä tämän tutkielman kannalta. Ensinnäkään PatL 2.6 § 1 kohdan mukaan julkisuus ei muodostu patentoitavuuden esteeksi, jos julkisuus on seurausta ilmeisestä väärinkäytöksestä²³⁰. Säännös soveltuu esimerkiksi tilanteeseen, jossa joku on saanut tiedon keksinnöstä sen haltijan myötävaikutuksella ja on salassapitosopimuksen vastaisesti hakenut keksinnölle patenttia omissa nimissään tai muutoin julkistanut keksinnön²³¹. Toinen merkittävä poikkeus absoluuttiseen uutuuden vaatimukseen liittyy tilanteeseen, jossa keksintö on pantu näytteille virallisessa tai virallisesti tunnustetussa kansainvälisessä näyttelyssä, jollaista Pariisissa 22 päivänä marraskuuta 1928 tehdyssä kansainvälisiä näyttelyjä koskevassa sopimuksessa²³² tarkoitetaan²³³.²³⁴ Edellä mainitut poikkeukset vaikuttavat PatL 2.6 §:n mukaan kuuden kuukauden ajan, jonka jälkeen ne muodostuvat uutuudenesteiksi²³⁵.

---

poikkeuksen mukaan aineen tai seoksen uusi käyttö lääketieteellisessä tarkoituksessa voi olla patentoitavissa, vaikka aine tai seos olisi sinänsä tunnettu muussa kuin kyseisessä lääketieteellisessä käytössä. Itse menetelmä ei PatL 1.3 §:n mukaan ole kuitenkaan patentoitavissa. (HE 92/2005 vp., s. 34–35. Ks. myös Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 61–62.)

²²⁶ Jacobsson et al. 1980, s. 79 ja Rapinoja 1996, s. 146.

²²⁷ Hesser – Essén 1968, s. 25–26; Reiland 1979, s. 21 ja Rapinoja 1996, s. 146–147. Tosin huomattavaa on, ettei PatL 3.3 § 3 kohdan mukaan keksinnön käyttö sitä itseään koskevissa kokeissa kuulu patenttisuojan alaan.

²²⁸ Rapinoja 1996, s. 146–147 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 108–109.

²²⁹ HE 101/1966 vp., s. 10 ja Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 60. Ks. myös eurooppapatentin uutuutta koskeva EPC 55 artikla, joka on aineelliselta sisällöltään PatL 2.6 §:n kaltainen.

²³⁰ Ks. HE 101/1966 vp., s. 10; Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 60 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 109. Työnantajaa koskevasta työsuhtekeksinnön salassapitovelvollisuuksista säädetään TSKL 10 §:ssä ja keksijää koskevasta salassapitovelvollisuuksista säädetään TSKL 6.2 §:ssä. Korkeakoulukeksintölain 11 §:ssä säädetään sekä keksijää että korkeakoulua koskevasta korkeakoulukeksinnön salassapitovelvollisuuksista. EPO:n valituslautakuntien ratkaisukäytännössä on katsottu, että keksinnön julkistajan on tullut olla tietoinen salassapitovelvollisuudestaan ja lisäksi hänen on tullut tietoisesti aiheuttaa haittaa patentinhakijalle, jotta EPC 55 artiklan 1 kappaleen a kohta soveltuisi (Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 61.). Ratkaisussa T 173/83 katsottiin kyseessä olleen EPC 55 artiklan 1 kappaleen a-kohdan mukainen väärinkäytös. Sen sijaan ratkaisussa T 585/92 ei Brasilian patenttiviranomaisen virheellisesti julkistaman patenttihakemuksen julkitulo ollut keksinnön julkiseksi tuleminen EPC 55 artiklan 1 luvun a-kohdan mukaisesti, joten tämä muodosti uutuuden esteen. (EPO 2006, s. 50–51.)

²³¹ Salassapitovelvollisuus voi syntyä myös hiljaisella hyväksynnällä, jos tosiasialliset olosuhteet tähän viittaavat (Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 59.). Koska hiljaisesti syntynyttä salassapitovelvollisuutta ei pystytty osoittamaan, ei EPC 55 artiklan poikkeussääntöä sovellettu EPO:n valituslautakunnan ratkaisussa T 436/92 (EPO 2006, s. 51.).

²³² Kansainvälisiä näyttelyjä koskeva sopimus (SopS 36/1937).

Merkittävää on myös huomata PatL 2.2 §:n mukainen poikkeama uutuuden vaatimuksesta toiseen suuntaan. PatL 2.2 §:n toisen lauseen mukaan ennen patenttihakemuksen tekemispäivää Suomessa tehdyn patenti- tai hyödyllisyysmallihakemuksen²³⁶ sisältö, vaikka se onkin vielä salainen, katsotaan taannehtivasti uutuuden esteeksi, jos hakemuksen sisältö tulee myöhemmin julkiseksi²³⁷.²³⁸ Tämä periaate on perusteltavissa sillä, että keksinnön uutuutta arvioidaan patenttihakemuksen tekopäivän mukaan, jolloin ajallisesti vanhempi hakemus syrjäyttää uudemman²³⁹.

3.2 Patentoitavuusolettama

Patenttihakemuksen käsittelevä viranomainen suorittaa Suomalaisen patenttihakemuksen uutuus- ja patentoitavuustutkimuksen²⁴⁰. Suomessa toimivaltainen viranomainen on PatL 7 §:n mukaan PRH. Merkittävä ero PatL:n sekä työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain välillä syntyy siinä, edellyttääkö keksinnön patentoitavuuden toteaminen patentin hakemista PRH:lta.²⁴¹

Ollakseen Suomessa patentoitavissa oleva työsuhdekeksintö tai korkeakoulukeksintö ei edellytetä, että keksintö patentoitaisiin tai, että sille edes haettaisiin patenttia²⁴². Tämä mahdollistaa sen, että työsuhdekeksintönä tai korkeakoulukeksintönä voidaan pitää myös keksintöä, johon työnantaja ei hae patenttia esimerkiksi säilyttääkseen liikesalaisuuden.²⁴³ Työntekijän kannalta ongelmallinen

---

²³³ Ks. HE 101/1966 vp., s. 10. Ks. myös Pariisin yleissopimus 11 artikla. Kyseisessä artiklassa lausutaan: ” The countries of the Union shall -- grant temporary protection to patentable inventions -- in respect of goods exhibited at official or officially recognized international exhibitions held in the territory of any of them.” Kyseinen artikla vaatii siis antamaan suojaa keksinnöille, jota ei ole vielä saatettu patenttisuojan piiriin, mutta jotka on esitelty mainituissa näyttelyissä.

²³⁴ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 60–61 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 109.

²³⁵ Bruun – Välimäki 2007, s. 109.

²³⁶ Hyödyllisyysmallista ja hyödyllisyysmallihakemuksen vaikutuksesta uutuuteen ks. jäljempänä jakso 3.3.3.

²³⁷ HE 139/1979 vp., s. 5. Säännöksessä ilmaistaan, että patenttihakemus aiheuttaa uutuuden esteen, jos aikaisemmin Suomessa tehty patenttihakemus tulee myöhemmin PatL 22 §:n mukaisesti julkiseksi. Vanhemman hakemuksen julkiseksi tuleminen antaa kyseiselle hakemukselle taannehtivan vaikutuksen uudemman hakemuksen uutuuden esteenä. (HE 139/1979 vp., s. 5.) Patenttilain 22.2 §:n mukaan patenttia koskevat asiakirjat eivät lähtökohtaisesti tule julkisiksi, jos hakemus jätetään silleensä tai hylätään. Patenttilain 22.5 §:ssä säädetään, että erityisestä syystä saatetaan patenttihakemuksen sisältämä liikesalaisuus säilyttää salaisena, vaikka asiakirja muutoin tulisivikin julkiseksi. Patenttilain 2.2 §:n mukaan myös Suomessa tehty hyödyllisyysmallihakemus saattaa muodostaa takautuvan uutuuden esteen. Uutuuden este muodostuu hyödyllisyysmallihakemuksen sisällön osalta, jos se tulee julkiseksi HyödMalliL 18 §:n mukaisesti.

²³⁸ Haarmann – Mansala 2007, s. 66.

²³⁹ Rapinoja 1996, s. 149. Kansainvälisen patenttihakemuksen julkiseksitulosta ks. mm. PatL 2.3, jossa viitataan PatL 29 ja 38 §:iin. Eurooppapatenttia koskevan hakemuksen osalta ks. mm. PatL 70m.2 §.

²⁴⁰ Ks. PatL 7–8c §:t ja 10–20 §:t. Ks. myös esim. Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 101–103.

²⁴¹ HE 3/1988 vp., s. 6 ja HE 259/2004 vp., s. 22–23.

²⁴² Ks. TSKL 1.1 § ja KorKL 1.1 §.

²⁴³ Työsuhdekeksintölain osalta ks. KM 1965: B 16, s. 16. Korkeakoulukeksintölain osalta ks. HE 259/2004 vp., s. 31 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 42.

olisi tilanne, jossa työnantaja ottaisi oikeudet keksintöön, ei hakisi siihen patenttia ja kiistäisi sen patentoitavuuden. Jos keksintö ei ole Suomessa patentoitavissa, ei se kuulu TSKL:n tai KorKL:n soveltamisalaan.²⁴⁴

Ottaen huomioon TSKL:ssa ja KorKL:ssa säädetyn salassapitovelvollisuuden²⁴⁵ olisi keksijän asema varsin heikko edellä mainitussa tilanteessa, jossa työnantaja kiistäisi keksinnön patentoitavuuden²⁴⁶. Työsuhdekeksintölakia uudistettaessa mainittiin, ettei keksijän asemaan saisi vaikuttaa se, hakeeko työnantaja keksintöön patenttia²⁴⁷. Työsuhdekeksintölain 1.2 §:ään otettiinkin säännös, jonka mukaan keksintöä pidetään Suomessa patentilla suojattavissa olevana työsuhdekeksintönä, jos työnantaja ottaa siihen oikeuden, joka rajoittaa työntekijän oikeutta hakea tai saada patenttia²⁴⁸. Sittemmin säädettiin myös KorKL 1.3 §:ssä vastaavalla tavalla korkeakoulukeksinnön patentoitavuusolettamasta. Korkeakoulukeksintölain kyseinen säännös vastaa pääosin TSKL 1.2 §:ää ja se on tarkoitettu sovellettavaksi TSKL 1.2 §:n alalla vakiintuneen käytännön mukaisesti.²⁴⁹

Kumotakseen edellä mainitun olettamussäännön keksinnön patentoitavuudesta tulee työnantajan tai korkeakoulun todennäköisin syin näyttää, ettei keksintö ole patentoitavissa²⁵⁰. Käytännössä tämän osoittaminen voi tapahtua esimerkiksi PRH:lta tilattavalla tutkimuksella tai asiantuntijalausunnolla. Mikäli työnantaja osoittaa patentoitavuuden esteen, ei kyseessä ole työsuhdekeksintö tai korkeakoulukeksintö. Mikäli TSKL:n tai KorKL:n olettamussääntöä sovellettaessa ei osoiteta patentoitavuuden estettä, saa keksintö työsuhdekeksinnön tai korkeakoulukeksinnön oikeusaseman.²⁵¹

Työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 2/1989 koski keksinnön kuulumista TSKL:n soveltamisalan piiriin. Tapauksessa työnantaja oli ilmoittanut ottavansa keksintöön oikeudet, mutta ei ollut hakenut keksinnölle patenttia. Työnantaja ei myöskään ollut osoittanut keksinnölle uu-

---

²⁴⁴ Ks. HE 3/1988 vp., s. 6. Ks. myös Bruun et al. 1992, s. 7.

²⁴⁵ Keksijöille säädetystä salassapitovelvollisuudesta ks. työsuhdekeksintölain osalta TSKL 6.2 § ja jäljempänä luku 4.3.2 sekä Korkeakoulukeksintölain osalta ks. KorKL 11.1 § ja jäljempänä luku 5.2.2.3.

²⁴⁶ HE 3/1988 vp., s. 7. Ks. myös Bruun et al. 1992, s. 8.

²⁴⁷ HE 3/1988 vp., s. 7.

²⁴⁸ Laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta (10.6.1988/526).

²⁴⁹ HE 259/2004 vp., s. 22–23.

²⁵⁰ Työsuhdekeksintölaista HE 3/1988 vp., s. 7. Olettamussäännöstä seuraa keksinnön patentoitavuutta koskeva todistustaakan jako keksijän ja työnantajan välillä. Olettamussääntöä sovelletaan aina tapauksissa, joissa työnantaja ottaa itselleen kaikki oikeudet keksintöön. Jos työnantaja ottaa vain osittaiset oikeudet, tulee olettamussäännön soveltuvuus tapauskohtaisesti arvioitavaksi sen suhteen, mikä määräysvalta jää keksijälle ja mitkä ovat hänen mahdollisuutensa hakea ja saada patentti. (HE 3/1988 vp., s. 7.) Korkeakoulukeksintölaista ks. HE 259/2004 vp., s. 23.

²⁵¹ Työsuhdekeksintölaista ks. Kivi-Koskinen 2002, s. 52. Korkeakoulukeksintölaista ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 55, jotka esittävät, että korkeakoululakiin otettu korkeakoulukeksinnön patentoitavuuden todistustaakkaa koskeva KorKL 1.2 § on asiallisesti lähes tarkoitukseton. Heidän mukaansa korkeakoulun intressissä tuskin on väittää, ettei keksintö ole patentoitavissa. Siksi korkeakoulu voisi yhtä hyvin ”jättää asian sikseen”. Kyseisen päätelmän he perustelevat sillä, ettei korkeakoulukeksijää sido vastaava liikesalaisuuksien ilmaisemista ja hyödyntämistä koskevat kielto kuin työsuhdekeksijää. (Bruun – Välimäki 2007, s. 55.) Ks. SopMenL 4.3 §.

tuudenestettä eikä keksinnöllisyyden puutetta. Lautakunnan mukaan keksintö oli TSKL:ssa tarkoitettu Suomessa patentilla suojattavissa oleva keksintö.²⁵²

Työsuhdekeksintölautakunnan lausunnossa 2/1990 katsottiin, ettei keksintö, jonka patenttihakemuksen PRH oli välipäätöksellään hylännyt, ollut TSKL:ssa tarkoitettu Suomessa patentilla suojattavissa oleva keksintö.²⁵³

3.3 Työsuhdekeksintöjen ja korkeakoulukeksintöjen hyödyntämistavoista

3.3.1 Yleisesti tiedon hyödyntämisestä

Tieto voi olla monellakin tapaa arvokasta sen haltijalle. Tieto saattaa olla yleisessä tiedossa ja kaikkien hyödynnettävissä. Taloudellisesti erityisen arvokasta tiedosta tekee se, etteivät kaikki pysty käyttämään sitä hyväkseen. Ensinnäkin on mahdollista, ettei tieto ole kaikkien saatavilla. Tieto voidaan pitää salassa paljastamatta sitä kenellekään tai paljastamalla se vain rajatulle joukolle ihmisiä. Ongelmana salassapidossa saattaa olla tiedon käyttötapojen rajoittuminen. Toisaalta kuka tahansa toinen henkilö saattaa ennemmin tai myöhemmin luoda saman tiedon. Vaikka tieto olisi kaikkien saatavilla, tuo sille taloudellista arvoa se, jos kaikki eivät ole oikeutettuja käyttämään tietoa hyväkseen. Tällöin voitaisiin tietoa hyväksikäyttää avoimesti ilman riskiä siitä, että joku toinen ilman lupaa saattaisi kopioida tiedon ja ryhtyä käyttämään sitä hyväkseen. Kolmas vaihtoehto on, että tieto on kaikkien saatavilla, ja kuka tahansa saa vapaasti käyttää sitä haluamallaan tavalla, mutta siitäkään huolimatta vain harvat pystyvät käyttämään tietoa hyväkseen sen monimutkaisuudesta johtuen. Luonnollisesti myös tässä tapauksessa on mahdollista ja oletettavaakin, että jossain vaiheessa tietoa hyödyntämään kykenevien henkilöiden piiri laajenee.²⁵⁴

Patentti- ja hyödyllisyysmallijärjestelmien kannalta keskeistä on se, että yksinoikeuden hakija paljastaa tiedot patentoitavasta tai hyödyllisyysmallilla suojattavasta keksinnöstä²⁵⁵. Toisaalta tietojen paljastaja saa keksintöön tietyn yksinoikeuden ikään kuin palkinnoksi tietojen paljastuksesta. Näin

²⁵² Bruun et al. 1992, s. 124.

²⁵³ Bruun et al. 1992, s. 134.

²⁵⁴ Ks. Begg et al. 2005, s. 299 ja 303–306. Ks. myös sama s. 246–247, jonka mukaan tiedolle on ominaista, että se on kallista tuottaa mutta halpaa jaella. Tietoon perustuvan tuotteen kiinteät kustannukset ovat suuret ja tuotekohtaiset muuttuvat kustannukset ovat pienet, jolloin suurtuotannon edut ovat suuret. Ks. myös Shavel 2002, chapter 12, s. 1–6. Tieto voidaan jaotella vain kerran käytettävään ja toistuvasti käytettävissä olevaan tietoon (information of repeat value). Vain kerran käytettävä tieto on esimerkiksi tieto öljylähteen sijainnista. Sen sijaan esimerkiksi kirjoitettu kirja tai tehty keksintö edustavat tietoa, jota voidaan käyttää toistuvasti. (Sama, chapter 12, s. 1.)

²⁵⁵ Patenttihakemuksen sisällöstä ks. mm. PatL 8 §. Kaikissa tapauksissa patenttihakemuksen tulee sisältää keksinnön selitys, patenttivaatimus ja tiivistelmä, joista selityksen tulee olla niin selvä että ammattimies voi sen perusteella käyttää keksintöä (Haarmann 2006, s. 155.). Hyödyllisyysmallihakemuksen sisällöstä ks. HyödMalliL 6 §. Kun patentti myönnetään tai hyödyllisyysmalli rekisteröidään, tulevat hakemusasiakirjat pääsääntöisesti julkisiksi (ks. PatL 22.1 § ja HyödMalliL 18.1 §.).

esimerkiksi patentin haltija voi avoimesti käyttää keksintöä hyväksi ilman pelkoa siitä, että joku voisi kopioida keksinnön ja esimerkiksi ryhtyisi ammattimaisesti käyttämään itse valmistamaansa laitetta, joka vastaa patentin suojaamaa keksintöä.²⁵⁶ Kuten mainittua ei työsuhdekeksintölain tai korkeakoulukeksintölain soveltamisalaan kuuluvalla keksinnöltä edellytetä, että siihen haettaisiin patenttia²⁵⁷. Niinpä voidaan keksinnön taloudellista arvoa ylläpitää tai kehittää millä tahansa edisessä kappaleessa mainituista tavoista, jolloin kaikki tahot eivät pysty käyttämään keksintöä hyväkseen. Myöskään tiedon saattaminen kaikkien käytettäväksi ja sen varmistaminen, että kaikki myös pystyvät käyttämään tietoa, ei ole poissuljettu keksinnön hyödyntämistapa²⁵⁸. Patenttioikeudellinen ja työsuhdekeksintölain sekä korkeakoulukeksintölain soveltamisaloihin kuuluva keksintö on siis itse asiassa pelkkää tietoa.

3.3.2 Keksinnön patentoiminen

3.3.2.1 Patentin tuottamat oikeudet

Patenttilain 1.1 §:n mukaan patentti tuottaa haltijalleen yksinoikeuden patentin suojaaman keksinnön ammattimaiseen hyödyntämiseen. Patenttilain 3 §:ssä täsmennetään yksinoikeuden sisältöä. Säännöksen mukaan patentin tuottama yksinoikeus merkitsee sitä, ettei kukaan muu saa ilman patentinhaltijan lupaa käyttää patenttisuojan kohteena olevaa keksintöä ammattimaisesti hyväkseen. Patenttilain 3.1 §:ssä säädetään välittömästä patentin loukkauksesta, joka syntyy kun joku muu kuin patentin haltija hyväksikäyttää keksintöä ammattimaisesti. Välillisestä patentinloukkauksesta säädetään PatL 3.2 §:ssä, jonka mukaan tällöin on kysymyksessä tietynlainen avunanto välittömään patentin loukkaukseen. Välillinen loukkaus voisi olla esimerkiksi keksinnön käyttöön tarkoitettujen välineiden markkinointi tahoille, joilla ei ole oikeutta käyttää keksintöä.²⁵⁹

Patentti tuottaa haltijalleen siis kielto-oikeuden mutta ei välttämättä oikeutta käyttää patentoitua keksintöä. Jälkimmäinen tilanne saattaa tulla kysymykseen esimerkiksi, kun patentti on parannus jo aikaisemmin esimerkiksi patentilla suojattuun keksintöön. Tällöin uudemman keksinnön hyväksi-

---

²⁵⁶ Ks. esim. Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 18 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 59–60, 70 ja 116.

²⁵⁷ Työsuhdekeksintölaista ks. HE 3/1988 vp., s. 6 ja Bruun et al. 1992, s. 7. Korkeakoulukeksintölaista ks. HE 259/2004 vp., s. 22–23.

²⁵⁸ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 108.

²⁵⁹ KM 1977:38, s. 81–84; Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 79–81 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 67.

käyttäjää olisi riippuvainen aikaisemmasta patentista.²⁶⁰ Vastaava tilanne saattaa syntyä myös esimerkiksi silloin, kun patentin suojaaman keksinnön käyttö vaatii viranomaisluvan.²⁶¹

Huomattavaa on, että patentin tuottama kielto-oikeus kohdistuu vain keksinnön ammattimaiseen hyväksikäyttöön. Ei-ammattimaisen hyväksikäytön alaan kuuluvat esimerkiksi keksinnön käyttö puhtaasti tieteellisessä tutkimuksessa ja yksityisessä käytössä. Keksinnön ei-ammattimainen hyväksikäyttö jää patentin tuottaman kielto-oikeuden ulkopuolelle.²⁶² Keksinnön ammattimainen hyväksikäyttö sisältää PatL 3 §:n mukaan seuraavat toimenpiteet: tuotteen valmistus, tarjoaminen, vaihdantaan saattaminen, käyttö, maahantuonti ja hallussapito sekä menetelmän käyttö tai tarjoaminen käytettäväksi sekä suojatulla menetelmällä valmistetun tuotteen tarjoaminen, käyttö tai vaihdantaan saattaminen. Ammattimaisena hyväksikäyttönä pidetään kaikkea jollain tavoin ansiotoimintaan tai elinkeinonharjoittamiseen liittyvää keksinnön hyväksikäyttöä.²⁶³

Korkeimman oikeuden mukaan ammattimaisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan kaikkea muuta kuin keksinnön henkilökohtaista ja muuta yksityistä käyttöä²⁶⁴. Näin ollen myös keksinnön käyttäminen kunnallisessa, lakisääteisessä tai luonteeltaan yleishyödyllisessä toiminnassa on patenttilain mukaisesti keksinnön ammattimaista hyväksikäyttämistä.²⁶⁵ Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:127 katsottiin myös, että pelkän patentoidun laitteen toimintavalmiudessa pitäminen, ilman varsinaista käyttöä, oli patentinhaltijan oikeutta loukkaavaa toimintaa²⁶⁶.

KKO 2003:127: ”Kaupunki piti öljyntorjuntavalmiudessa hankkimaansa laitteistoa, vaikka sillä ei ollut patentinhaltijan lupaa laitteiston hyväksikäyttöön. Korkeimman oikeuden tuomiossa mainituilla perusteilla kaupungin katsottiin menettelyllään loukanneen patentinhaltijan yksinoikeutta. --”

3.3.2.2 Ennakkokäyttöoikeudesta ja vilpittömästä mielestä

Periaatteellisesti ja tämänkin tutkimuksen kannalta mielenkiintoisesta poikkeuksesta patentinhaltijan yksinoikeuteen säädetään PatL 4 §:ssä²⁶⁷. Säännöksen mukaa sillä, joka on käyttänyt keksintöä

²⁶⁰ Ks. HE 139/1979 vp., s. 4.

²⁶¹ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 79–80 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 67.

²⁶² Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 80 ja 83 ja Jaatinen 2004, s. 12–13. Patentoidun keksinnön käyttämistä kaupallisessa tarkoituksessa tehdyssä tutkimuksessa voidaan kuitenkin lähtökohtaisesti pitää patentin loukkauksena. Rajanveto ammattimaisen ja ei-ammattimaisen hyväksikäytön välillä saattaa mainitunkaltaisessa tilanteessa muodostua tulkinnanvaraiseksi. (Jaatinen 2004, s. 14.)

²⁶³ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 80.

²⁶⁴ KKO 2003:127.

²⁶⁵ Ks. KKO 1938 II 595; KKO 2003:127 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 69.

²⁶⁶ Haarmann – Mansala 2007, s. 67.

²⁶⁷ Ks. Aro 1972, Alkusanat.

Suomessa ammattimaisesti hyväksien²⁶⁸ patenttihakemuksen tekemishetkellä²⁶⁹, saattaa olla oikeus jatkaa keksinnön hyväksikäyttämistä siitä huolimatta, että keksintö olisi myöhemmin patentilla suojattu²⁷⁰. Sama oikeus koskee säännöksen mukaan myös tahoja, jotka on ryhtynyt olennaisiin toimenpiteisiin käyttääkseen keksintöä ammattimaisesti hyväksi Suomessa²⁷¹. Kyseinen säännös merkitsee patentinhaltijan oikeuden kvalitatiivista rajoitusta²⁷².

Ennakkokäyttöoikeus tarkoittaa, että patentinhaltija ei voi kieltää ennakkokäyttöoikeuden haltijaa käyttämästä keksintöä ammattimaisesti hyväksien. Tämä edellyttää PatL 4 §:n mukaan, että ennakkokäyttöoikeuden haltija pysyttää ennallaan patentin hyväksikäytön 'yleisen luonteen'. Yleisen luonteen käsite ymmärretään tässä yhteydessä kvalitatiiviseksi eikä kvantitatiiviseksi rajoitukseksi.²⁷³ Esimerkiksi henkilö, joka on ammattimaisesti valmistanut tiettyä patenttihakemuksen alaista tuotetta tai käyttänyt hakemuksen alaista menetelmää, ei voi ennakkokäyttäjän asemaansa vedoten siirtyä levittämään tuotetta tai menetelmää, vaan hänen on pitäydyttävä alkuperäisessä toiminnassaan.²⁷⁴ PatL 4.2 §:n mukaan ennakkokäyttöoikeus voi siirtyä vain sen liikkeen mukana, jossa ennakkokäyttöoikeus on syntynyt tai jossa hyväksikäyttö oli tarkoitettu tapahtuvaksi. Tämän säännöksen mukaan ennakkokäyttöoikeus on sidottu haltijaansa eikä sitä voida haltijan liiketoiminnasta erillisenä myydä tai lisensoida²⁷⁵.

---

²⁶⁸ Oikeuskäytännössä jo yhden kerran tapahtunut keksinnön ammattimainen hyväksikäyttö on muodostanut ennakkokäyttöoikeuden (KKO 1970 II 79. Ks. Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 85 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 69.). Vain PatL 3 §:n mukaiseen patentin suojapiiriin kuulunut hyväksikäyttö voi muodostaa ennakkokäyttöoikeuden (Aro 1972, s. 52 ja Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 85.) Näin ollen esimerkiksi keksinnön kokeellinen käyttö, joka ei PatL 3.3 § 3kohdan mukaan kuulu patentin suojapiiriin, ei voisi muodostaa ennakkokäyttöoikeutta.

²⁶⁹ Vuoden 1943 patenttilain (387/1943) ennakkokäyttöoikeutta koskevassa 2 §:ssä käytettiin ennakkokäyttöoikeuden perustavan käytön ajankohdan vaatimuksesta ilmaisua ”ennen kuin keksintöön on haettu patenttia”. Sanamuodon muutokseen nykyiseen patenttilakiin ei esitetty mitään perusteita. (Ks. HE 101/1966 vp., s. 11; KM 1964: B 27, s. 64 ja Aro 1972, s. 91.) Perustelujen puuttumisesta voidaan olettaa, ettei kyse ollut aineellisesta muutoksesta (Aro 1972, s. 91.). Ennakkokäyttöoikeutta ei siis synny, jos keksinnön käyttö tai sen valmistelu on tapahtunut patenttihakemuksen tekemisen jälkeen (ks. Aro 1972, s. 97.). Jos keksintöä on käytetty ennen patentinhakua, mutta käytöstä on luovuttu vielä ennen patentinhakua, ei ennakkokäyttöoikeutta pääsääntöisesti synny (Aro 1972, s. 94–96. Ks. NU 1963:6, s. 157.).

²⁷⁰ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 84 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 69.

²⁷¹ Vasta varsin mittava ennakkovalmistelu kuten esimerkiksi piirustukset ja konehankinnat saattavat riittää kriteerin täyttymiseen. Kattavakaan ennakkosuunnittelu ei siis pelkällään ole välttämättä riittävää ollakseen ennakkokäyttöoikeuden peruste. (Heinonen 2005, s. 1314–1315.)

²⁷² Ks. Aro 1972, s. 114 ja 130–131 ja Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 84–85. Muita patentinhaltijan rajoituksia ovat mm. alueellinen rajoitus, jonka mukaan suomalainen patentti on voimassa vain Suomessa ja PatL 40 §:ssä säädetty ajallinen rajoitus, jonka mukaan patentti on voimassa enintään 20 vuotta patenttihakemuksen tekemispäivästä (Haarmann – Mansala 2007, s. 68.). Ks. myös Aro 1972, s. 136, jonka mukaan ennakkokäyttöoikeus ei tee patentista täysin tehotonta edes ennakkokäyttäjää kohtaan, sillä ennakkokäyttäjän oikeuksia on rajoitettu.

²⁷³ Aro 1972, s. 114 ja 130–131, joiden mukaan ennakkokäyttöoikeutta ei rajoiteta kvantitatiivisin perustein. Ks. myös sama s. 136.

²⁷⁴ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 84–85.

²⁷⁵ Aro 1972, s. 136–137 ja Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 85.

Jotta PatL 4 § soveltuisi, ei keksinnön hyväksikäyttö ole säännöksen mukaan saanut aiheuttaa ilmeistä väärinkäytöstä patentinhaltijaa tai sitä kohtaan, jolta tämä johtaa oikeutensa. Aikaisemmassa patenttilaissa²⁷⁶ ennakkokäyttöoikeutta koskeva säännös sijaitsi 2 §:ssä. Kyseisessä säännöksessä edellytettiin nimenomaisesti sitä, että keksinnön ammattimaisen hyväksikäytön oli tullut tapahtua vilpittömässä mielessä.²⁷⁷ 1940-luvun lopussa, Ruotsissa tuolloin voimassa olleen lain mukaisesti ratkaistussa nk. intarsia-tapauksessa, myönnettiin ennakkokäyttöoikeus yrityksen entiselle työntekijälle, joka oli käyttänyt keksintöä ennen kuin kyseinen yritys oli hakenut siihen patenttia. Ratkaistavana jutussa pidettiin sitä, mikä oli keksintöä käyttäneen henkilön vilpittömän mielen suhteessa yrityksen aikeisiin hakea patenttia keksintöön.²⁷⁸ Ilmausta vilpittömän mielen pidettiin pohjoismaisessa lainvalmistelussa epäonnistuneena kuvaamaan sitä ehtoa, joka tahdottiin ennakkokäyttöoikeudelle asettaa. Näin ollen poistettiin vilpittömän mielen ilmaus pohjoismaisista patenttilaista ennakkokäyttöoikeuden edellytyksenä.²⁷⁹ Suomessa tilalle tuli nykyisessä PatL 4 §:ssä oleva säännös ja ennakkokäyttöoikeuden edellytys, jonka mukaan keksinnön hyväksikäyttö ei ole saanut aiheuttaa ilmeistä väärinkäytöstä patentinhaltijaa tai sitä kohtaan, jolta tämä johtaa oikeutensa²⁸⁰.

Kysymykseen siitä, mikä on ennakkokäyttäjän vilpittömän mielen asema suhteessa tulevan patentinhaltijan aikeisiin hakea patenttia, ei pohjoismaisia patenttilakeja valmistelleen komitean mietinnössä otettu selvää kantaa²⁸¹. Ottaen huomioon edellä mainitun ruotsalaisen oikeustapauksen ja sen, että uudistettujen pohjoismaisten patenttilakien tarkoituksena oli erityisesti selkeyttää ennakkokäyttäjän ja patentinhaltijan saantomiehen välistä oikeussuhdetta, ei kuitenkaan voitane olettaa, että ennakkokäyttäjän vilpittömän mielen arviointi suhteessa patentinhaltijan aikeisiin hakea patenttia jäisi nykyisessä lainsäädännössä ilman merkitystä.²⁸² Toisaalta, jos näin olisi, johtaisi se siihen, että työnantaja voisi, saatuaan TSKL:n tai KorKL:n nojalla keksinnöstä tiedon²⁸³, käyttää keksintöä rajatun henkilöpiirin keskuudessa²⁸⁴, mutta kuitenkin jättää oikeudet keksintöön ottamatta. Tällöin oikeudet jäisivät keksijälle ja hän saattaisi hakea keksintöönsä patenttia²⁸⁵. Jos keksijä saisi patentin, voisi työnantaja vedota ennakkokäyttöoikeuteensa ja näin jatkaa keksinnön hyväksikäyttöä maksa-

---

²⁷⁶ Patenttilaki (387/1943).

²⁷⁷ Aro 1972, s. 82–83.

²⁷⁸ NIR 1948, s. 157–160/ NJA 1948, s. 256–259. Ks. Aro 1972, s. 82–83.

²⁷⁹ NU 1963:6, s. 156. Ks. Aro 1972, s. 83–85.

²⁸⁰ Aro 1972, s. 84–85.

²⁸¹ Ks. NU 1963:6, s. 156 ja Aro 1972, s. 83–85.

²⁸² Ks. NU 1963:6, s. 156. Ks. myös Aro 1972, s. 83–86.

²⁸³ Työntekijän velvollisuudesta tehdä keksintöilmoitus säädetään TSKL ja KorKL 5 §:ssä.

²⁸⁴ TSKL 10 §:ssä ja KorKL 11.2 §:ssä ja 11.3 §:ssä säädetään keksintöilmoituksen vastaanottavan tahon salassapito-velvollisuudesta. Kuitenkaan keksinnön käyttöä rajoittavia säännöksiä ei mainintuihin säännöksiin sisälly, vaan niissä edellytetään vain, että keksintö ei tule julkiseksi.

²⁸⁵ Ks. PatL 1 §; TSKL 3 § ja KorKL 4 §.

matta lisenssimaksuja mutta kuitenkin loukkaamatta patentinhaltijan oikeutta²⁸⁶. Lopputulos olisi TSKL:n ja KorKL:n kannalta murskaava. Lait jäisivät käytännössä ainakin osittain ilman merkitystä eikä lakien tarkoitus täysin toteutuisi²⁸⁷.²⁸⁸ Oikeuskirjallisuudessa on pidetty mahdollisena, että työnantajalle saattaa muodostua ennakkokäyttöoikeus työntekijän tekemään keksintöön. Edellytyksenä tälle on kuitenkin pidetty sitä, että työnantaja on hyväksikäyttänyt keksintöä tai ryhtynyt muihin PatL 4 §:n mukaisiin toimiin ennen työntekijän antamaa keksintöilmoitusta, siis vilpittömässä mielessä.²⁸⁹

3.3.3 Keksinnön suojaaminen hyödyllisyysmallilla

Työsuhdekeksintölaissa ja korkeakoulukeksintölaissa määritellään keksinnön käsite PatL:n kautta. Mainittujen lakien ja siten tämän tutkimuksen alaan kuuluvat keksinnöt saatetaan suojata patentin sijaan myös hyödyllisyysmallilla. Hyödyllisyysmallille asetetut vaatimukset eivät ole yhtä korkeat kuin patentoinnille asetetut vaatimukset ja hyödyllisyysmallia onkin totuttu kutsumaan myös pikku-patentiksi.²⁹⁰ Mainittakoon ettei hyödyllisyysmallisuoja voi HyödMalliL 1.3 §:n mukaan saada menetelmiin²⁹¹.

Keksinnöltä edellytettävä keksinnöllisyyden taso on matalampi haettaessa hyödyllisyysmallia kuin patenttia²⁹². Näin ollen keksintö, joka ei kuulu TSKL:n tai KorKL:n soveltamisaloihin, saattaa olla suojattavissa hyödyllisyysmallilla. Tällaisesta keksinnöstä ei keksijällä ole TSKL 5 §:n tai KorKL 5 §:n mukaista velvollisuutta tehdä keksintöilmoitusta, vaikka keksijä hakisikin hyödyllisyysmallia tekemäänsä keksintöön. Käytännössä patentoitavuuden edellytysten arviointi saattaa kuitenkin,

---

²⁸⁶ Myöskään TSKL 7 §:n tai KorKL 9 §:n mukaista velvollisuutta suorittaa keksijälle kohtuullinen korvaus ei syntyisi.

²⁸⁷ Ks. esim. KM 1965: B 16, s. 13, jossa pidetään oikeuspoliittiselta kannalta tärkeänä, että työsuhdekeksintölailla suojataan työnantajaa heikommassa asemassa olevaa työntekijää. Ks. myös HE 259/2004 vp., s. 16–17, joilla käsitellään korvauksen suorittamista ja sama s. 20–21, joilla käsitellään korkeakoulujen henkilöstön asemaa. Työsuhdekeksintölain mukaan työnantajalle syntyvästä käyttöoikeudesta ks. esim. Kivi-Koskinen 2002, s. 71–72 ja jäljempänä luku 4.2.2.3. Ks. KorKL 8.2 §:n säännös korkeakoulun oikeudesta tarvittaessa saada korvausta vastaan käyttöoikeus keksintöön. Ks. tästä KorKL:n mukaisesta oikeudesta myös jäljempänä luku 5.3.2.2.

²⁸⁸ Ks. myös Välimäki – Laine 2004, s. 906, jotka ottavat ennakkokäyttöoikeuteen vetoamisen mahdollisuuden esiin patenttiloukkauskäytön puolustuksena. Kirjoituksessaan he eivät kuitenkaan nimenomaisesti käsittele työsuhde- tai korkeakoulukeksintöihin liittyvää ennakkokäyttöoikeutta.

²⁸⁹ Heinonen – Baltscheffsky 2005, s. 72.

²⁹⁰ Bruun – Välimäki 2007, s. 53.

²⁹¹ Haarmann – Mansala 2007, s. 71.

²⁹² Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 253. HyödMalliL 2.1 §:n mukaan keksinnön tulee selvästi erota siitä, mikä on aikaisemmin tullut tunnetuksi. Vrt. puolestaan PatL 2.1 §, jonka mukaan keksinnön tulee olennaisesti erota aikaisemmin tunnetuksi tulleesta. Ero näiden ilmaisujen merkityksen välillä vaihtelee tekniikan aloittain mutta voidaan sanoa, että patenttilain asettama vaatimus on näistä kahdesta korkeampi. (Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 253.)

etenkin patentoitavuuden rajatapauksissa, olla työntekijälle ylivoimaista. Keksintöilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti saattaisi poikia myöhemmän väärinkäytösväitteen, joten keksintöilmoituksen tekemistä voidaan tällöin pitää luotettavana ratkaisuna.²⁹³

Hyödyllisyysmalli tuottaa HyödMalliL 3 §:n mukaisesti haltijalleen kielto-oikeuden kuten patenttinkin²⁹⁴. Patenttilain tavoin säädetään myös HyödMalliL:ssa ilmeisen väärinkäytöksen ja kansainvälisen näyttelyn aiheuttamista poikkeuksista siihen pääsääntöön, jonka mukaan keksinnön tulee olla uusi ennen hyödyllisyysmallihakemuksen tekemistä²⁹⁵. Kuten patenttiin, sovelletaan HyödMalliL 4 §:n mukaan myös hyödyllisyysmalliin ennakkokäyttöoikeutta²⁹⁶. Keksinnöllisyysvaatimuksen lisäksi eroaa hyödyllisyysmalli patentista sitä koskevan hakemuksen käsittelyssä²⁹⁷.

Työnantaja saattaisi hakea saamiensa TSKL:n tai KorKL:n mukaisten keksintöilmoituksen tietojen nojalla keksintöön patentin sijaan hyödyllisyysmallia²⁹⁸. Tämähän on mahdollista jo senkin puolesta, ettei TSKL:ssa tai KorKL:ssa ole asetettu nimenomaista velvollisuutta hakea keksintöön patenttia²⁹⁹. Hyödyllisyysmallihakemuksen sisältö katsotaan kuitenkin PatL 2.2 §:n mukaan kuuluvaksi tunnettuun tekniikan tasoon, jos hakemus myöhemmin tulee julkiseksi. Hyödyllisyysmallihakemus saattaisikin vaikuttaa keksijän myöhemmin tekemän patenttihakemuksen menestymismahdollisuuteen.³⁰⁰ Näin ollen työnantajan hyödyllisyysmallihakemus saattaisi rajoittaa keksijän oikeutta saada keksintöön patentti. Keksintöä olisi tällöin pidettävä TSKL 1.2 §:n ja KorKL 1.3 §:n olettamassään-
töjen mukaan lähtökohtaisesti Suomessa patentilla suojattavissa olevana ja TSKL:n ja KorKL:n soveltamisaloihin kuuluvana.³⁰¹

---

²⁹³ Bruun – Välimäki 2007, s. 53.

²⁹⁴ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 252 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 72.

²⁹⁵ HyödMalliL 2.4 §. Ks. myös Haarmann – Mansala 2007, s. 71.

²⁹⁶ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 252 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 72.

²⁹⁷ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 254. PRH tarkistaa hyödyllisyysmallihakemuksesta HyödMalliL 12 §:n mukaan ainoastaan sen, että hakemus täyttää asetetut muotovaatimukset, että hakemus sisältää suojavaatimuksen ja että hakemuksessa on yksi yhtenäinen hyödyllisyysmallilla suojattava keksintö. Keksinnöllisyyttä tai uutuutta ei tutkita. Toisin kuin myönnettyä patenttia, ei hyödyllisyysmallia koske erityinen väiteaika (ks. PatL 24 §.). Niinpä mitättömäksijulistamisvaatimus voidaan tehdä PRH:lle milloin tahansa. (Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 254.)

²⁹⁸ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 53. Ks. myös TSKL 5 § ja KorKL 5 §.

²⁹⁹ Työsuhtekeksintölaista ks. HE 3/1988 vp., s. 6 ja Bruun et al. 1992, s. 7. Korkeakoulukeksintölaista ks. HE 259/2004 vp., s. 22–23.

³⁰⁰ Ks. PatL 2.1 § ja edellä luku 3.1.2.

³⁰¹ Ks. edellä luku 3.2.

3.3.4 Keksinnön salassapito

Patentilla ja hyödyllisyysmallilla on mahdollista saavuttaa lailla turvattu yksinoikeus keksinnön hyväksikäyttöön erotukseksi siitä ainoasta tosiasiallisesta yksinoikeudesta, jonka keksijä voi saada pitämällä keksinnön salassa³⁰². Salassapito onkin keino hallita tiettyä keksintöä yksinoikeudella. Huomattavana erona patenttiin tai hyödyllisyysmalliin on salassapidossa se, ettei salassapidettävää tietoa saa paljastaa. Sillä, miten tieto paljastuu, ei ole merkitystä. Olennaista on se, että joku salassapitopiirin ulkopuolinen on saanut tiedon.³⁰³

Ottamalla keksinnön julkiseen käyttöön, myymällä tiedon tai patentoimalla keksinnön saattaa salassapidettävä tieto tulla yleiseen tietoon, jolloin salassapitosopimus menettää tehonsa³⁰⁴. Toisaalta salassapitosopimus edistää työnantajan tai korkeakoulun mahdollisuutta hakea keksinnölle patenttia. Haettavaan patenttiin läheisesti liittyvä aikaisempi patentti, kuten mikä tahansa muukin julkiseksi tullut tieto, saattaisi muodostaa esteen keksinnön patentoitavuuden uutuusvaatimukselle.³⁰⁵

Sillä, että keksintöä on käytetty ammattimaisesti salassa tai julkisesti, tai että on ryhdytty olennaisiin toimenpiteisiin keksinnön käyttämiseksi ammattimaisesti, saattaisi olla keksintöä käyttäneelle myönteisiä vaikutuksia tilanteessa, jossa joku toinen hakisi patenttia kyseiseen keksintöön. Jos keksinnön käyttöä on valmisteltu tai keksintöä on käytetty siten, että keksintö on säilynyt salassa, eivät mainitut toimet muodosta uutuudenestettä patenttihakemukselle. Ennakkokäyttäjällä on tällöin kuitenkin turvanaan PatL 4 §:n mukainen ennakkokäyttöoikeus keksintöön.³⁰⁶ Tällaisessa tilanteessa hän voisi jatkaa ilmaiseksi keksinnön hyödyntämistä ennakkokäyttöoikeuden rajoissa³⁰⁷. Toisaalta, jos keksintö on esimerkiksi keksinnön käytön tai käytön ennakkovalmistelun kautta tullut julkiseksi ennen patenttihakemuksen tekemistä, voisi ennakkokäyttöoikeuden sijaan olla mahdollista vedota myös PatL 52 §:n mukaisesti patentin mitättömäksi julistamiseen. Molemmat vaihtoehdot turvaavat ennakkokäyttäjän käyttöoikeuden jatkumisen. Patentin mitättömäksi julistaminen mahdollistaa käy-

---

³⁰² Ks. HE 101/1966 vp., s. 10. Ks. myös PatL 1 § ja HyödMalliL 1 §.

³⁰³ Ks. esim. Vapaavuori 2005, s. 208–209, jossa merkitystä annetaan laaditun salassapitosopimuksen ehdoille. Hänen mukaansa tiedon haltija käytännössä sitoutuu huolehtimaan, etteivät ulkopuoliset tahot saa suojattua tietoa haltuunsa, mikä turvaa tiedosta saatavan kilpailuedun.

³⁰⁴ Vapaavuori 2005, s. 16.

³⁰⁵ Ks. Edelman 1998, s. 20.

³⁰⁶ Ks. Aro 1972, s. 101; Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 84; Välimäki – Laine 2004, s. 906 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 69.

³⁰⁷ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 84–85. Ks. myös edellä luku 3.3.2.2.

tön kaikille mutta toisaalta ennakkokäyttäjää ei joudu tyytymään PatL 4 §:n mukaisiin ennakkokäyttöoikeuden rajoihin.³⁰⁸

3.3.5 Keksinnön julkistaminen ”defensive publishing”

Vastakohtana salassapidolle on keksinnön julkistaminen puolustuksellisessa mielessä. Julkistamalla tieto, tulee se julkiseksi, mikä toimii uutuudenesteinä myöhemmin tehtävälle patenti- tai hyödyllisyysmallihakemukselle. Kyseessä on kustannuksiltaan halpa vaihtoehto esimerkiksi patentin hakemisprosessille³⁰⁹. Puolustuksellinen julkistaminen on yleistä osana suuryrityksien toteuttamaa patenttistrategiaa. Korkeakoulu voisi perustella puolustuksellista julkistamista esimerkiksi tutkimuksen vapauden ja jatkuvuuden turvaamisella.³¹⁰

---

³⁰⁸ Aro 1972, s. 101–102.

³⁰⁹ PRH:lle suoritettavista maksuista ks. Kauppa- ja teollisuusministeriön asetus Patentti- ja rekisterihallituksen maksullisista suoritteista (22.2.2007/201). Ks. myös Työ- ja elinkeinoministeriön asetus Patentti- ja rekisterihallituksen maksullisista suoritteista annetun kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksen liitteenä olevan maksutaulukon muuttamisesta (23.1.2008/70).

³¹⁰ Bruun – Välimäki 2007, s. 108.

4 OIKEUDET TYÖSUHDEKEKSINTÖÖN

4.1 Keksijälle syntyvät oikeudet

Patenttilain 1 §:n mukaan oikeus hakea keksinnölle patenttia kuuluu sille, joka on tehnyt keksinnön tai sille, jolle keksijän oikeus on siirtynyt. Varsinaisella keksijällä on alkuperäinen oikeus, mutta oikeus voi PatL 1 §:n perusteella siirtyä myös toiselle taholle. Esimerkiksi työnantajalle siirtynyt oikeus on johdannainen keksijän alkuperäisestä oikeudesta. Mikäli patenttia hakee muu kuin keksijä, hakijan on PatL 8.4 §:n mukaan selvitettävä oikeutensa keksintöön patenttihakemuksessa. Työsuhdekeksintölain 3 §:n mukaan TSKL:n soveltamisalaan kuuluvalla keksijällä on lähtökohtaisesti sama oikeus keksintöön kuin muulla keksijällä^{311, 312}. Työnantajalla saattaa TSKL:n mukaa olla oikeus työsuhdekeksintöön, mutta alkuperäinen oikeus keksintöön syntyy aina keksijälle³¹³. Keksijälle jäävät ne oikeudet, jotka eivät TSKL:n perusteella tai muuten sopien siirry työnantajalle³¹⁴.

4.2 Työnantajan oikeudet keksintöön

4.2.1 Toiminta-alakriteeri

4.2.1.1 Keksinnön kuuluminen työnantajan toiminta-alaan

TSKL 4 §:ssä säädetään niistä tilanteista, joissa työnantajalla on mahdollisuus saada siirrettyä itselleen oikeuksia keksintöön. TSKL 4 §:ssä oikeuksien siirtymisen laajuus ratkaistaan ottamalla huomioon työnantajan toiminta-ala ja työsuhteen yhteys keksinnön syntyyn. TSKL 4§:n mukaisten oikeuksien pääsääntöisenä edellytyksenä on, että työsuhdekeksinnön hyväksikäyttö kuuluu työnantajan toiminta-alaan eli se, että työnantaja voi tosiasiallisesti hyödyntää työsuhdekeksintöä³¹⁵.

---

³¹¹ Immateriaalioikeudessa ja nimenomaan patenttioikeudessa vallitsevan periaatteen mukaan henkisen ja keksinnöllisen työn tulos kuuluu sen tekijälle, ja tekijällä on periaatteessa oikeus vapaasti määrätä henkisestä tuotteestaan (HE 56/1967 vp., s. 1.). Työsuhdekeksintölain 3 §:ssä säädetään poikkeuksesta tähän yleiseen periaatteeseen, jonka mukaan kukin keksijä voi vapaasti määrätä keksinnöstään (HE 56/1967 vp., s. 4.). Vrt. KorKL 4 §:n ensimmäinen virke, joka on TSKL 3 §:n kanssa samansisältöinen (HE 259/2004 vp., s. 25.).

³¹² Oesch 1991, s. 43.

³¹³ Godenhielm 1969, s. 113, jonka mukaan työnantaja ei astu *ipso jure* työntekijän sijaan. Ks. myös Oesch 1991, s. 43.

³¹⁴ Kivi-Koskinen 2002, s. 68.

³¹⁵ KM 1965: B 16, s. 24; Godenhielm 1969, s. 114; Kivi-Koskinen 2002, s. 48 ja Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 233. Näin myös Bruun et al. 1992, esim. s. 49. Tosin sama s. 36–37, rinnastetaan sanojen toimiala ja toiminta-ala käyttö. Käytän tässä tutkimuksessa tässä luvussa käsittelemästäni asiasta nimitystä toiminta-ala ottamatta kantaa siihen, voisiko samasta asiasta käyttää toimiala-sanaa.

Toiminta-alakriteeri oli mukana jo alkuperäisessä TSKL:ssa, jolloin sillä tarkoitettiin työnantajan tosiasiallista toimintaa, tai osaa toiminnasta, joka tapahtuu siinä tehtaassa, liikkeessä tai laitoksessa, joka on työntekijän varsinainen työpaikka³¹⁶. Sitten³¹⁷ käsite on laajentunut koskemaan myös kaikkia samaan konserniin kuuluvia yrityksiä ja näiden toiminta-aloja³¹⁸. Perusidea toiminta-alakriteerin täyttymisessä on, että työnantajan on voitava käyttää keksintöä hyväkseen³¹⁹. Työnantajan toiminta-alaa määriteltäessä on ennen kaikkea kiinnitettävä huomiota yrityksen tosiasialliseen toimintaan. Arvioinnissa voidaan käyttää myös muodollisia tunnusmerkkejä, kuten kaupparekisteriin merkittyä toimialaa tai yhtiöjärjestystä. Muodollisten tunnusmerkkien saama painoarvo on kuitenkin vähäisempi kuin aineellisten, tosiasiallista toimintaa kuvaavien toiminta-alan tunnusmerkkien saama painoarvo^{320, 321}. Työnantajan mahdolliset tarpeet ja mahdollisuudet hyödyntää keksintöä yksityisessä käytössä jäävät toiminta-alan ulkopuolelle³²².

Toiminta-alan määrittelyä on pyritty selkeyttämään nimeämällä keksinnön hyväksikäytön muotoja, jotka ilmentävät keksinnön kuulumista työnantajan toiminta-alaan. Tämä ei kuitenkaan ole suuresti helpottanut toiminta-alakriteerin rajausta, sillä yleispiirteisesti mahdolliseksi hyväksikäytön muodoiksi on nimetty suoranainen hyväksikäyttö työnantajan toiminnassa, esimerkiksi valmistuksessa, sekä salassapito tai patentoiminen. Viimeksi mainittujen hyväksikäyttömuotojen tarkoituksena on suojata työnantajaa kilpailulta. Työnantajan toiminta-alaan kuuluukin keksintö, jota voitaisiin käyttää jonkun muun kuin työnantajan toiminnassa tavalla, joka saattaisi kilpailla työnantajan toiminnan kanssa.³²³ Toiminta-alaa määritettäessä on siis otettava huomioon myös keksinnön kilpailullinen merkitys. Toiminta-alaansa kuuluvasta keksinnöstä työnantaja voikin hyötyä käyttämällä sitä suoranaisesti toiminnassaan tai sen kilpailuasemaa edistävien vaikutusten vuoksi.³²⁴ Työnantajan halu julkistaa keksintö puolustusellisessa mielessä saattaisi ilmentää keksinnön kuulumista toiminta-alaan kilpailullisilla perusteilla³²⁵.

---

³¹⁶ HE 56/1967 vp., s. 4. Ks. myös Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 233.

³¹⁷ Laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta (15.12.2000/1078).

³¹⁸ HE 147/2000 vp., s. 7–8.

³¹⁹ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 233.

³²⁰ Ks. esim. työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 4/1990. Toisin työsuhdekeksintölautakunnan lausunnossa 1974, jossa työnantajan toiminta-ala todettiin pelkän kaupparekisterimerkinnän perusteella. (Bruun et al. 1992, s. 24–25.)

³²¹ Ks. KM 1965: B 16, s. 24 ja Godenhielm 1969, s. 114. Vrt. toiminta-alan arviointia työsuhteen olemassaolon arviointiin. Työsuhteen arvioinnissa otetaan huomioon muodollisia ja aineellisia tunnusmerkkejä. Jälkimmäisen viittaavat tosiasiallisiin olosuhteisiin ja saavat arvioinnissa suuremman painoarvon. (Ks. esim. sosiaali- ja terveysministeriö 2004, s. 25 ja Koskinen 2007, s. 3. Ks. myös edellä luku 2.3.2.)

³²² Bruun et al. 1992, s. 35–36. Vrt. PatL 1.1 §, jonka mukaan patentinhaltijalla on yksinoikeus patentin ammattimaiseen hyödyntämiseen.

³²³ Bruun et al. 1992, s. 35–36 ja 42–43.

³²⁴ Bruun et al. 1992, s. 43.

³²⁵ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 108. Ks. myös edellä luku 3.3.5.

Toiminta-alakriteerin laaja tulkinta palvelee työnantajan tarpeita. Näin on erityisesti, jos kilpailullisia perusteita pystytään esittämään, vaikka oma toiminta ei vielä riittäisi keksinnön hyväksikäytön toiminta-alan saavuttamiseen.³²⁶ Toiminta-alakriteerin osoittamiselle näyttäisi aina olevat tietyt mahdollisuudet, jos yrityksellä voi olla keksintöön toimintaansa liittyviä liiketaloudellisia intressejä keksinnön syntyhetkellä³²⁷.

Yrityksen toiminta-alaa on arvioitava keksinnön tekemisen aikana vallinneiden olosuhteiden mukaan³²⁸. TSKL 4 §:n sanamuodon mukaan millään keksinnön syntyä edeltävällä ajankohdalla ei voi olla merkitystä toiminta-alaperusteen kannalta³²⁹. Vaikka toiminta-ala laajenisi vasta keksinnön syntyhetken jälkeen kattamaan kyseisen keksinnön, saattaa työnantaja kuitenkin olla oikeutettu keksintöoikeuksiin TSKL 4 §:n mukaisesti. Tämä on mahdollista, jos keksintö on syntynyt toiminnan laajennuspyrkimyksen tuloksena tai, jos yrityksen toiminta on laajentunut, keksinnöstä riippumatta, työnantajan toiminnan niin sanotun luonnollisen kehityksen kautta. Rajatapauksissa ja erityisesti toiminnan laajentuessa saattaa tulla tulkittavaksi, onko työntekijän keksintö tarpeeksi läheisessä suhteessa keksinnön syntymishetkellä harjoitettuun toimintaan, jotta toiminta-alakriteeri täyttyi³³⁰ ³³¹.

Työsuhdekeksintölautakunnan lausunnossa 1986 työnantajana toimineen yrityksen kaupparekisteriin merkitty toimiala käsitti keksinnön kaltaisten laitteiden maahantuonnin. Yritys oli toiminnassaan markkinoinut keksinnön kaltaisia laitteita. Merkittävää päätöksen kannalta oli, ettei yrityksellä, muusta keksintöön liittyvästä toiminnasta huolimatta, ollut omaa tuotantoa eikä yritys ollut sitä suunnitellutkaan ennen työntekijän tekemää keksintöilmoitusta. Toiminta-alan laajeneminen katsottiin seuraukseksi tehdystä keksinnöstä, eikä toiminta-alakriteeri siten täyttynyt.³³²

Keksijän on TSKL 5 §:n mukaan annettava työnantajalleen keksintöilmoitus viipymättä tehtyään työsuhdekeksinnön³³³. Työsuhdekeksintölain 6.1 §:ssä säädetään, että työnantajalla on työntekijän TSKL 5 §:n mukaisen keksintöilmoituksen vastaanottamisesta lukien neljä kuukautta aikaa ilmoit-

³²⁶ Bruun 1982, s. 99.

³²⁷ Ks. työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 4/1990, jonka mukaan työnantajan toiminta-alakriteeri täyttyy aina silloin, kun keksinnön käyttämisestä tai salassapitämisestä voi olla hyötyä työnantajan toiminnassa (Bruun et al. 1992, s. 25.). Näin myös Bruun – Mansala 1998, s. 41, jotka pohtivat toiminta-alakriteerin tosiasiallista merkitystä ja lausuvat, että yritys tuskin ottaa oikeuksia keksintöön, mikäli sillä ei ole minkäänlaista kilpailu- tai muuta etua keksinnöstä. Ks. myös työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 3/1992, jossa keksinnön katsottiin kuuluvat tutkimustoimintaa harjoittavan työnantajan toiminta-alaan. Kyseisen lausunnon mukaan keksintö kuului työnantajan toiminta-alaan, koska työnantaja pystyi hyödyntämään kehitystyön tuloksia esimerkiksi luovuttamalla keksinnöt tai myöntämällä niihin lisenssejä.

³²⁸ KM 1965: B 16, s. 25 ja Bruun et al. 1992, s. 47.

³²⁹ Bruun et al. 1992, s. 47.

³³⁰ Ks. KM 1965: B 16, s. 25 ja Godenhielm 1969, s. 114. Ks. myös Bruun et al. 1992, s. 47.

³³¹ Bruun et al. 1992, s. 47.

³³² Ks. Bruun et al. 1992, s. 25.

³³³ Keksintöilmoituksesta säädetään TSKL 5 §:ssä lisäksi, että se tulee tehdä kirjallisessa muodossa ja että siinä tulee antaa keksinnön sisällöstä sellainen tieto, että työnantaja voi sen perusteella ymmärtää keksinnön. Työnantajan pyynnöstä tulee työntekijän säännöksen mukaan myös ilmoittaa käsityksensä keksinnön synnyn työsuhdeyhteydestä.

taa TSKL 4 §:n mukaisten oikeuksien ottamisesta³³⁴. Bruun et al. esittävät, että toiminta-alan laajuutta saatettaisiin arvioida vielä työnantajan TSKL 6.1 §:n mukaisen neljän kuukauden määräajan kuluessa mutta ei enää sen jälkeen^{335 336}.

4.2.1.2 Toiminta-alasta tiedottaminen

Työntekijälle TSKL 5 §:ssä asetettu ilmoitusvelvollisuus keksinnöstä koskee pääsääntöisesti vain keksintöjä, jotka kuuluvat työnantajan ja nimenomaan sen yksikön, tehtaan, liikkeen tai laitoksen toiminta-alaan, jossa työntekijä tosiasiallisesti toimii. Lisäksi ilmoitusvelvollisuus koskee keksintöjä, jotka ovat syntyneet työssä tarkemmin määrätyn tehtävän tuloksena. Työnantajan tulee käytännössä tiedottaa yrityksen tosiasiallisesta toiminta-alasta, jotta hän varmistaa, että hän saa kaikki hänelle TSKL:n mukaan kuuluvat keksintöilmoitukset.³³⁷

Toiminta-alan määrittelyn ja sen tiedottamisen apuna voidaan käyttää muun muassa yhtiöjärjestystä, yrityksen toimintakertomusta, toimialakatsausta, toimintasuunnitelmaa tai yritysjohton yksikölle nimenomaan määrittämää tehtävää tai muuta yrityksen laatimaa tiedotetta. Toiminta-alan selkeyttämisen ja henkilöstön informoinnin kannalta parhaimpana ratkaisuna Kivi-Koskinen pitää toiminta-alan käsitteen sisällyttämistä yrityksen työsuhdekeksintöohjesääntöön tai muuhun koko henkilöstön saatavilla olevaan tiedotteeseen.³³⁸ Toiminta-alan täyttyminen on lopulta näyttökysymys, jossa varsinkin työnantajan intressin mukaista on näyttää työntekijän tekemän keksinnön kuuluvan työnantajan toiminta-alaan. Työsuhdekeksintöohjesääntö tai muut viittaukset toiminta-alaan saattavat tulla tulkittua työnantajan ja työntekijän välisen työ- tai virkasopimuksen osana.³³⁹ Ellei toisin ole sovittu, työntekijällä on TSKL:n dispositiiviseen 5 §:n mukaan tehtävä työnantajalle ilmoitus tämän

---

³³⁴ Kyseistä TSKL 6.1 §:n mukaista työnantajaa koskevaa harkinta-aikaa käsitellään lähemmin luvussa 4.3.1.

³³⁵ Bruun et al. 1992, s. 48.

³³⁶ Huomattavaa on, ettei harkinta-aikaa koskeva TSKL 6.1 § ole TSKL 2 §:n mukaan pakottava, joten on mahdollista sopia myös yli neljän kuukauden pituisesta työnantajan harkinta-ajasta (Bruun et al. 1992, s. 48, alaviite 59 ja Kivi-Koskinen 2002, s.140.). Toiminta-alan arviointi saattaisi tulla kysymykseen yli neljän kuukauden kuluttua keksintöilmoituksen antamisesta myös tilanteessa jossa työntekijä olisi laiminlyönyt TSKL 5 §:n mukaisen keksintöilmoituksen antamisen (ks. HE 56/1967 vp., s. 5 ja työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 2/1995.).

³³⁷ Ks. Kivi-Koskinen 2002, s. 49.

³³⁸ Kivi-Koskinen 2002, s. 50.

³³⁹ Ks. Kivi-Koskinen 2002, s. 50–51 ja 55, jonka mukaan työsuhdekeksintöohjesäännön TSKL:n dispositiivisista säännöksistä poikkeavat säännöt eivät sido työntekijää, jos työsuhdekeksintöohjesäännön soveltamisesta ei ole nimenomaisesti sovittu.

toiminta-alaan kuuluvasta keksinnöstä³⁴⁰. Työntekijän tietämättömyys voimassa olevasta laista ei voine olla lieventävä tekijä tilanteessa, jossa työntekijä on laiminlyönyt ilmoitusvelvollisuutensa³⁴¹.

Yleisillä sopimusoikeudellisilla opeilla lienee vaikutusta kysymykseen toiminta-alan laajuuden vaikutuksesta työntekijän keksintöilmoitusvelvollisuuteen. Jos varsinaisessa työ- tai virkasopimuksessa viitataan työsuhtekeksintöohjesääntöön, nousee tulkittavaksi, missä määrin TSKL:n dispositiivisista normeista poikkeavat ehdot sitovat työntekijää.³⁴² TSL:n soveltamisalaan kuuluvaan työ sopimukseen liittyen voi työnantajalla olla tavanomaista korkeampi velvollisuus selvittää työsuhteen ehtoja, jotka aiheuttavat työntekijälle erityisvaatimuksia tai -velvollisuuksia³⁴³. Nämä näkökohdat huomioiden, mitä kauemmaksi työnantajan ilmeisestä toiminta-alasta liikutaan, sitä enemmän todistustaakkaa keksinnön kuulumisesta toiminta-alaan siirtynee työnantajalle. Varmistaakseen työntekijän ilmoitusvelvollisuuden olemassaolon on työnantajan rajatapauksissa osoitettava, että työntekijä on tiennyt keksinnön kuuluvan työnantajan toiminta-alaan. Tosiasiallisen toiminnan ohella tiedottaminen vaikuttaakin olennaisesti toiminta-alan laajuuteen.³⁴⁴

4.2.1.3 Konserniyhtiöt

Työsuhtekeksintölain käsittämää työnantajayrityksen toiminta-alaa on lain muutoksella³⁴⁵ laajennettu kattamaan myös samaan konserniin kuuluvat yritykset. TSKL 1.5 §:ssä viitataan KPL:n konserni-käsitteeseen ja määräysvallan kriteeriin³⁴⁶. Konsernilla tarkoitetaan TSKL 1.5 §:n mukaan KPL 1:6 §:n mukaista konsernia sekä kuntaa tai kuntayhtymää ja niiden määräysvallassa olevia yrityksiä. Samaan konserniin katsotaan kuuluvan, työnantajan omaan konserniin kuuluvien yritysten lisäksi, muun muassa työnantajayrityksen oma emoyritys ja tämän yrityksen muut tytäryritykset, jotka ovat sisaryrityksiä työnantajayritykselle.³⁴⁷

On esitetty, että toiminta-alan laajentaminen kattamaan konserniyhtiöt lisää työntekijöiden liikkuvuutta konsernin sisällä. Toisaalta konsernin sisäiset yritysjärjestelyt saattavat muuttaa sen yrityk-

³⁴⁰ Ks. TSKL 2 § ja Kivi-Koskinen 2002, s. 55.

³⁴¹ Kivi-Koskinen 2002, s. 117.

³⁴² Ks. Kivi-Koskinen 2002, s. 66. Ks. myös Hemmo 2003, s. 41, jonka mukaan tahdonvaltaisesta säännöksestä voidaan osapuolten sopimuksella poiketa, joskin laille jää merkitystä sopimusehdon kohtuullisuuden ja vakioehdon ankaruuden tai yllättävyyden arvioinnissa.

³⁴³ Tiitinen – Kröger 2003, s. 78.

³⁴⁴ Ks. Kivi-Koskinen 2002, s. 49–50.

³⁴⁵ Laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta (15.12.2000/1078).

³⁴⁶ Ks. KPL 1:5 § ja 1:6 §. Ks. myös Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 233.

³⁴⁷ HE 147/2000 vp., s. 7.

sen toiminta-alaa, jossa työntekijä on töissä. Ilman konserniyhtiöiden toiminta-alan samaistamista saattaisi konsernin kilpailukykyä turvaavan joustavan immateriaalioikeuspolitiikan toteuttaminen vaarantua. Sillä mitkä konserniyritykset omistavat immateriaalioikeuksia, voi olla merkitystä muun muassa lisenssineuvotteluissa, yrityskaupoissa ja konsernin verosuunnittelussa^{348 349}.

Toiminta-alan laajentaminen laajensi myös työntekijän ilmoitusvelvollisuutta työsuhdekeksinnöistä. Työntekijän onkin TSKL 5 §:n mukaan ilmoitettava työnantajalleen myös keksinnöistä, jotka kuuluvat työnantajan kanssa samaan konserniin kuuluvan yrityksen toiminta-alaan. Työnantajayrityksen toiminta-alasta olennaisesti poikkeavien konserniyritysten toiminta-alojen osalta työntekijän ilmoitusvelvollisuuden syntyminen edellyttää kuitenkin sitä, että työnantaja on saattanut työntekijän tietoon kyseiset konserniyritysten toiminta-alat. Tällöin työntekijälle on tullut lisäksi ilmoittaa, että työntekijän ilmoitusvelvollisuus koskee myös konserniyrityksien toiminta-aloihin kuuluvia keksintöjä. TSKL 5 §:n mukaista työntekijän ilmoitusvelvollisuutta arvioidaan keksinnön syntyhetkellä, eikä työnantajayrityksen toiminta-alasta olennaisesti poikkeavan konserniyhtiön toiminta-alan jälkikäteinen ilmoittaminen voine aiheuttaa takautuvaa ilmoitusvelvollisuutta työntekijälle.³⁵⁰ Tämän tulkinnan mukaan rajoittuisi toiminta-alan laajentumismahdollisuus työnantajayritykseen, millä olisi siis vaikutuksia TSKL 5 §:n mukaiseen ilmoitusvelvollisuuteen mutta myös TSKL 4 §:n mukaisiin keksintöoikeuksiin³⁵¹.

4.2.2 Keksintötyypit ja työnantajan oikeudet

4.2.2.1 Keksintöjen luokittelusta

Jos keksintöä on pidettävä työsuhdekeksintönä, saattaa työnantaja saada tietyn laajuiset oikeudet siihen työsuhdekeksintölain nojalla. Työnantajalle siirtyvien oikeuksien laajuuteen vaikuttaa se, kuuluuko keksintö työnantajan toiminta-alaan ja se, missä työsuhdeyhteydessä keksintö on syntynyt. Peruseriaate on se, että työnantaja saa sitä laajemmat oikeudet keksintöön, mitä läheisempi on

³⁴⁸ Bruun – Mansala 1998, s. 39 ja Haarmann – Mansala 2007, s. 171–172, joilla Haarmann ja Mansala kirjoittavat yleisellä tasolla immateriaalioikeuksista verosuunnittelun kannalta. Ks. myös Oesch 2004, s. 916, joka pohtii lisenssisopimusten merkitystä konserniyhtiöiden verosuunnittelukeinona.

³⁴⁹ Ks. HE 3/1988 vp., s. 6 ja Bruun et al. 1992, s. 7. Ks. myös HE 147/2000 vp., s. 4–5, jossa kirjoitetaan joustavan patenttipolitiikan toteuttamisesta. Näkisin mielekkäämpänä viitata tässä yhteydessä kuitenkin yleisemmin immateriaalioikeuksiin, sillä työsuhdekeksintöä ei ole tosiasiaassa patentoitava, eikä sille ole edes haettava patenttia.

³⁵⁰ Ks. HE 147/2000 vp., s. 8. Ks. myös Kivi–Koskinen 2002, s. 50, jonka mukaan TSKL 5 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus syntyy työntekijälle vain, mikäli hän on ennen ilmoitusvelvollisuuden syntymistä, eli viimeistään välittömästi keksinnön tehtyään saanut tiedon toiminta-alasta. Ks. myös Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 233.

³⁵¹ Ks. Bruun et al. 1992, s. 47.

keksinnön synnyn yhteys työsuhteeseen ja työtehtäviin, eli mitä voimakkaampia herätteitä keksijä on saanut työnantajan työssä olemisesta.³⁵² Työsuhdekeksintölain 4 § on keskeisin säännös ratkais- taessa työnantajalle siirtyvien työsuuhdekeksinnön oikeuksien laajuutta³⁵³.

Keksintöjä on luokiteltu erilaisiin keksintöryhmiin kuuluviksi sen mukaan, kuinka laajat oikeudet työnantaja voi TSKL 4 §:n perusteella keksintöön saada. Alkuperäistä työsuuhdekeksintölakia sää- dettäessä jaoteltiin työsuuhdekeksinnöt ryhmiin sen mukaan kuinka läheinen niiden työsuuhdeyhteys on³⁵⁴. Oikeuskirjallisuudessa Oesch ja Pihlajamaa perustavat työsuuhdekeksintöjen luokittelunsa siihen, mikä työsuuhdeyhteys keksinnöllä on³⁵⁵. Toisessa luokittelutavassa keksinnöt on jaettu ryh- miin sen perusteella, kuinka laajat oikeudet työnantaja voi saada keksintöön TSKL:n perusteella³⁵⁶. Pidän jälkimmäistä luokittelutapaa esitysteknisesti selkeämpänä, joten luokittelen tässä tutkimuk- sessa keksinnöt TSKL 4 §:n mukaisten oikeuksien perusteella. Jaan tässä tutkielmassa keksinnöt neljään keksintötyyppiin sen mukaan, kuinka laajat oikeudet työnantaja voi saada keksintöön TSKL 4 §:n perusteella³⁵⁷.

4.2.2.2 A-keksinnöt

Tähän TSKL 4.1 §:n mukaiseen luokkaan luetaan työnantajan toiminta-alaan kuuluvat keksinnöt, jotka ovat syntyneet työntekijälle kuuluvien työtehtävien täyttämiseksi tapahtuvan toiminnan tulok- sena. Riittävää on, että keksinnön synty on selvässä syy-yhteydessä työntekijän työtehtäviin. Toise- na vaihtoehtona on, että toiminta-alaan kuuluva keksintö on syntynyt olennaisesti käyttäen hyväksi työnantajan tai tämän kanssa samaan konserniin kuuluvan yrityksen liikkeessä tai laitoksessa saavu- tettuja kokemuksia, tietoa ja niin sanottua know-how'ta^{358, 359}.

³⁵² Ks. KM 1965: B 16, s. 20 ja Godenhielm 1969, s. 113. Ks. myös Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 231.

³⁵³ Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 231.

³⁵⁴ Ks. KM 1965: B 16, s. 20.

³⁵⁵ Ks. Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 231.

³⁵⁶ Näin mm. Godenhielm 1969, s. 113–114, joka jakaa työsuuhdekeksinnöt kolmeen ryhmään.

³⁵⁷ Näin myös Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 17–20; Bruun et al. 1992, s. 53–54 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 68–74. Toisin Haarmann – Mansala 2007, s. 126–127, joiden mukaan neliportainen ryhmittely tehdään työsuuhdeyhteyden pe- rusteella. Tämä ei pidä täysin paikkaansa, vaikka keksinnön työsuuhdeyhteys vaikuttaakin työnantajan saamien oikeuksi- en laajuuteen (ks. oikeuksien laajuudesta esim. HE 56/1967 vp., s. 4 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 67.). Jako neljään ryh- mään ei sinällään paljasta eroja työsuuhdeyhteyden välillä, sillä C- ja D-keksinnöt ovat syntyneet samassa työsuuhdeyh- teydessä. Sen sijaan työnantajan saamat oikeudet eroavat jokaisen keksintöryhmän välillä.

³⁵⁸ Ks. HE 147/2000 vp., s. 7–8. Ks. myös Godenhielm 1969, s. 117 ja Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 17–18. Know- how:n käsitteestä ks. esim. HE 114/1978 vp., s. 14, jonka mukaan know-how:ta voidaan luonnehtia kokemukseen pe- rustuvaksi tiedoksi siitä kuinka tietoa voidaan hyväksikäyttää.

³⁵⁹ HE 56/1967 vp., s. 4; Bruun et al. 1992, s. 53 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 68–69.

Keksintö on voinut syntyä varsinaisen työntekopaikan ulkopuolella, vapaa-aikanakin, jos pystytään osoittamaan, että keksinnöllä on kuitenkin selkeä yhteys niihin töihin, jotka työntekijälle kuuluvat. Arvioitaessa sitä, onko keksintö syntynyt työntekijälle kuuluvien työtehtävien täyttämiseksi tapahtuvan toiminnan tuloksena, on merkitystä muun muassa työsopimuksella, toimipisteellä, ja saman yksikön muiden työntekijöiden tehtävillä sekä työn tuloksena syntyvien suoritteiden laadulla.³⁶⁰

Työsuhdekeksintölautakunnan lausunnossa 3/1990 oli kyseessä työntekijä, joka oli työskennellyt työnantajan palveluksessa muun muassa soodakattiloiden käyttöönottoon ja viritykseen liittyvissä tehtävissä sekä kattiloiden koekäyttäjänä. Tuotannossa soodakattiloihin kertyi normaalisti likaa, joka oli ajoittain puhdistettava. Työntekijän tekemä keksintö koski menetelmää soodakattiloiden puhdistamiseksi liasta. Lautakunta katsoi, että työnantajalla oli oikeus saada joko kokonaan tai osittain oikeus keksintöön.³⁶¹

Oleellinen työnantajan tai tämän kanssa samaan konserniin kuuluvan yrityksen liikkeessä tai laitoksessa saavutettujen kokemusten käyttäminen keksinnön tekemisessä ei edellytä mitään yhteyttä keksinnön syntyhetken varsinaisten työtehtävien ja keksinnön syntymisen välillä. Työsuhdekeksintölain 4.1 §:n sanamuodosta ilmenevästi tulevat saavutetut kokemukset kaikista konserniin kuuluvista yrityksistä arvioitaviksi. Saaduilla kokemuksilla tulee olla oleellinen vaikutus keksinnön syntyyn, jotta keksintö kuuluisi A-keksintöihin. Arvioitaessa kokemusten olennaisuutta, on lähtökohdana että keksintö ei olisi syntynyt ilman työsuhteessa saavutettuja kokemuksia.³⁶²

Poikkeuksena toiminta-alan täyttymisvaatimukseen kuuluvat A-keksintöihin TSKL 4.1 §:n mukaan myös keksinnöt, jotka eivät ainakaan keksinnön syntyhetkellä kuulu työnantajan toiminta-alaan, mutta jotka ovat syntyneet työntekijälle tarkemmin määrätyn tehtävän tuloksena. Koska keksintö on syntynyt työntekijälle työssä annetun, tarkemmin määrätyn tehtävän tuloksena, työnantajalla on luonnollisesti erityinen tarve saada keksintö itselleen, vaikka sen käyttö ei kuuluisikaan hänen senhetkiseen toiminta-alaan. Työnantajalla on tällaisissa tilanteissa perusteltu tarve saada keksintö itsellensä.³⁶³ Tällaisessa tapauksessa olisi nähdäkseni myös mahdollista tulkita toiminta-ala laajentuneeksi nimenomaisen laajentumispyrkimyksen tuloksena³⁶⁴.

Työsuhdekeksintölautakunnan lausunnossa 4/1996 käsiteltiin työnantajan oikeutta keksintöön. Työntekijä oli ollut mukana työnantajan tuotekehitysprojektissa. Lautakunta katsoi, ettei työntekijä ollut näyttänyt keksinnön syntyneen ennen projektin aloittamista. Sen vuoksi keksinnön oli katsottava syntyneen työntekijälle tarkemmin määrätyn tehtävän tuloksena, joten työnantajalla oli oikeus saada itselleen oikeus keksintöön.

---

³⁶⁰ Kivi-Koskinen 2002, s. 69.

³⁶¹ Bruun et al. 1992, s. 135–138.

³⁶² Kivi-Koskinen 2002, s. 69–70.

³⁶³ HE 56/1967 vp., s. 4. Ks. myös Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 18.

³⁶⁴ Ks. Bruun et al. 1992, s. 47.

Työnantajalla on oikeus saada oikeus A-keksintöön osittain tai kokonaan ja hän voi valita, miten laajan oikeuden hän itselleen ottaa³⁶⁵. TSKL 3 §:n mukaan työsuhdekeksinnön tehneellä työntekijällä on lähtökohtaisesti keksintöönsä sama oikeus kuin muullakin keksijällä. Mitä laajemmat oikeudet työnantaja keksintöön ottaa, sitä rajoitetummiksi keksijän oikeudet jäävät³⁶⁶.

4.2.2.3 B-keksinnöt

B-keksinnöt määritellään TSKL 4.2 §:ssä. Muussa kuin A-keksinnöissä määritellyssä työsuhdeyhteydessä syntyneet keksinnöt kuuluvat B-keksintöjen ryhmään, kunhan edes jonkin asteinen työsuhdeyhteys on olemassa.³⁶⁷ B-keksinnöiltä edellytetään, että ne kuuluvat työnantajan tai samaan konserniin kuuluvan yrityksen toiminta-alaan. Vaikka keksintö on syntynyt vähemmän kiinteässä suhteessa työsuhteeseen kuin A-keksintö, on työntekijä kuitenkin saanut jonkinlaisen herätteen keksintöön työpaikallaan. Työnantajalle onkin myönnettävä tietty oikeus keksintöön, koska keksinnön ja työsuhteen välillä vallitsee syy-yhteys.³⁶⁸

Tällainen muu työsuhdeyhteys voi olla esimerkiksi se, että työntekijä on saanut virikkeen keksinnölleen tarkkailemalla työympäristöään, osallistumalla kokouksiin tai seminaareihin, joissa vain osittain käsitellään hänen työtehtäviinsä kuuluvia asioita tai käymällä muilla kuin työtehtäviin liittyvillä messuilla. Työnantaja ei välttämättä pysty osoittamaan, että keksintö olisi A-keksintö, joka on syntynyt TSKL 4.1 §:n mukaisessa työsuhdeyhteydessä, mutta saattaa kuitenkin pystyä osoittamaan, että keksinnön synty on jollain tavalla yhteydessä työsuhteeseen.³⁶⁹

Työsuhdekeksintölautakunnan lausunnossa 3/2000 käsiteltiin työnantajan oikeutta keksintöön TSKL 4 §:n mukaan. Keksintö ei ollut syntynyt työntekijälle kuuluneiden työtehtävien täyttämiseksi tapahtuvan toiminnan tai työntekijälle annetun tarkemmin määrätyn tehtävän tuloksena. Lautakunta otti ratkaisussaan huomioon sen, että työntekijä oli keksinnössään käyttänyt hyödykseen myös aikaisemman työnantajansa palveluksessa hankkimiaan kokemuksiaan ja sen, että työntekijä oli ehtinyt olla uuden työnantajan palveluksessa vasta lyhyen aikaa. Työnantaja ei esittänyt mitään erityistä selvitystä tämän palveluksessa hankittujen kokemusten vaikutuksesta keksinnön syntyyn. Lautakunta katsoi jääneen selvittämättä, että työntekijän työnantajan palveluksessa saavuttamat kokemukset olisivat työsuhdekeksintölain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla olennaisesti vaikuttaneet keksinnön syntymiseen. Lautakunta katsoi selvitetyn, ettei keksintö ollut kuitenkaan syntynyt ilman minkäänlaista yhteyttä työsuhtee-

³⁶⁵ HE 56/1967 vp., s. 4; HE 147/2000 vp., s. 1 ja Bruun et al. 1992, s. 53. Ks. myös Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 18 ja Liite 1. Tutkielman tässä luvussa, jossa käsitellään keksintötyyppejä, esitetään laajin mahdollinen oikeus, jonka työnantaja voi kussakin tilanteessa TSKL 4 §:n nojalla saada.

³⁶⁶ Kivi-Koskinen 2002, s. 58–59.

³⁶⁷ Godenhielm 1969, s. 119 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 71. Ks. myös Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 18–19.

³⁶⁸ HE 56/1967 vp., s. 4; Godenhielm 1969, s. 118 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 71.

³⁶⁹ Kivi-Koskinen 2002, s. 71.

seen. Lautakunta siten katsoi, että keksintöön oli sovellettava työsuhdekeksintölain 4 §:n 2 momenttia ja että työnantajalla oli näin oikeus keksinnön käyttöoikeuteen.

Työnantajalla on TSKL 4.2 §:n mukaisesti oikeus saada käyttöoikeus B-keksintöön³⁷⁰. Työnantajalla on oikeus käyttää keksintöä omassa toiminnassaan. Kyseessä on niin sanottu yksinkertainen lisenssi³⁷¹ joka ei sisällä oikeutta patentoida keksintöä tai lisensoida käyttöoikeutta edelleen.³⁷² Työnantaja saa kuitenkin valmistuttaa keksinnön toisaalla, jos hän ei muuten pystyisi käyttämään keksintöä omassa toiminnassaan. Käyttöoikeuden voinee kuitenkin luovuttaa liikkeen mukana.³⁷³

Työnantajan B-keksintöön TSKL 4.2 §:n mukaisesti saama käyttöoikeus muistuttaa laajuudeltaan PatL 4 §:n mukaista ennakkokäyttöoikeutta³⁷⁴. Työsuhdekeksintölain 4.2 §:ssä ei kuitenkaan PatL 4 §:ää vastaavalla tavalla säädetä, että käyttöoikeuden haltijan olisi pysytettävä ennallaan keksinnön hyväksikäytön yleinen luonne. Myöskään lainvalmisteluaineistossa tai oikeuskirjallisuudessa ei ole esitetty PatL 4 §:n kaltaista kvalitatiivista rajoitusta sovellettavaksi TSKL 4.2 §:n mukaiseen käyttöoikeuteen.³⁷⁵

Mainittakoon yleisesti lisenssisopimuksista, että niissä on erotettavissa muun muassa myynti-, valmistus- ja kehityslisenssit sen mukaan mitä toimintoja lisenssinsajalle annetaan³⁷⁶. Työnantaja voi valita sen oikeuksien laajuuden, jonka hän haluaa ottaa TSKL 4.1 §:n mukaiseen A-keksintöön. Työnantajan saamien oikeuksien laajuus on TSKL 7.2 §:n mukaisesti otettava huomioon määrittäessä työnantajan maksamaa kohtuullista korvausta.³⁷⁷ Työnantajan on TSKL 7 §:n mukaan maksettava myös B-keksinnön käyttöoikeudesta työntekijälle kohtuullinen korvaus³⁷⁸. Ottaen huomioon, että TSKL 4 § on dispositiivinen säännös ja että A-keksintöjen osalta työnantaja voi halutessaan

---

³⁷⁰ Ks. Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 19 ja Liite 1.

³⁷¹ Yksinkertainen lisenssi (non exclusive licence) ei anna lisenssinsajalle yksinoikeutta lisenssinantajaan ja mahdollisiin myöhempiin lisenssinsajiin nähden, vaan lisenssinantaja voi myydä oikeuksia keksintöön muillekin (ks. Oesch 2004, s. 917.).

³⁷² KM 1965: B 16, s. 27; HE 56/1967 vp., s. 4 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 71.

³⁷³ KM 1965: B 16, s. 27.

³⁷⁴ Patenttilain 4.1 §:n mukaan ennakkokäyttäjän on pitäydyttävä siinä keksinnön hyväksikäytön muodossa, johon ennakkokäyttöoikeus perustuu (Ks. Oesch – Pihlajamaa 2003, s. 84–85.). PatL 4.2 §:n mukaan ennakkokäyttöoikeus voi siirtyä vain sen liikkeen mukana, jossa ennakkokäyttöoikeus on syntynyt tai jossa hyväksikäyttö oli tarkoitettu tapahtuvaksi.

³⁷⁵ Ennakkokäyttöoikeudesta ks. edellä luku 3.3.2.2.

³⁷⁶ Oesch 2004, s. 917.

³⁷⁷ KM 1965: B 16, s. 23. Se, että työnantaja on ottanut tietynasteisen oikeuden keksintöön, alentaa keksijälle jäävien oikeuksien arvoa siitä, mikä kyseisten oikeuksien arvo olisi ollut keksijän hallitessa koko keksintönsä oikeuksia. Tämä keksijälle jäävien oikeuksien arvon vähennys on otettava huomioon korvauksen määrää osaltaan nostavana tekijänä, kun työnantajan suorittaa TSKL 7 §:n mukaista kohtuullista korvausta. (Sama, s. 24. Työsuhdekeksinnön taloudellisen arvon määrittämisestä ks. työsuhdekeksintöasetuksen 3 § sekä esim. Bruun et al. 1992, s. 57 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 79–86.)

³⁷⁸ Ks. esim. Bruun et al. 1992, s. 53.

ottaa vain osittain TSKL 4.1 §:n takaamat oikeudet, pitäisin mahdollisena, että työnantaja, jolle TSKL 4.2 §:n mukaisesti kuuluu keksinnön käyttöoikeus, määritteli haluamansa käyttöoikeuden tarkkarajaisesti ja ottaisi itselleen vain osan B-keksintöön kuuluvasta oikeudestaan³⁷⁹. Jos työnantaja haluaa saada B-keksintöön käyttöoikeuksia laajemmat, eli käytännössä A-keksinnön mukaiset oikeudet, on työnantajalla TSKL 4.3 §:n mukaan etuoikeus neuvotella työntekijän kanssa oikeuksien laajentamisesta³⁸⁰. Neuvotteluetuoikeutta käsitellään seuraavassa luvussa C-keksintöjen yhteydessä.

4.2.2.4 C-keksinnöt

C-keksinnöistä säädetään TSKL 4.3 §:ssä. Kyseiseen ryhmään kuuluvat keksinnöt, jotka kuuluvat työnantajan tai konserniyrityksen toiminta-alaan, mutta jotka ovat syntyneet ilman työsuhdeyhteyttä³⁸¹. Työsuhdekeksintölain 5 §:n mukaan työntekijällä on ilmoitusvelvollisuus myös 4.3 §:ssä määritellyistä keksinnöistä.³⁸²

Työnantajalla on TSKL 4.3 §:n mukaan neuvotteluetuoikeus C-keksinnön oikeuksista³⁸³. Työntekijä on veloitettu ensisijaisesti neuvottelemaan työnantajansa kanssa keksinnön oikeuksista, jos työnantaja tätä vaatii. Jos neuvottelut eivät johda tulokseen, ei oikeuksia siirry työnantajalle ja työn-

---

³⁷⁹ TSKL 4 § on tahdonvaltainen säännös, joten se ei muodosta estettä osittaisesta oikeuksien ottamisesta sopimiselle (ks. TSKL 2 §.). Toisaalta ei työnantajalla ole keksinnön käyttötapaa tai käytön laajuutta koskevia velvoitteita, ellei toisin ole sovittu (ks. työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 3/1995.). A-keksintöjen osalta on mahdollisuutta ottaa vain osittainen oikeus keksintöön perusteltu työnantajan edun kannalta sillä, että se pienentää työntekijälle suoritettavaa kohtuullista korvausta. On esitetty, että kohtuullisen korvauksen pienemisellä saattaisi olla ratkaiseva merkitys siihen, pystyykö työnantaja ottamaan oikeuksia keksintöön. (KM 1965: B 16, s.23–24.) Samaa analogiaa soveltaen pienentäisi työnantajan suoritettavaksi tulevaa kohtuullista korvausta se, että tämä ottaisi B-keksintöön vain tietyn suurinta mahdollista oikeutta rajoitetumman käyttöoikeuden. Kohtuullinen korvaus koostuu työsuhdekeksintöasetuksen 7.1 §:n pääsäännön mukaan osaksi kertakorvauksesta ja osaksi keksinnön tosiasialliseen hyödyntämiseen perustuvasta rojalikorvauksesta (ks. myös työsuhdekeksintöasetuksen 8 §.). Jos työnantaja ilmaisisi ottavansa vain tietyt käyttöoikeudet keksintöön, näkyisi kyseisen toimenpiteen kohtuullista korvausta pienentävä vaikutus oletettavaksi ensin maksettavassa kertakorvauksessa ja vasta myöhemmin rojalikorvauksessa, jota maksetaan hyödyntämisen mukaan. Se, että työnantaja pyrki pienentämään kohtuullista korvausta rajoittamalla käyttöoikeutta, johon hänellä olisi TSKL 4.2 §:n mukaan oikeus, vaatisi häneltä oletettavasti nimenomaista velvoittautumista pidättymään mainitunlaista rajoitettua yksinkertaista lisenssiä laajemmasta keksinnön hyväksikäytöstä (ks. Oesch 2004, s. 917, joka korostaa hyvin laaditun lisenssisopimuksen merkitystä, ottamatta kuitenkaan kantaa työsuhdekeksintöihin. Hänen mukaansa on tärkeää, että osapuolet tiedostavat asemansa ja tavoitteensa ja kirjaavat näihin liittyvät taustatiedot sopimukseen.).

³⁸⁰ Kivi-Koskinen 2002, s. 72. Ks. myös Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 19.

³⁸¹ Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 19, jonka mukaan C-keksinnön on tullut syntyä täysin itsenäisesti ilman, että keksijän työnantajan palveluksessa saamat kokemukset tai tiedot olisivat vaikuttaneet keksinnön syntyyn.

³⁸² Kivi-Koskinen 2002, s. 72–73.

³⁸³ Ks. Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 20. Neuvotteluetuoikeus koskee siis sekä B- että C-keksintöjä. Godenhielm ei pidä neuvotteluetuoikeutta varsinaisena oikeutena, koska työnantajan oikeuksien laajentamista ei voida toteuttaa vastoin työntekijän tahtoa (Godenhielm 1969, s. 114.). Keksintöoikeuksista ks. Liite 1.

tekijä on vapaa neuvottelemaan muiden kanssa tai muuten hyödyntämään keksintöä parhaaksi katsomallaan tavalla. Neuvoteltavan oikeuden laajuus on vapaasti osapuolten määrättävissä.³⁸⁴

Työsuhdekeksintölain 6.1 §:n mukaan työnantajalla on mahdollisuus käyttää neuvotteluoikeuttaan neljän kuukauden kuluessa siitä, kun tämä vastaanotti keksijän TSKL 5 §:n mukaisen keksintöilmoituksen. Tämä tarkoittaa, että työnantajan on mainitun määräajan puitteissa ilmaistava halunsa saada neuvotella keksintöoikeuksista. Keksijän oikeuksiin TSKL 6.1 §:n määräaika vaikuttaa puolestaan siten, että tämä on vapaa neuvottelemaan muiden kuin työnantajansa kanssa vasta, kun TSKL 6.1 §:n neljän kuukauden määräaika on kulunut³⁸⁵. Työntekijä vapautuu neuvotteluvollisuudesta myös, jos työnantaja luopuu neuvotteluoikeudestaan.³⁸⁶

Hallituksen esityksessä pidettiin kohtuullisena, että työnantajalle turvataan neuvotteluoikeudella mahdollisuus neuvotella keksinnön hyväksikäytöstä. Tätä perusteltiin sillä, että keksinnön hyväksikäyttö kuuluu joka tapauksessa työnantajan toiminta-alaan.³⁸⁷ Näin ollen työnantajalla on oletettavasti tietty intressi C-keksinnön hyväksikäyttämiseen³⁸⁸. Toisena neuvotteluoikeuden perusteena huomioon otettavana seikkana lausuttiin varsin yleisesti työsuhteen tarkoitus ja työsuhteen vaikutus työntekijään³⁸⁹.

4.2.2.5 D-keksinnöt

D-keksintöihin kuuluvat keksinnöt, joihin ei sovelleta TSKL:a, vaikka ne olisivatkin palvelussuhteessa olevan henkilön tekemiä Suomessa patentilla suojattavissa olevia keksintöjä. Näitä ovat ne

---

³⁸⁴ HE 56/1967 vp., s. 5.

³⁸⁵ Hallituksen esityksessä käytettiin etuoikeus-sanan ohella sanaa odotusaika kuvaamaan TSKL 6.1 §:n mukaisen määräajan vaikutusta (HE 56/1967 vp., s. 5.).

³⁸⁶ HE 56/1967 vp., s. 5.

³⁸⁷ HE 56/1967 vp., s. 5.

³⁸⁸ Ks. työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 4/1990 (Bruun et al. 1992, s. 25.). Ks. myös Bruun – Mansala 1998, s. 41.

³⁸⁹ HE 56/1967 vp., s. 5. Hallituksen esityksessä esitetyllä varsin yleisellä perustelulla viitattaneen ainakin työntekijän yleiseen lojaliteettivelvollisuuteen (lojaliteettivelvollisuudesta ks. esim. Kairinen, 2004, s. 39–40 ja 241–242.). Lojaliteettivelvollisuuteen on viitattu myös teoksessa Bruun – Välimäki, jossa tosin käsitellään korkeakoulukeksintölakia ja sen 8.1 §:n mukaista työnantajan neuvotteluoikeutta. Huomattavaa on, että kyseisissä KorKL 8.1 §:n tulkinnoissa ei todellista neuvotteluvollisuutta katsottu syntyvän keksijälle, koska se olisi ollut vastoin KorKL 2 §:ssä korkeakoulukeksintölailla asetettua oikeuksien hyödyntämisen tarkoituksenmukaisuuden tavoitetta ja tasapainon periaatetta. KorKL 2 §:n mukaan kyseisen lain tarkoitus on edistää korkeakoulukeksintöjen tunnistamista ja hyödyntämistä keksijän, korkeakoulujen ja yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. (Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 92.) Edellä esitettyjen hallituksen esityksen lausumien ohella puoltaa työntekijää koskevaa neljän kuukauden neuvotteluvollisuutta työsuhdekeksintölaissa myös se, ettei työsuhdekeksintölakiin sisälly vastaavaa tasapainon periaatetta kuin korkeakoulukeksintölakiin (ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 56, jonka mukaan korkeakoulukeksintölaki on ensimmäinen immateriaalioikeuksia koskeva laki Suomessa, johon tasapainon periaate on kirjattu.).

keksinnöt, jotka ovat syntyneet ilman työsuhdeyhteyttä eikä keksinnön hyväksikäyttö kuulu työnantajan tai samaan konserniin kuuluvan yrityksen toiminta-alaan.³⁹⁰ Jos työntekijä on kuitenkin tietoinen jonkin konserniyrityksen toiminta-alasta, johon keksinnön hyväksikäyttö kuuluu, tulee keksinnöstä TSKL 4.3 §:n mukainen C-keksintö ja työntekijälle syntyy TSKL 5 §:n mukainen velvollisuus tehdä keksintöilmoitus työnantajalle³⁹¹.

Työnantajalla ei ole D-keksintöihin mitään TSKL:n mukaista oikeutta, ei edes etuoikeutta neuvotella oikeuksista³⁹². Työntekijällä ei ole myöskään velvollisuutta ilmoittaa keksinnöstään työnantajalle, vaan työntekijä voi heti keksinnön syntyhetken jälkeen vapaasti määrätä keksinnöstään. Koska konserniyrityksen toiminta-alaan vetoaminen on mahdollista vain, jos työntekijä on tiennyt siitä, on työnantajan edun mukaista tiedottaa mahdollisimman laajasti samassa konsernissa toimivien yritysten toiminta-aloista.³⁹³

4.3 Oikeuksien ottamisen ja käyttämisen kannalta keskeisiä määräaikoja

4.3.1 Työnantajan harkinta-aika

Tehtyään työsuhdekeksinnön, johon työnantajalla on TSKL 4 §:n mukaan tietty oikeus, tulee työntekijän TSKL 5.1 §:n mukaan viipymättä tehdä työnantajalle keksintöä koskeva ilmoitus, keksintöilmoitus. TSKL 5.1 §:n mukaan työntekijän tulee antaa työnantajalleen kirjallisessa keksintöilmoituksessa keksinnön sisällöstä sellainen tieto, että työnantaja voi keksintöilmoituksen perusteella ymmärtää keksinnön. Lisäksi säädetään, että työntekijän on työnantajan pyynnöstä ilmoitettava, missä työsuhdeyhteydessä keksintö on syntynyt. Keksintöilmoitus on välttämätön, jotta työnantaja voisi harkita tarpeensa keksintöön ja näin päättää oikeuksien ottamisesta.³⁹⁴

Työnantajaa koskee TSKL 6.1 §:n nojalla merkittävä toimintavelvollisuus, jonka täyttämisestä riippuu voiko työnantaja saada oikeuksia työsuhdekeksintöön³⁹⁵. Kyseisen säännöksen mukaan työnantajan, joka haluaa saada itselleen työsuhdekeksintölain mukaisen oikeuden työsuhdekeksintöön, on

---

³⁹⁰ Ks. Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 20. Bruun et al. 1992, s. 54 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 73.

³⁹¹ Kivi-Koskinen 2002, s. 73.

³⁹² Ks. Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 20. Liite 1.

³⁹³ Kivi-Koskinen 2002, s. 73–74.

³⁹⁴ Ks. HE 56/1967 vp., s. 5.

³⁹⁵ Ks. Kivi-Koskinen 2002, s. 117.

tehtävä työntekijälle oikeuden ottamisesta kirjallinen ilmoitus³⁹⁶. Työnantajalla on 6.1 §:n mukaan kyseisen ilmoituksen tekemiseen aikaa neljä kuukautta TSKL 5.1 §:n mukaisen keksintöilmoituksen vastaanottamisesta lukien.³⁹⁷ Käytän tässä tutkielmassa kyseisestä määräajasta myös nimitystä työnantajan harkinta-aika³⁹⁸.

Työnantajan oikeus keksintöön on piilevä, kunnes tämä tekee ilmoituksen oikeuksien ottamisesta³⁹⁹. Työnantajaa koskevan TSKL 6.1 §:n määräajan laiminlyöminen aiheuttaa piilevän oikeuden lakkaamisen. Kyseisen laiminlyönnin seurauksena työnantaja siis menettää oikeutensa ottaa oikeuksia työsuhdekeksintöön⁴⁰⁰. Myös B- ja C-keksinnöissä työnantajalle kuuluva neuvotteluoikeus edellyttää, kuten edellä on C-keksintöjä käsiteltäessä mainittu, että työnantaja ilmoittaa neuvotteluoikeuden ottamisesta TSKL 6.1 §:n neljän kuukauden määräajassa. Työsuhdekeksintölain 4.3 §:n mukaisen neuvotteluoikeuden ottaminen merkitsee keksintöoikeuksien tulemistä neuvottelujen kohteeksi.⁴⁰¹

Jos työntekijä on laiminlyönyt oman TSKL 5.1 §:n mukaisen velvollisuutensa antaa keksintöilmoitus, ei työnantaja ole sidottu neljän kuukauden harkinta-aikaan. Tällöin työnantaja voi koska tahansa, saatuaan tiedon keksinnöstä, ilmoittaa ottavansa tietyn oikeuden siihen.⁴⁰² Kivi-Koskinen on asettunut kannalle, jonka mukaan neljän kuukauden määräaika alkaa kulua, jos työntekijä on tosiasiallisesti luovuttanut keksintönsä työnantajalle tekemättä varsinaista keksintöilmoitusta⁴⁰³.

---

³⁹⁶ Työnantaja voi ilmoituksessa ottaa joko osittain tai kokonaan ne oikeudet, jotka hänellä työsuhdekeksintölain mukaan on mahdollisuus saada (HE 147/2000 vp., s. 1.).

³⁹⁷ HE 56/1967 vp., s. 5.

³⁹⁸ Hallituksen esityksessä käytettiin määräajasta harkinta-aika-nimityksen ohella useassa kohdassa nimitystä odotusaika (ks. HE 56/1967 vp., s. 5–6.). Nimityksien osalta kyse on näkökulmaerosta. Työnantajalle annettu aika harkita kantansa keksintöön merkitsee työntekijälle aikaa, jonka kuluessa tämä joutuu olemaan epävarmuudessa sekä työnantajan päätöksen sisällöstä että siitä, milloin harkinta-ajan puitteissa tämä ilmoituksensa antaa. Työntekijän kannalta kyseessä onkin aika, jona tämä odottaa työnantajan vastausta. Selkeyssyistä käytän tässä tutkielmassa vain toista näistä käsitteistä käsitellessäni TSKL 6.1 §:n määräaika.

³⁹⁹ HE 56/1967 vp., s. 5.

⁴⁰⁰ Kivi-Koskinen 2002, s. 117.

⁴⁰¹ Ks. HE 56/1967 vp., s. 5.

⁴⁰² HE 56/1967 vp., s. 5. Ks. työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 2/1995, jonka mukaan TSKL 6.2 §:n määräaika ei alkanut kulua puutteellisena annetun keksintöilmoituksen vastaanottamisesta lukien.

⁴⁰³ Kivi-Koskinen 2002, s. 117. Tällöin saataisi todistelu TSKL 5.1 §:n mukaisen tiedon antamisesta vaikeuttaa työnantajalle TSKL 6.1 §:ssä asetetun määräajan laskemista. Työnantajan harkinta-ajan pituuden luotettava toteaminen oli hallituksen esityksessä perusteluna keksintöilmoituksen kirjalliselle muodolle, jota TSKL 5.1 §:ssä nimenomaisesti edellytetään (HE 56/1967 vp., s. 5.).

4.3.2 Keksijän määräämisoikeuden rajoitukset työnantajan harkinta-aikana

Jotta työnantajan piilevät oikeudet olisivat turvattuina jo työnantajan harkinta-aikana, on työntekijän keksintöön kohdistuville oikeuksille säädetty rajoitteita. Ennen kuin TSKL 6.1 §:n mukainen työnantajan harkinta-aika on kulunut, ei työntekijä TSKL 6.2 §:n mukaan saa määrätä keksinnöstään, eikä ilmaista mitään sitä koskevaa siten, että siitä saattaa olla seurauksena keksinnön tuleminen julkiseksi tai sen hyväksikäyttö toisen lukuun.⁴⁰⁴ Jos työnantaja ilmoittaa keksijälle, ettei hän tule käyttämään TSKL 4 §:n mukaisia oikeuksiaan, vapautuu työntekijä keksintönsä määräämisoikeuden rajoituksista⁴⁰⁵.

Huolimatta edellä mainituista työnantajan harkinta-aikaan kohdistuvista keksijän määräämisoikeuden rajoituksista, on keksijällä oikeus hakea keksintönsä patenttia. Työntekijän on tällöin ensinnäkin tehtävä TSKL 5 §:n mukainen keksintöilmoitus. Toisekseen edellytetään TSKL 6.2 §:ssä, että työntekijä on ilmoittanut työnantajalle tarkoituksestaan hakea patenttia. Ilmoitus tarkoituksesta hakea patenttia on säännöksen mukaan tullut tehdä kirjallisesti ja vähintään kuukautta ennen patenttihakemuksen jättämistä. Koska ilmoitus annetaan työnantajalle ennen patenttihakemuksen jättämistä, jää työnantajalle ennen patentin hakua mahdollisuus informoida työntekijää niistä eduista, joita saattaisi koitua vasta myöhemmästä patentin hausta^{406 407}.

4.4 Erityiskysymyksiä

4.4.1 Työsuhdeyhteys ja keksintöoikeudet konserniyhtiöissä

Konsernin yritysjärjestelyissä työntekijän tosiasialliset työtehtävät tai työntekopaikka eivät välttämättä muutu, vaikka yritys, jonka palveluksessa henkilö on, muuttuisi. Toisinaan työntekijät myös liikkuvat konsernin sisällä yrityksestä toiseen.⁴⁰⁸ Kuten edellä on esitetty, rinnastetaan samaan kon-

⁴⁰⁴ HE 56/1967 vp., s. 6.

⁴⁰⁵ HE 56/1967 vp., s. 5–6.

⁴⁰⁶ Ennen 1.1.2001 voimaan astunutta TSKL 6.2 §:ää, oli työntekijällä velvollisuus ilmoittaa työsuhdekeksintöä koskevasta patentin hakemisesta työnantajalle vasta jälkikäteen, viikon kuluessa patenttihakemuksen jättämisestä. Nykyisellä säännöksellä vähennetään esimerkiksi sitä riskiä, että työntekijä tekisi hätiköidyn patenttihakemuksen, jonka tuottama patenttisuoja keksinnölle olisi heikompi, kuin mihin huolellisesti valmistellulla hakemuksella olisi päästy. (HE 147/2000 vp., s. 8. Ks. Laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta (15.12.2000/1078).)

⁴⁰⁷ HE 147/2000 vp., s. 8.

⁴⁰⁸ Ks. Bruun – Mansala 1998, s. 41.

serniin kuuluvan yrityksen toiminta-ala työnantajayrityksen toiminta-alaan⁴⁰⁹. Toinen työsuhdekeksintölain mukaisten oikeuksien kannalta merkityksellinen tekijä on keksinnön synnyn työsuhdeyhteys, jota aikaisemmin voimassa olleen TSKL 4 §:n mukaan tarkasteltiin vain yksittäisen työnantajan osalta. Kun TSKL 4 §:ää muutettiin⁴¹⁰, tehtiin säännökseen sekä toiminta-alaa että työsuhdeyhteyttä koskeva lisäys ”tai tämän kanssa samaan konserniin kuuluva yritys”. Näin työntekijän koko konsernin piirissä saavuttamat kokemukset ja opit otettiin mukaan arviointiin siitä, onko keksintö syntynyt olennaisesti käyttämällä hyväksi työnantajan yrityksessä saavutettuja kokemuksia.⁴¹¹

Toiminta-alaa, työsuhdeyhteyttä ja siirtyvien oikeuksien laajuutta koskevaa TSKL 4 §:ää täydennettiin siten, että nykyisin työnantajaan rinnastetaan sen kanssa samaan konserniin kuuluvat yritykset. Näin ollen myös TSKL 4 §:ään perustuva TSKL 5.1 §:n työntekijän ilmoitusvelvollisuus tehdystä keksinnöstä laajeni kattamaan konserniyritykset.⁴¹² Työsuhdekeksintölain 5.1 §:n sanamuodosta päätellen on ilmoitus kuitenkin edelleen annettava työnantajayritykselle eikä muulle konserniin kuuluvalla yhtiöllä⁴¹³. Työntekijää koskevan keksintöilmoituksen tekemisen velvollisuuden laajeneminen konserniyhtiöitä koskevaksi olikin näin luonteeltaan keksintöilmoituksen sisältöä koskeva muutos. Muutoksen seurauksena keksinnön työsuhdeyhteys- ja toiminta-ala-kriteerin tarkasteluala laajeni kattamaan myös konserniyhtiöt.⁴¹⁴

Mainittua lakimuutosta valmistelleessa hallituksen esityksessä lausuttiin, että konsernissa on tarpeellista voida päättää, minkä konserniyrityksen nimiin patenttia haetaan⁴¹⁵. Näin konsernissa pystytään esimerkiksi kilpailullisista syistä hakemaan patenttia yritykselle, joka muutoin olisi patentin varsinaisen hyödyntämisen ulkopuolella⁴¹⁶. Työsuhdekeksintölaissa ei edellytetä työsuhdekeksinnön patentoimista⁴¹⁷, joten esimerkiksi keksintöä koskevan salassapidettävän tiedon siirrolle toisen konserniyhtiölle ei Suomessa voine olla juridisia esteitä⁴¹⁸. Kivi-Koskisen mukaan uudistettua 4 §:ää voitaneen tulkita siten, että konserniyritys, jonka toiminta-alaan keksintö kuuluu, saa TSKL:n

---

⁴⁰⁹ Ks. TSKL 4 § ja HE 147/2000 vp., s. 7.

⁴¹⁰ Laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta (15.12.2000/1078).

⁴¹¹ HE 147/2000 vp., s. 7–8. Ks. myös Kivi-Koskinen 2002, s. 47.

⁴¹² Ks. HE 147/2000 vp., s. 7–8.

⁴¹³ ” Jos työntekijä tekee 4 §:ssä tarkoitetun keksinnön, hänen tulee viipymättä ilmoittaa siitä kirjallisesti työnantajalle --.” (TSKL 5.1 §.).

⁴¹⁴ Ks. HE 147/2000 vp., s. 7–8.

⁴¹⁵ HE 147/2000 vp., s. 8.

⁴¹⁶ Ks. Bruun – Mansala 1998, s. 39.

⁴¹⁷ Ks. KM 1965: B 16, s. 16.

⁴¹⁸ Kansainvälisten konsernien osalta on otettava huomioon siirtohinnoitteluun liittyvät verokysymykset, joihin tässä tutkimuksessa tyydytään kuitenkin vain viittaamaan. Aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelukysymyksistä ks. esim. Karjalainen – Raunio 2007, s. 161–173.

mukaiset oikeudet ja velvollisuudet keksintöön, jolloin oikeuksien jälkikäteiselle siirrolle ei olisi tarvetta⁴¹⁹.

4.4.2 Työsuhdeyhteys ja keksintöoikeudet liikkeen luovutustilanteessa

Työsopimuslain 1:10 §:ssä säädetään liikkeen luovutuksesta. Liikkeen luovutuksesta on TSL 1:10.1 §:n mukaan kysymys tilanteessa, jossa yritys, liike, yhteisö tai säätio tai näiden toiminnallinen osa luovutetaan toiselle työnantajalle, jos luovutettava, pää- tai sivutoimimisena harjoitettu liike tai sen osa pysyy luovutuksen jälkeen samana tai samankaltaisena. Säännös perustuu niin sanottuun liikkeen luovutusdirektiiviin⁴²⁰. Työsopimuslain liikkeen luovutuksen määritelmän on tarkoitus vastata liikkeen luovutusdirektiivin mukaista määritelmää⁴²¹. Liikkeen luovutushetkenä pidetään ajankohtaa, jolloin luovutuksensaaja ryhtyy tosiasiallisesti käyttämään määräysvaltaa ja harjoittamaan liiketoimintaa⁴²².

Työsopimuslain 1:10.2 §:n mukaan liikkeen luovutuksessa työnantajan luovutushetkellä voimassa olevista työsuhteista johtuvat oikeudet ja velvollisuudet sekä niihin liittyvät työsuhde-etuudet siirtyvät liikkeen uudelle omistajalle tai haltijalle⁴²³. Työntekijät jotka kuuluvat kyseiseen liikkeeseen tai sen osaan, eivät voi yksipuoleisesti vastustaa siirtymistä uuden työnantajan palvelukseen. Siirtyvä työntekijä voi kuitenkin irtisanoa itsensä TSL 7:5.2 §:n mukaisesti normaalia lyhyemmällä irtisanomisajalla. Vain niiden työntekijöiden, joiden työsuhde on voimassa luovutushetkellä, työsuhteeseen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät luovutuksensaajalle.⁴²⁴

---

⁴¹⁹ Kivi-Koskinen 2002, s. 48. Hän jättää kuitenkin avoimeksi kysymyksen saattaisiko suomalaisen yrityksen kanssa samaan konserniin kuuluvalla ulkomaalaisella yrityksellä olla suorainen oikeus ottaa oikeudet TSKL:n nojalla (ks. sama, s. 50.).

⁴²⁰ Ks. 2001/23/EY, joka on konsolidoitu toisinto aikaisemmista samansisältöisistä direktiiveistä. (HE 97/2002 vp., s. 2.).

⁴²¹ HE 157/2000 vp., s. 65–66, jossa lausutaan liikkeen luovutusdirektiiviä koskien seuraavasti: ”-- 1 artiklan 1 a kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan yrityksen tai liikkeen taikka yritys- tai liiketoiminnan osan luovuttamiseen toiselle työnantajalle sopimukseen perustuvan luovutuksen taikka sulautumisen kautta. Direktiivin 1 artiklan 1 b kohdan mukaan, jollei a-alakohdasta ja kyseisen artiklan jäljempänä olevista säännöksistä muuta johdu, luovutuksena pidetään oman identiteettinsä säilyttävän ”taloudellisen yksikön luovuttamista”, jolla tarkoitetaan pää- ja sivutoimimisen taloudellisen toiminnan harjoittamiseksi järjestettyä ”resurssikonaisuutta”. Direktiiviä sovelletaan 1 artiklan 1 c kohdan mukaan taloudellista toimintaa harjoittaviin julkisiin tai yksityisiin yrityksiin riippumatta siitä, tavoittelevatko ne voittoa. Liikkeen luovutuksena ei pidetä hallintoviranomaisten uudelleenorganisointia eikä hallinnollisten tehtävien siirtoa hallintoviranomaiselta toiselle.”

⁴²² HE 157/2000 vp., s. 66–67.

⁴²³ Tämä on poikkeus TSL 1:7.2 §:n pääsäännöstä, jonka mukaan työsopimuksen osapuolet eivät saa siirtää oikeuksiaan tai velvollisuuksiaan kolmannelle ilman työsopimuksen toisen sopijapuolen suostumusta (HE 157/2000 vp., s. 64.).

⁴²⁴ HE 157/2000 vp., s. 66. Ks. sama, s. 67.

Patenttilain 43 § edustaa osittain vastakkaista asetelmaa edellä esitettyyn työsopimuslain mukaiseen oikeuksien siirtymiseen nähden. Patenttilain säännöksen mukaan, toisen luovuttaman, keksintöä koskevan käyttöluvan saa luovuttaa edelleen vain, mikäli siitä on sovittu. Hyödyllisyydellisiä koskevan käyttöluvan saa sen sijaan HyödMalliL 27.3 §:n mukaan luovuttaa luovutettavan liikkeen mukana, jollei muuta ole sovittu.⁴²⁵

Bruun et al. asettuvat tulkitsemaan työsuhdekeksintölain mukaisten oikeuksien siirtyvän liikkeen luovutuksen mukana⁴²⁶. Tätä he perustelevat TSL:n liikkeen luovutussäännöksellä sekä sillä kohtuusseikalla, että luovutuksen saaja joutuisi kuitenkin maksamaan kohtuullisen korvauksen keksijälle⁴²⁷. Huomattavaa tosin on, että luovutuksen saaja vastaa TSL 1:10.2 §:n mukaan yksin vain, vasta luovutuksen jälkeen erääntyvistä, keksijän työsuhteesta johtuvista saatavista⁴²⁸. Luovutuksensaajan saattaisi jäädä ilman keksintöoikeuksia, vaikka tämä olisi yksin velvollinen suorittamaan kohtuullista korvausta keksijälle. Mainittu lainen tilanne, voisi tulla kyseeseen lähinnä jos, liikkeen luovutus tapahtuu sen jälkeen kun luovuttaja on ottanut määrätynlaiset oikeudet keksintöön mutta TSKL 7 §:n mukaista kohtuullista korvausta ei ole vielä määritetty tai korvaukset eivät ole vielä erääntyneet maksettaviksi. Toisaalta olisi mahdollinen korvausvelvollisuus otettava huomioon jo liikkeen arvoa määritettäessä.⁴²⁹ Viimeksi mainittu kanta puoltaisi nähdäkseni PatL 43 §:n mukaista rajoitusta oikeuksien edelleenluovuttamiseen.

Bruun et al. esittävät myös, että TSL:n mukaisen liikkeen luovutuksen mukana siirtyvät TSKL:n mukaisten keksintöoikeuksien lisäksi myös työntekijöiden luovuttajayrityksen palveluksessa hankkimat kokemukset. Jos näin ei olisi, saattaisi se johtaa kestättömiin tilanteisiin esimerkiksi tilanteissa, jossa kymmenen vuotta luovuttajan palveluksessa ollut henkilö tekisi työtehtäviin läheisesti liittyvän keksinnön siirryttyään luovutuksen saajan palveluun jatkamaan vanhoja työtehtäviään. Jos huomioitaisiin pelkän luovutuksen saajan palveluksessa hankittu kokemus, saatettaisiin keksintöä

---

⁴²⁵ Bruun et al. 1992, s. 78.

⁴²⁶ Bruun et al. 1992, s. 86, jossa viitataan vanhan työsopimuslain 7.2 §:ään, joka silloisessa työsopimuslaissa käsitteli liikkeen luovutusta (ks. työsopimuslaki (30.4.1970/320).) Näin myös KM 1965: B 16, s. 27, jonka mukaan TSKL 4.2 §:n mukaiset käyttöoikeudet voidaan liikkeen luovutuksen yhteydessä todennäköisesti luovuttaa edelleen. Edellä mainitut kannanotot perustuvat vanhaan työsopimuslakiin (30.4.1970/320). Säännöksen sisältö ei ole kuitenkaan tämän tutkimuksen kannalta olennaisesti muuttunut, joten viittaamani argumentit lienevät yhä käyttökelpoisia tarkasteltaessa liikkeen luovutuksen vaikutuksia TSKL:n mukaisten oikeuksien siirtymiseen.

⁴²⁷ Patenttilain mukaista rajoitusta oikeuksien luovutettavuuteen puoltaisi puolestaan se kanta, että työsuhdekeksintölain mukaiset oikeudet perustuvat ensisijassa lakiin eivätkä työsuhteeseen (Bruun et al. 1992, s. 86.). Esimerkiksi toimitusjohtajat eivät ole TSL:n mukaisessa työsuhteessa mutta he kuuluvat TSKL:n soveltamisalaan (ks. esim. Bruun 1982, s. 60–61; työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 1/2001 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 45. Ks. myös edellä luku 2.1.1.3.).

⁴²⁸ Luovuttaja ja luovutuksensaaja vastaavat TSL 1:10.2 §:n mukaan yhteisvastuullisesti ennen liikkeen luovutusta erääntyneistä työntekijän työsuhteesta johtuvista saatavista.

⁴²⁹ Ks. Bruun et al. 1992, s. 87–88.

pitää vain B-keksintönä, vaikka huomioiden luovuttajan palveluksessa hankittu kokemus olisi kysymys kiistatta A-keksinnöstä.⁴³⁰

4.4.3 Vuokratyöntekijän tekemä keksintö

Työsopimuslain 1:7.3 §:ssä säädetään tilanteesta, jossa työnantaja siirtää työntekijän tämän suostumuksen mukaisesti toisen yrityksen eli ns. käyttäjäyrityksen käyttöön. Tällöin käyttäjäyritykselle siirtyvät direktiovallan mukaiset oikeudet työnteon johtamiseen ja valvontaan sekä ne työnantajalle säädetyt velvollisuudet, jotka liittyvät välittömästi työn tekemiseen ja sen järjestelyihin. Ratkaisevaa oikeuksien ja velvollisuuksien jakautumisen kannalta on se, missä määrin ne liittyvät päivittäisen työskentelyn järjestämiseen ja miten pitkään työntekijä on käyttäjäyrityksen työssä. Oikeuksien ja velvollisuuksien jakautumisesta on TSL 1:7.3 §:n mukaan myös mahdollista sopia toisin.⁴³¹

Edellä mainittu työsopimuslain säännös on tarkoitettu sovellettavaksi lähinnä työvoiman vuokraamisen yhteydessä. Työvoiman vuokraamisessa on kyse toiminnasta, jossa työnantaja korvausta vastaan asettaa työntekijöitään ulkopuolisen tahon käyttöön.⁴³² Työvoimaa vuokraavan yrityksen ja työntekijän välille muodostuu TSL:n mukainen työsuhde, mutta käyttäjäyrityksen ja työntekijän välille ei työsuhdetta muodostu⁴³³.

Työvoimaa vuokraavan yrityksen toiminta-ala on useimmiten juuri työvoiman vuokraus, johon vuokratun työntekijän tekemän keksinnön hyväksikäyttö, mitä suurimmalla todennäköisyydellä, ei kuulu⁴³⁴. TSKL 4.1 §:n mukaan työnantajan oikeus keksintöön ei kuitenkaan edellytä keksinnön kuulumista toiminta-alaan, jos keksintö on syntynyt työntekijälle työssä tarkemmin määrätyn tehtävän tuloksena. Vaikka vuokraava yritys antaakin työntekijälle tehtävän työskennellä käyttäjäyrityk-

---

⁴³⁰ Ks. Bruun et al. 1992, s. 86. Ks. myös Bruun – Mansala 1998, s. 30, jossa konserniyritysten osalta pidetään tärkeänä ottaa huomioon vanhan työnantajan palveluksessa saavutetut kokemukset.

⁴³¹ Ks. HE 157/2000 vp., s. 65.

⁴³² HE 157/2000 vp., s. 65.

⁴³³ Mansala 2001, 3. kappale.

⁴³⁴ Ks. Mansala 2001, Toiminta-alana työvoiman välitys, 2. kappale. Mansala viittaa toisaalta, tarkemmin tapausta yksilöimättä, työsuhdekeksintölautakunnan lausuntoon, jossa oli kysymys konsulttiyrityksen työntekijän toimeksiantajan palveluksessa tekemästään keksinnöstä. Keksintö kuului sekä toimeksiantajan, että konsulttiyrityksen toiminta-alaan. Huomattavana toiminta-alaan heijastuvana erona konsulttiyrityksen ja työvoimaa vuokraavan yrityksen välillä voidaan pitää sitä, että konsulttiyritys myy tietoa kun taas työvoimaa vuokraava yritys myy työvoimaa. (Mansala 2001, Toiminta-alana työvoiman välitys, 6. kappale.) Ks. myös työsuhdekeksintölautakunnan lausunto 3/1992, jossa oli kyse keksinnön kuulumisesta voittoa tavoittelemattoman tutkimusorganisaation toiminta-alaan.

sen palveluksessa, ei tätä tehtävää voitane kuitenkaan pitää riittävän täsmällisenä, jotta se täyttäisi TSKL 4.1 §:n sanamuodosta ilmenevän vaatimuksen.⁴³⁵

Vaikka keksintö kuuluisi käyttäjäyrityksen toiminta-alaan tai vaikka keksintö olisi syntynyt työntekijälle työssä tarkemmin määrätyn tehtävän tuloksena, ei käyttäjäyrityksellä liene oikeutta keksintöön⁴³⁶. Syynä tähän on se, että työsuhdekeksintölain soveltamisalan kannalta ratkaiseva TSKL:n mukainen työsuhde vallitsee työntekijän ja vuokraavan yrityksen välillä, ei työntekijän ja käyttäjäyrityksen välillä.⁴³⁷ Kuitenkin, jotta työsuhdekeksintölaille tavoitteiksi asetettujen työntekijän ja työnantajan keksintötoimintain tukeminen toteutuisi, olisi käyttäjäyritykselle taattava TSKL:n soveltamisalaan kuuluvan työnantajan oikeusasema⁴³⁸. Muutoin käyttäjäyritys ei hyötyisi millään tavoin siitä, että se saa aikaan keksintötoiminnalle otolliset olosuhteet^{439, 440}.

Jos vuokraavan työnantajan toiminta-alakriteeri ei täyty, eikä keksintö ole seurausta vuokraavan yrityksen työntekijälle tarkemmin määräämstä tehtävästä, jäisivät keksintöoikeudet keksijälle⁴⁴¹. Mansala ei pitäisi mainitun kaltaista tilannetta kenenkään kannalta toivottavana ja suosittelee ratkaisuksi tilanteeseen vuokraavan yrityksen ja käyttäjäyrityksen sopimusta. Sopimuksessa tulisi määrittellä, miten syntyvien keksintöjen kanssa menetellään ja kenelle oikeudet kuuluvat. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi ilmaisemalla sopimuksessa, että työsuhdekeksintöjen osalta vuokratyöntekijä rinnastetaan käyttäjäyrityksen omiin työntekijöihin.⁴⁴² Vuokraavan yrityksen ja käyttäjäyrityksen välinen oikeuksista ja velvollisuuksista sopiminen on mahdollista TSL 1:7.3 §:n nimenomaisen säännöksen mukaisesti ja senkin perusteella, että TSKL 4 § on dispositiivinen säännös⁴⁴³. Mansalan mukaan sopiminen tosin edellyttäisi sitä, että työntekijän työsopimuksessa on lauseke käyttäjäyrityksen oikeusasemasta⁴⁴⁴.

---

⁴³⁵ Mansala 2001, Toiminta-ala työvoiman välitys.

⁴³⁶ Ks. Työministeriö 2007, s. 44, jonka mukaan vuokratyösuhteissa keksinnöt syntyvät yleensä työskenneltäessä käyttäjäyrityksessä, mutta oikeudet voivat, TSKL 4 §:n edellytysten täytyessä, kuulua vuokraavalle yritykselle.

⁴³⁷ Mansala 2001, Ratkaisusuositus, 2. kappale. Ks. myös Mansala 2001, Työsuhdekeksintölain tarkoitus, 5. kappale.

⁴³⁸ Ks. KM 1965: B 16, s. 13, jonka mukaan on pyrittävä sääntelyyn, joka edistää keksinnöllistä toimintaa ja ottaa kummankin osapuolen edut kohtuudella huomioon.

⁴³⁹ Ks. myös Työministeriö 2007, s. 83, alaviite 43, jossa otetaan esiin myös käyttäjäyrityksen tarve vaalia liikesalaisuuksiaan.

⁴⁴⁰ Mansala 2001, Työsuhdekeksintölain tarkoitus.

⁴⁴¹ Ks. esim. Kivi-Koskinen 2002, s. 68.

⁴⁴² Mansala 2001, Ratkaisusuositus, kappaleet 1–4.

⁴⁴³ Ks. Mansala 2001, Ratkaisusuositus, 5. kappale.

⁴⁴⁴ Mansala 2001, Ratkaisusuositus, 5. kappale.

4.4.4 Palvelussuhteen jälkeen tehty keksintö

Työsuhdekeksintölain 8 §:n mukaan keksintö oletetaan palvelussuhteen aikana tehdyksi, mikäli siihen haetaan patenttia kuuden kuukauden kuluessa palvelussuhteen päättymisestä. Jotta olettamassäänöstä sovellettaisiin, edellytetään 8 §:ssä luonnollisesti lisäksi, että keksintöön olisi sovellettu TSKL 4 §:ää. Säännöksessä siirretään keksijälle todistustaakka sen näyttämisestä, että mainitunlainen keksintö ei ole syntynyt palvelussuhteessa. Välttääkseen olettamassäänöksen soveltamisen, tulisi keksijän säännöksen mukaan esittää todennäköisiä syitä sen puolesta, että keksintö on syntynyt palvelussuhteen päättymisen jälkeen.⁴⁴⁵

Hallituksen esityksessä lausuttiin säännöksen tavoitteeksi estää ajateltavissa oleva toiminta, jossa työntekijä salaisi keksintönsä palvelussuhteen kestäessä ja hyödyntäisi sitä palvelussuhteen päättyttyä. Säännöksessä ja hallituksen esityksessäkin lausutaan nimenomaisesti patentin hakeminen keksinnön hyödyntämisen muotona, joka laukaisisi TSKL 8 §:n olettamassäänöksen.⁴⁴⁶ Työsuhdekeksintöjä ja keksintöjä yleisemminkin on toki mahdollista hyödyntää myös lukuisilla muillakin tavoilla kuin patentoimalla⁴⁴⁷. KorKL 12.3 §:ssä säädetään samankaltaisesta tilanteesta kuin TSKL 8 §:ssä. Korkeakoulukeksintölain säännöksessä ei olettamassäänöksen soveltamista ole kuitenkaan sidottu pelkkään patentin hakuun, vaan myös muut keksinnön hyödyntämistavat johtavat KorKL 12.3 §:n soveltamiseen.⁴⁴⁸ Näillä perusteilla pitäisin epätoimivana ja epäloogisena sitä, että TSKL 8 §:n soveltamisen edellytyksenä on keksinnön hyödyntämisen osalta ainoastaan patentinhaku.

Työsuhdekeksintölain 8.2 §:n pakottavan säännöksen mukaan työntekijän määräämisoikeutta keksinnöstä ei voida työntekijän ja työnantajan välisellä sopimuksella rajoittaa siltä ajalta, joka ulottuu yli vuoden päähän palvelussuhteen päättymisestä. Kyseisen säännöksen mukaisesti voidaan siis TSKL 8.1 §:n olettamassäänös sopimusteitse ulottaa koskemaan keksintöjä, jotka on tehty enintään vuoden kuluttua palvelussuhteen päättymisestä. Olettamassäänöksen rajoittamista enintään vuoteen pidettiin hallituksen esityksessä kohtuullisena^{449, 450}.

⁴⁴⁵ Ks. HE 56/1967 vp., s. 6

⁴⁴⁶ HE 56/1967 vp., s. 7.

⁴⁴⁷ Työsuhdekeksintöä ei ole patentoitava (ks. KM 1965: B 16, s. 16). Keksinnön hyödyntämistavoista ks. esim. edellä luku 3.3.

⁴⁴⁸ Ks. HE 259/2004 vp., s. 33. Ks. myös jäljempänä luku 5.4.2.

⁴⁴⁹ HE 56/1967 vp., s. 7, jonka mukaan olisi kohtuutonta, jos työnantaja, vahvempana osapuolena, voisi painostaa työntekijöitä sopimukseen, joka rajoittaisi näiden oikeutta määrätä keksinnöstä pitkiksi ajoiksi. Työntekijään voi tosin pitkänkin ajan kuluttua kohdistua sopimuksiin ja lakiin perustuvia velvoitteita, jotka tosiasiallisesti saattavat rajoittaa hänen määräämisoikeuttaan keksinnöstä (johtavassa asemassa olevan henkilön kilpailukieltosopimuksen kestosta ks. TSL

5. OIKEUDET KORKEAKOULUKEKSINTÖÖN

5.1 Avoimessa tutkimuksessa syntynyt keksintö

5.1.1 Avoin tutkimus

Korkeakoulukeksintölaissa tutkimus jaotellaan kolmeen päätyyppiin, joissa syntyneillä keksinnöillä on erilaiset oikeusvaikutukset. Tutkimustyyppit on määritelty KorKL 3.1 § 2-4 kohdissa. Korkeakoulukeksintölaissa määritellyt tutkimustyyppit ovat avoin tutkimus, sopimustutkimus ja muut tilanteet.⁴⁵¹ Avoin tutkimus on määritelty KorKL 3.1 § 2 kohdassa. Sen mukaan avoimella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, joka:

- a) tehdään palvelussuhteessa korkeakoulujen tutkimustehtävien täyttämiseksi ilman korkeakoulujen ulkopuolista rahoitusta ja ilman, että tutkimukseen osallistuu korkeakoulujen ulkopuolisia sopimuskumppaneita;
- b) toteutetaan ulkopuolisen tahon rahoittamana, mutta johon ei sisälly muita kuin tulosten julkaisemista koskevia määräyksiä; tai
- c) täyttäisi sopimustutkimuksen edellytykset, mutta josta korkeakoulu ja tutkimusyhteistyökumppani ovat ennen tutkimuksen alkua nimenomaisesti sopineet, että tutkimus on avointa tutkimusta”

Avoin tutkimus on eräänlainen perustilanne⁴⁵². Avoimeen tutkimukseen kuuluu tutkimus, joka tehdään palvelussuhteessa korkeakoulun tutkimustehtävien täyttämiseksi. Palvelussuhteen olemassaolo on välttämätöntä jo KorKL:n soveltamisalan kannalta.⁴⁵³ Säännöksen maininta korkeakoulun tutkimustehtävistä viitannee YL 4 §:n perusteella tehtyyn tutkimukseen⁴⁵⁴ ja ammattikorkeakoululain

---

3:5.4 § ja esim. Hietala et al. 2004, s. 176. Salassapitovelvollisuudesta ks. esim. SopMenL 4.3 § ja salassapitosopimuksista HE 114/1978 vp., s. 15 sekä esim. Vapaavuori 2005, s. 172–176.). Huolimatta työntekijän toimintaan mahdollisesti kohdistuvista rajoituksista, ei työntekijän entinen työnantaja voi työsuhtekeksintölain nojalla saada mitään oikeuksia keksintöihin, jotka entinen työntekijä on tehnyt TSKL 8.2 §:n mukaisen määräajan jälkeen (ks. Kivi-Koskinen 2002, s. 63.).

⁴⁵⁰ HE 56/1967 vp., s. 6–7.

⁴⁵¹ Bruun – Välimäki 2007, s. 62.

⁴⁵² Bruun – Välimäki 2007, s. 62.

⁴⁵³ Bruun – Välimäki 2007, s. 64. Palvelussuhdekriteeristä ks. edellä luku 2.2.1.3.

⁴⁵⁴ Ks. YL 4 §: ”Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.” Yliopistojen tehtävään on YL:n muutoksessa lisätty velvollisuus toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa ja velvollisuus yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseen tutkimustoiminnan ja taiteellisen toiminnan osalta (Heikkinen 2007, 2. kappale. Ks. laki yliopistolain muuttamisesta (30.7.2004/715)). Lakimuutos kohdistui osa-alueelle, joka korostaa opetuksen ja tutkimuksen yhteiskunnallista merkitystä. Tästä yliopistojen tehtävän osa-alueesta on myös käytetty nimitystä yliopistojen kolmas tehtävä. (Ks. esim. Nieminen 2004, s. 15.)

4.1 §:n mukaiseen tutkimus- ja kehitystyöhön⁴⁵⁵. Säännöksessä viitataan korkeakouluihin monikkomuodossa, joten avointa tutkimusta voi olla myös kahden tai useamman korkeakoulun yhteistyönä tehty tutkimus⁴⁵⁶.

Ensinnäkin KorKL 3.1 § 2 kohdan a-alakohdan mukaan avoimella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa ei ole mukana ulkopuolisia tahoja eikä tutkimukseen liity minkäänlaisia tutkimustulosten käyttämistä koskevia määräyksiä⁴⁵⁷. Korkeakoulun vapaus valita tutkimuskohteensa liittyy avoimeen tutkimukseen.⁴⁵⁸ Esimerkiksi yliopistoissa perinteisesti harjoitettava niin sanottu vapaa tutkimus on tässä tarkoitettua avointa tutkimusta⁴⁵⁹.

Toisaalta, jos tutkimukseen, joka tehdään ainakin osittain ulkopuolisella rahoituksella, sisältyy vain tutkimustulosten julkistamista koskevia määräyksiä, on tutkimusta KorKL 3.1 § 2 kohdan b-alakohdan mukaan pidettävä avoimena tutkimuksena. Säännös mahdollistaa avoimen tutkimuksen tekemisen hallinnollisin päätöksin myönnettyjen lahjoitusten avulla tai vastaavin varoin ilman, että rahoituksesta on tehty varsinaista sopimusta.⁴⁶⁰ Avointa tutkimusta koskevan tulosten julkistamishdon hyväksymisen on katsottu edistävän ulkopuolisen rahoituksen saantia. Ulkopuolisen rahoituksen tarkoituksena on puolestaan edistää tiedettä ja lisätä yhteiskunnan tietämystä, minkä vuoksi tutkimustulosten julkistamishdosta huolimatta on tutkimuksen katsottu olevat avointa tutkimusta.⁴⁶¹ Sen sijaan rahoittajan asettama salassapitovelvoite tai tutkimustulosten julkaisukiello ei edistäne tiedettä eikä lisänne yhteiskunnan tietämystä, joten tutkimusta, jossa keksijään kohdistuu kyseinen velvoite, ei voitane pitää avoimena tutkimuksena⁴⁶².

---

⁴⁵⁵ Bruun – Välimäki 2007, s. 64. Ks. ammattikorkeakoululain 4.1 §: ”Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen ja taiteellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin, tukea yksilön ammatillista kasvua ja harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä tukevaa ja alueen elinkeinorakenteen huomioon ottavaa soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä.”

⁴⁵⁶ HE 259/2004 vp., s. 23 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 64.

⁴⁵⁷ HE 259/2004 vp., s. 23.

⁴⁵⁸ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 62–63: ”Lähtökohtaisesti kaikki tutkimus, jossa ei ole ulkopuolista rahoitusta tai ulkopuolisia sopimuskumppaneita, joilla olisi vaikutusvaltaa tutkimuksen sisältöön, on avointa tutkimusta.”

⁴⁵⁹ HE 259/2004 vp., s. 23.

⁴⁶⁰ HE 259/2004 vp., s. 23, jonka mukaan etenkin yleishyödylliset säätiöt myöntävän rahoitusta pelkin hallinnollisin päätöksin.

⁴⁶¹ HE 259/2004 vp., s. 24.

⁴⁶² Vastaavaan päätelmään on teoksessa Bruun – Välimäki päädytty samansuuntaisilla mutta hieman laajempi katsantotavalla perusteilla. Sen mukaan, korkeakoulukeksintölain tarkoitus huomioon ottaen, ei julkaisukielloa voitane pitää KorKL 3.1 § 2 kohdan b-alakohdan mukaisena tulosten julkistamista koskevana määräyksenä. (Bruun – Välimäki 2007, s. 67–68.) KorKL 2 §:ään kirjattu korkeakoulukeksintölain tarkoitus on edistää suomalaisissa korkeakouluissa syntyneiden keksintöjen tunnistamista, suojaamista ja hyödyntämistä keksijän, korkeakoulujen ja yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Merkittävää lain tarkoituksessa on tasapainon periaate, jonka mukaan keksintöjen hyödyntämisen on oltava tarkoituksenmukaista yhteiskunnan, korkeakoulujen ja keksijöiden kannalta. (HE 259/2004 vp., s. 23 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 55.)

Tutkimustyyppijaon kannalta ei ole merkityksellistä ulkopuolisen rahoituksen määrä tai se kuka on rahoituksen myöntäjä⁴⁶³. Sen sijaan arviointia tehtäessä ratkaisevassa asemassa ovat tutkimustulosten ja tutkimuksessa syntyneiden keksintöjen hyödyntämistä koskevat ehdot. Jos rahoitussopimuksessa tai -pääöksessä olisi ehto, jonka mukaan tutkimustulos on julkistettava, mutta oikeuksista tutkimustuloksiin ei annettaisi muita määräyksiä, olisi tutkimusta pidettävä avoimena tutkimuksena. Jos sen sijaan edellyttäisiin osittaisienkin oikeuksien siirtoa korkeakoululle, jollekin muulle nimeytylle taholle tai yleisesti elinkeinoelämälle, ei tutkimusta olisi pidettävä avoimena tutkimuksena vaan sopimustutkimuksena.⁴⁶⁴

KorKL 3.1 § 2 kohdan c-alakohdan mukaan avoimena tutkimuksena on pidettävä myös tutkimusta, josta korkeakoulu ja tutkimusyhteistyökumppani ovat ennen tutkimuksen alkua sopineet, että kyseessä on avoin tutkimus⁴⁶⁵. Kyseisellä sopimuksella voidaan 3.1 § 2 kohdan c-alakohdan mukaan muuttaa vain KorKL 3.1 § 3 kohdan mukaisen sopimustutkimuksen tyyppiä. Sen sijaan KorKL 3.1 § 4 kohdan mukaisesta muussa tilanteesta ei voida sopia, että kyseinen tutkimus olisi avointa tutkimusta.⁴⁶⁶ Tutkimustyyppin muutos voidaan hallituksen esityksen mukaan toteuttaa siten, että korkeakoulu ja yhteistyökumppani⁴⁶⁷ nimenomaisesti sopivat, että tutkimus on avointa tutkimusta. Toisena vaihtoehtona esitetään, että sovitaan tutkimustulosten ja niiden oikeuksien kuuluvan ensisijaisesti keksijälle avointa tutkimusta koskevan pääsäännön mukaan⁴⁶⁸. Sopimisen on ensisijassa tullut tapahtua korkeakoulun ja tutkimusyhteistyökumppanin välillä⁴⁶⁹.⁴⁷⁰ Näin ollen esimerkiksi apuraha saava tutkija ja rahoittaja eivät voi keskenään sopia apurahan ehdoista siten, että sillä olisi merkitystä KorKL:n mukaiseen tutkimustyyppiin⁴⁷¹. Menettelyllä tavoitellaan yhtenäistä soveltamis-

---

⁴⁶³ HE 259/2004 vp., s. 24. Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 43, joiden mukaan KorKL ei aseta tutkimustyyppijä määrittäessä mitään ala- tai ylärajaa ulkopuolisen rahoituksen osuudelle tutkimuksen kokonaisrahoituksesta. Esimerkkeinä rahoitusta myöntävistä tahoista mainitaan hallituksen esityksessä Tekes, Suomen Akatemia, yleishyödylliset säätiöt ja yhteisöt sekä yritykset (HE 259/2004 vp., s. 23–24.).

⁴⁶⁴ HE 259/2004 vp., s. 24.

⁴⁶⁵ Muutoin kyseessä olisi sopimustutkimus (ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 63.).

⁴⁶⁶ Bruun 2005, s. 2.

⁴⁶⁷ Tässä kohdassa hallituksen esitystä käytetään yhteistyökumppanista rahoittaja-nimeä, mutta on ilmeistä, ettei tutkimustyyppistä sopimista ole sidottu vain rahoittajien kanssa tehtyihin sopimuksiin, vaan muidenkin yhteistyötahojen kanssa voitaneen sopia tutkimustyyppin muutoksesta avoimeksi tutkimukseksi (ks. HE 259/2004 vp., s. 24.).

⁴⁶⁸ Ks. myös KorKL 4 §, jossa säädetään keksijän lähtökohtaisesta oikeudesta keksintöön ja KorKL 6 §, jossa säädetään korkeakoulun oikeudesta avoimessa tutkimuksessa syntyneeseen keksintöön.

⁴⁶⁹ HE 259/2004 vp., s. 24: ”Toisena sopijapuolena olisi kuitenkin aina oltava korkeakoulu --.”

⁴⁷⁰ HE 259/2004 vp., s. 24. Esimerkiksi yritysten lahjoituksilla perustetussa lahjoitusprofessorissa tehty tutkimus voi näin olla avointa tutkimusta (HE 259/2004 vp., s. 24 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 65.).

⁴⁷¹ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 44, kuva 5.

käytäntöä⁴⁷² ja annetaan korkeakouluille mahdollisuus seurata ja valvoa ulkopuolisella rahoituksella tehtävää tutkimusta⁴⁷³.

Hallituksen esityksen mukaan avoimen tutkimuksen rahoittajan pääasiallinen intressi on korkealaatuisen tutkimuksen edistäminen eikä tutkimustulosten kaupallinen hyödyntäminen⁴⁷⁴. Samaisessa hallituksen esityksessä lausutaan myös, että ”esimerkiksi korkeakoulun laitokselle annettava lahjoitus tai muu rahoitus, joka ei kohdistu yksittäisiin tutkimushankkeisiin, vaan jolla pyritään tukemaan tietyn tieteenalan tutkimusta yleisemmin, voitaisiin katsoa avointa tutkimusta tukevaksi”.⁴⁷⁵ Jos rahoitettu tutkimuskohde on tarkkarajaisesti määritelty ja tutkimukseen sisältyy vaatimus tutkimuksen julkaisemisesta, tullaan lähelle tilannetta, jossa rahoittaja saattaisi puolustuksellisella julkistamisella estää kilpailijoita patentoimasta julkistettua keksintöä ja näin saada tutkimuksesta välitöntä taloudellista hyötyä⁴⁷⁶.

Jos avoimen tutkimuksen rahoittajien intressien tulee pääasiassa olla korkeatasoisen tutkimuksen edistäminen, ei rahoituksen kohteen rajaus voine olla merkityksetön tekijä tutkimustyyppin kannalta. Hallituksen esityksessä ja edellisessä kappaleessa mainittua esimerkkiä voitaneenkin tulkita siten, että mitä tarkkarajaisemmin rahoittaja rajaa tutkimuskohteen, sitä todennäköisemmin ei kyseinen tutkimus ole avointa tutkimusta vaan sopimustutkimusta.⁴⁷⁷ Pelkkä rahoittajan oleminen tutkimushankkeen johto- tai ohjausryhmässä ei vielä tee tutkimuksesta sopimustutkimusta, jos rahoittajalla ei tutkimuksen julkistamisen lisäksi ole muuta välitöntä intressiä eikä valtuuksia⁴⁷⁸.

---

⁴⁷² Hallituksen esityksessä mainittu yhtenäinen soveltamiskäytäntö viitanee yhtenäiseen menettelyyn korkeakouluja koskeissa tutkimussopimuksissa (ks. HE 259/2004 vp., s. 24.). Yhtenäinen tutkimussopimuskäytäntö on sittemmin asetettu tavoitteeksi korkeakouluille myös opetusministeriön työryhmämietinnössä, jossa käsiteltiin tutkimustulosten hyödyntämistä yliopistoissa (ks. opetusministeriö 2007, s. 44.). Huomattavaa on, ettei yleiskielinen termi tutkimussopimus tarkoita samaa kuin korkeakoulukeksintölaissa käytetty sopimustutkimus-termi..

⁴⁷³ HE 259/2004 vp., s. 24.

⁴⁷⁴ Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 65.

⁴⁷⁵ HE 259/2004 vp., s. 24.

⁴⁷⁶ Ks. esim. Bruun – Välimäki 2007, s. 108 ja edellä luku 3.3.5.

⁴⁷⁷ Ks. HE 259/2004 vp., s. 24. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 65, jossa alaotsikossa todetaan sopimustutkimuksessa rahoittajalla olevan vaikutusvalta tutkimuksen sisältöön.

⁴⁷⁸ Näin lausuvat Bruun – Välimäki 2007, s. 68 esimerkissä, joka liittyy sekä tutkimuskohteen rajauksen että tutkimustulosten hyödyntämisen vaikutukseen tutkimustyyppiin.

5.1.2 Keksijän ensisijaiset oikeudet

Keksinnön tekijä, tai se jolle keksijän oikeus on siirtynyt, voi PatL 1 §:n mukaan hakemuksesta saada patentin keksintöön⁴⁷⁹. Keksintöjä koskevan lainsäädännön yleisten periaatteiden mukaisesti keksijällä on aina ensisijainen oikeus keksintöön⁴⁸⁰. Korkeakoulukeksintölain 4 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan korkeakoulukeksintölain soveltamisalaan kuuluvan keksinnön tekijän ensisijaista oikeutta voidaan kuitenkin rajoittaa⁴⁸¹. Korkeakoulukeksintölaki rajoittaa keksijän oikeuksia korkeakoulun eduksi. Periaatteena on kuten työsuhdekeksintölaissakin, että ne oikeudet, jotka eivät lain mukaan siirry keksijältä, jäävät keksijälle⁴⁸².

Patenttihakemuksessa on PatL 8.4 §:n mukaan mainittava keksijän nimi ja jos patenttia hakee muu kuin keksijä, on hakijan osoitettava oikeutensa keksintöön siirtokirjalla tai vastaavalla asiakirjalla⁴⁸³. Korkeakoulukeksinnön keksijällä on KorKL 4 §:n mukaan oikeus tulla tunnustetuksi keksijänä. Hallituksen esityksen mukaan korkeakoulun on pyrittävä varmistamaan, että kaikki keksijät tulevat tunnustetuiksi keksijöinä⁴⁸⁴. Patenttilain mukainen keksijän mainitseminen patenttihakemuksessa on vähimmäistoimenpide johon korkeakoulun on ryhdyttävä keksijän tunnustamiseksi. Myös tutkijoiden on pyrittävä toimimaan siten, että kaikki keksijät tulevat tunnistetuiksi, mikä edistää tunnustamista. Korkeakouluille tai tutkijoille ei kuitenkaan ole asetettu ehdotonta velvollisuutta valvoa tunnistamista, vaan sen varmistamiseksi riittää normaalin huolellisuuden noudattaminen.⁴⁸⁵ Korkeakoululle ei ole asetettu velvollisuutta patentoida korkeakoulukeksintöä, johon korkeakoulu on ottanut oikeudet⁴⁸⁶.

Kun kysymys on avoimesta tutkimuksesta, on keksijällä ensisijainen oikeus keksinnön hyödyntämiseen. Keksijä voi periaatteessa hyödyntää avoimessa tutkimuksessa syntynyttä keksintöä haluamallaan tavalla⁴⁸⁷.⁴⁸⁸ Poikkeuksen tähän pääsääntöön muodostaa KorKL 3.1 § 2 kohdan b-alakohdan mukainen tilanne, jossa on sovittu avoimen tutkimuksen tulosten julkistamisesta. Tällöin keksijän

⁴⁷⁹ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 70.

⁴⁸⁰ HE 259/2004 vp., s. 25 ja Kauppa- ja teollisuusministeriö 2002, s. 14.

⁴⁸¹ HE 259/2004 vp., s. 25, jossa lausutaan lisäksi, että KorKL 4 §:n ensimmäinen virke on samansisältöinen kuin TSKL 3 §, jonka mukaan myös työsuhdekeksijän oikeutta keksintöön voidaan rajoittaa.

⁴⁸² Ks. KorKL 4 §; TSKL 3 § ja HE 259/2004 vp., s. 25.

⁴⁸³ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 71.

⁴⁸⁴ HE 259/2004 vp., s. 25. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 71.

⁴⁸⁵ Ks. HE 259/2004 vp., s. 25.

⁴⁸⁶ Bruun – Välimäki 2007, s. 57. Ks. myös HE 259/2004 vp., s. 23, jonka mukaan korkeakoulun on pyrittävä keksintöjen tarkoituksen mukaiseen hyödyntämiseen.

⁴⁸⁷ Luonnollisesti esteen saattaa aiheuttaa esimerkiksi lainvastainen hyödyntäminen.

⁴⁸⁸ Bruun – Välimäki 2007, s. 82.

ensisijaista oikeutta rajoitetaan, mutta rajoitus tapahtuu tavalla, jonka on katsottu olevan tarkoituksenmukaista keksinnön hyödyntämistä, jolla edistetään tiedettä ja parannetaan yleistä tietoisuutta. Keksijälle jää rahoituspäätöksessä tai -sopimuksessa olevasta julkaisuvelvoitteesta huolimatta, oikeus päättää julkaisun sisällöstä ja laajuudesta.⁴⁸⁹

5.1.3 Korkeakoulun oikeuksien toissijaisuus

Korkeakoululla on KorKL 6 §:n mukaan toissijainen oikeus avoimessa tutkimuksessa syntyneeseen keksintöön. Korkeakoulun oikeudet edellyttävät ettei keksijä itse hyödynnä keksintöään tai julkaise sitä.⁴⁹⁰ Jos keksijä ei ole kuuden kuukauden kuluessa tekemästään keksintöilmoituksesta ilmaissut halukkuuttaan itse hyödyntää keksintöä tai keksijä ei ole ryhtynyt mihinkään toimiin keksinnön julkaisemiseksi taikka hyödyntämiseksi, korkeakoulu voi KorKL 6 §:n mukaan ottaa oikeudet avoimessa tutkimuksessa syntyneeseen keksintöön. Hyödyntämistä tulkitaan tässä yhteydessä laajassa mielessä ja se käsittää taloudellisen ja tieteellisen hyödyntämisen. Keksijän kannalta riittävänä hyödyntämisenä pidetään myös ilmoitusta, että hän aikoo hyödyntää keksintöä vasta myöhemmin, kuuden kuukauden määräajan jälkeen.⁴⁹¹

Oikeuksien siirtyminen keksijältä korkeakoululle edellyttää KorKL 6.2 §:n mukaan, että korkeakoulu on antanut keksijän KorKL 5.1-2 §:n mukaiseen keksintöilmoitukseen KorKL 5.3 §:n mukaisen ilmoituksensa eli niin sanotun vastailmoituksen⁴⁹². Korkeakoululla on vastailmoituksen antamiseen KorKL 5.3 §:n mukaan aikaa kaksi kuukautta siitä, kun se on saanut keksijän keksintöilmoituksen⁴⁹³. Vastailmoituksen olennaisimpana sisältönä ovat ilmoitus korkeakoulun käsityksestä tutkimustyypistä ja ilmoitus KorKL:n korkeakoululle sallimista toimenpiteistä⁴⁹⁴. Keksijän on KorKL

---

⁴⁸⁹ HE 259/2004 vp., s. 24.

⁴⁹⁰ Bruun – Välimäki 2007, s. 82.

⁴⁹¹ HE 259/2004 vp., s. 27.

⁴⁹² Sekä keksintöilmoitusta että korkeakoulun vastailmoitusta kutsutaan KorKL 5 §:ssä termillä ilmoitus. Hallituksen esityksessä ja teoksessa Bruun – Välimäki käytetään erottuvampia ja kuvaavampia termejä keksintöilmoitus ja vastailmoitus, joita myös tässä tekstissä käytetään. (Bruun – Välimäki 2007, s. 73. Ks. HE 259/2004 vp., s. 26.)

⁴⁹³ Korkeakoulukeksintölain 5.3 §:n viimeisen virkkeen mukaan korkeakoulun on ilmoitettava keksijälle kirjallisesti ja viipymättä puutteellisesta keksintöilmoituksesta, joka ei täytä KorKL 5.1-2 §:n vaatimuksia. Määräaika alkaa KorKL 5.3 §:n mukaan kulua siitä kun korkeakoulu on saanut riittävät tiedot sisältävän keksintöilmoituksen. Yksittäistapauksissa riittävien tietojen käsite vaihtelee tapauskohtaisesti. (HE 259/2004 vp., s. 16.) Korkeakoulu voi tiedustella keksijältä lisätietoja keksintöön KorKL 5.2 §:n perusteella, mutta nämä lisätiedot tai vähäiset virheet keksintöilmoituksessa eivät lykkää korkeakoulun vastailmoituksen antamiselle asetettua määräaikaa (Bruun – Välimäki 2007, s. 79.).

⁴⁹⁴ Ks. HE 259/2004 vp., s. 26. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 80, jossa tosin esitetään, että korkeakoulun tulisi vastailmoituksessaan ilmaista ne toimenpiteet, joihin se korkeakoulukeksintölain perusteella ryhtyy. Korkeakoulukeksintölain 5.3 §:n sanamuodossa tai hallituksen esityksessä ei vastaavaa vaatimusta kuitenkaan ole ilmaistu. Viimeksi

5.1 §:n mukaan tullut ilmaista käsityksensä tutkimustyyppistä aikaisemmin antamassaan keksintöilmoituksessa. Vastailmoituksessaan korkeakoulu käytännössä joko yhtyy keksijän käsitykseen tutkimustyyppistä tai asettuu sitä vastaan.⁴⁹⁵ Bruunin ja Välimäen mukaan keksijän KorKL 6 §:n mukainen kuuden kuukauden määräaika keksinnön hyödyntämiseen alkaa kulua vasta kun tutkimustyyppi on osapuolille selvä⁴⁹⁶.

Korkeakoulukeksintölain 2 §:n mukaisesti kyseisen lain tarkoituksiin kuuluu keksintöjen hyödyntämisen edistäminen. Niinpä korkeakoulun toissijaiselle oikeudelle ei ole asetettu erityistä määräaika, jonka kuluessa oikeudet tulisi ottaa. Korkeakoulu voi pitkänkin ajan kuluttua ryhtyä toimiin oikeuksien ottamiseksi, jos keksijä jättää keksinnön hyödyntämättä. Sitä, ettei korkeakoulun toimille ole asetettu määräaika, on hallituksen esityksessä perusteltu sillä, että vastakkainen tilanne saattaisi johtaa siihen, että korkeakoulut ottaisivat oikeuksia ikään kuin varmuuden vuoksi. Mainitunlainen oikeuksien ottaminen haittaisi keksijän mahdollisuuksia hyödyntää keksintöä ja olisi vastoin KorKL 2 §:stä johtuvaa tarkoituksenmukaisuuden vaatimusta ja tasapainon periaatetta.⁴⁹⁷

Tarkoituksenmukaisuuden vaatimuksen vuoksi korkeakoulun on KorKL 6.1 §:n viimeisen virkkeen mukaan vielä ennen oikeuksien ottamista tiedusteltava keksijältä tämän mahdollisia aikomuksia itse hyödyntää keksintöä⁴⁹⁸. Korkeakoulu voi vaatia toissijaisia oikeuksia keksintöön aikaisintaan neljän kuukauden kuluttua siitä, kun korkeakoulu on antanut KorKL 5.3 §:n mukaisen vastailmoituksen⁴⁹⁹. Toisaalta ottaen huomioon korkeakoulukeksintölain tarkoituksen, pitäisin mahdollisena, että korkeakoulu voisi jo ennen tätä aikaa ottaa oikeudet keksintöön, jos keksijä on nimenomaisesti ilmoit-

---

mainituissa edellytetään, että korkeakoulu muun ohessa ilmoittaa vastailmoituksessa vain korkeakoulukeksintölain korkeakoululle sallimat toimenpiteet, minkä pääasiallisena tavoitteena avoimen tutkimuksen osalta lienee ehkäistä keksijän tietämättömyydestä johtuvat oikeuden menetykset. (Ks. HE 259/2004 vp., s. 26.)

⁴⁹⁵ Ks. HE 259/2004 vp., s. 26 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 81.

⁴⁹⁶ Bruun – Välimäki 2007, s. 82–83.

⁴⁹⁷ HE 259/2004 vp., s. 27 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 83. Ks. KorKL 2 §: ”Tämän lain tarkoituksena on edistää -- keksintöjen tunnistamista, suojaamista ja hyödyntämistä keksijän, korkeakoulujen ja yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.” Ks. myös HE 259/2004 vp., s. 23.

⁴⁹⁸ HE 259/2004 vp., s. 27 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 83. Korkeakoulu voi ryhtyä oikeuksien ottamiseen avoimessa tutkimuksessa syntyneeseen keksintöön käytännössä lähinnä silloin, kun keksijä nimenomaisesti ilmoittaa korkeakoululle, ettei hän itse aio hyödyntää keksintöä tai kun keksijä pyytää korkeakoulua huolehtimaan keksinnöstä (HE 259/2004 vp., s. 15 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 83.). Ks. myös KorKL 2 § ja HE 259/2004 vp., s. 23, jonka mukaan KorKL:lla pyritään keksintöjen tarkoituksenmukaiseen hyödyntämiseen.

⁴⁹⁹ Korkeakoulun on KorKL 5.3 §:n mukaan annettava vastailmoituksensa viimeistään kahden kuukauden kuluttua keksijän tekemästä keksintöilmoituksesta. Jos keksijä ei hyödynnä keksintöä kuuden kuukauden kuluessa keksintöilmoituksestaan, voi korkeakoulu KorKL 6.1 §:n mukaan saada keksintöön toissijaisen oikeuden. Keksijälle jää vähintään neljä kuukautta aikaa harkita keksinnön hyödyntämistä korkeakoulun vastailmoituksesta lukien. (Bruun – Välimäki 2007, s. 82.)

tanut, ettei tule käyttämään ensisijaista oikeuttaan⁵⁰⁰. Korkeakoulun oikeus on tarkoitettu turvaamaan keksinnön hyödyntäminen silloin, kun keksijä itse ei hyödynnä keksintöä⁵⁰¹.

Korkeakoulukeksintölain 6.1 §:stä johtuen, ollessaan epävarma keksintönsä hyödyntämismahdollisuuksista, keksijän ei kannattane ilmaista korkeakoululle mahdollista aikomustaan hyödyntää keksintöään tulevaisuudessa. Jos keksijä ei kuuden kuukauden kuluessa antamastaan keksintöilmoituksesta hyödynnä keksintöä tai ilmoita hyödyntävänsä keksintöä, mutta myöhemmin huomaa keksinnön hyödyntämistavan, hän voi yhä ilmoittaa toissijaista oikeutta haluavalle korkeakoululle, että aikoo hyödyntää keksintöä. Tällöin korkeakoulu ei KorKL 6.1 §:n viimeisen virkkeen mukaan ilmeisesti voisi vaatia oikeuksia keksintöön.⁵⁰² Toisaalta jos keksijä ei edes kuuden kuukauden kuluessa keksintöilmoituksestaan itse hyödyntäisi keksintöä, saattaisi korkeakoulu voida ottaa toissijaisen oikeuden keksintöön, jolloin keksijälle muodostuisi KorKL 9 §:n mukainen oikeus kohtuulliseen korvaukseen⁵⁰³. Keksijä pystyisi näin siis hyödyntämään keksintöään, joko itse tai antamalla korkeakoulun käyttää toissijaista KorKL 6 §:n mukaista oikeuttaan. Tosin vaikka keksijä olisi ilmoittanut hyödyntävänsä keksintöä, voidaan oikeuksista aina sopia myöhemmin⁵⁰⁴. Ilmoitusmenettelyn sääntelyn on hallituksen esityksen mukaan tarkoitus palvella korvausten maksamista, parantaa tiedon kulkua, selkeyttää todistustaakkasäännöksiä ja vähentää keksintöjä koskevia riitoja⁵⁰⁵.

5.2 Sopimustutkimuksessa syntynyt keksintö

5.2.1 Sopimustutkimus

Sopimustutkimuksen määritelmä on KorKL 3.1 § 3 kohdassa. Sen mukaan sopimustutkimuksella tarkoitetaan:

”a) tutkimusta, joka on valtion maksuperustelain (150/1992) mukaista maksullista palvelutoimintaa; tai

⁵⁰⁰ Korkeakoulukeksintölain tarkoituksesta ks. KorKL 2 §. Toisaalta KorKL:ssa ei ole säännöstä, jonka mukaan keksijä voisi luopua ensisijaisesta oikeudestaan ennen KorKL 6.1 §:n määräajan kulumista. Hallituksen esityksessäkin on mainittu keksijän mahdollisuutta luopua ensisijaisesta oikeudestaan. Tässä on huomattava ero sopimustutkimukseen ja korkeakouluun, joka voi ennen oman määräaikansa loppuunkulumista ilmoittaa kirjallisesti keksijälle, ettei korkeakoulu käytä ensisijaista oikeuttaan sopimustutkimuksessa syntyneeseen keksintöön. (ks. HE 259/2004 vp., s. 27–28.)

⁵⁰¹ HE 259/2004 vp., s. 15.

⁵⁰² Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 83.

⁵⁰³ Ks. HE 259/2004 vp., s. 27 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 83 ja 94–95.

⁵⁰⁴ Bruun – Välimäki 2007, s. 83, jossa tosin viitataan KorKL 6.2 §:n mukaiseen tilanteeseen, jossa korkeakoulu on laiminlyönyt 5.3 §:n mukaisen vastailmoituksen antamisen ja oikeudet keksintöön ovat siten jääneet keksijälle.

⁵⁰⁵ HE 259/2004 vp., s. 16.

b) muuta kuin edellä 2 kohdassa tai tämän kohdan a-alakohdassa tarkoitettua tutkimusta, jossa on mukana ainakin yksi korkeakoulujen ulkopuolinen taho joko osatutkimuksen tekijänä, rahoittajana tai muuna osallistujana ja johon liittyy tutkimuksen tuloksia tai sen toteuttamistapaa koskevia velvollisuuksia”

Siinä missä avoin tutkimus on sattumaankin perustuvaa tutkimusta, on sopimustutkimus tyypiltään markkinoille suuntautuvaa tutkimusta⁵⁰⁶. Sopimustutkimuksessa on aina osallinen ainakin yksi korkeakouluun nähden ulkopuolinen taho. Tämä yhteistyökumppani on tyypillisesti tutkimuksen rahoittaja. Kuitenkin 3.1 § 3kohdan b-alakohdan mukaisesti muukin yhteistyö kuin rahoitus kuuluu sopimustutkimuksen alaan. Rahoituksella on kuitenkin merkittävä osuus arvioitaessa tutkimustyyppiä.⁵⁰⁷

Jos yksi tai useammat ulkopuoliset tahot rahoittavat tiettyä tutkimushanketta, kyseessä on sopimustutkimus, elleivät KorKL 3.1 § 2 kohdan avoimen tutkimuksen määritelmän ehdot täyty⁵⁰⁸. Laki ei anna mitään alarajaa ulkopuolisen rahoituksen määrälle määritettäessä tutkimustyyppiä⁵⁰⁹. Huomattavaa on sopimustutkimuksen rahoituskohteen ero avoimen tutkimuksen rahoituksen kohteeseen. Ulkopuolisen rahoittaman avoimen tutkimuksen tulee nimittäin liittyä suurempaan asiakokonaisuuteen kuin sopimustutkimuksen rahoituksen.⁵¹⁰ Jos rahoittajalla on intressi ja vaikutusvalta tutkimuksen sisältöön tai toteuttamistapaan, ei kyseessä ole avoin tutkimus vaan sopimustutkimus⁵¹¹. Siihen, mikä korkeakoulueksintölain mukainen tutkimustyyppi on kyseessä, on rahoituksen ohella merkitystä myös sillä, onko tutkimustulosten hyödyntämisestä sovittu⁵¹².

---

⁵⁰⁶ Ks. Heikkinen 2007, Raportti korostaa pitkäjänteistä kumppanuutta, 2. kappale.

⁵⁰⁷ HE 259/2004 vp., s. 24.

⁵⁰⁸ Ks. HE 259/2004 vp., s. 24. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 63.

⁵⁰⁹ Bruun – Välimäki 2007, s. 43.

⁵¹⁰ Ks. HE 259/2004 vp., s. 24. Avoimessa tutkimuksessa korkeakoulun ulkopuolista rahoitusta voidaan antaa esimerkiksi tietyn tieteentutkimuksen tukemiseen. Sopimustutkimuksessa yksi tai useammat ulkopuoliset tahot rahoittavat tiettyä tutkimushanketta. (HE 259/2004 vp., s. 24.)

⁵¹¹ Bruun – Välimäki 2007, s. 66, jonka mukaan tällainen tilanne saattaisi muodostua, jos rahoittajana on esimerkiksi tutkimusalalla toimiva yritys. Ks. myös SiVM 1/2006 vp., s. 4: ”Sopimustutkimukselle on tyypillistä, että sopimusmääräykset koskevat tutkimuksen tulosten käyttämistä koskevia velvollisuuksia. Tämän rajanvedon tarkoituksena ei kuitenkaan ole sulkea pois sopimustutkimuksen piiristä niitä tutkimuksia, joissa ulkopuolinen taho ei ole asettanut suoranaisia tutkimustulosten käyttämistä koskevia velvoitteita vaan muita, kuten tutkimuksen toteuttamistapaan liittyviä velvoitteita.” Sivistysvaliokunta muuttikin hallituksen esityksen lakiehdotuksen sopimustutkimuksen määritelmää lisäämällä siihen ehdon tutkimuksen toteuttamistapaa koskevasta velvollisuudesta (SiVM 1/2006, s. 6. Näin myös Bruun 2005, s. 2–3, esimerkki 2. Ks. KorKL 3.1 § 3 kohdan b-alakohta ja vrt. sitä HE 259/2004 vp., s. 37, jossa on hallituksen esityksen lakiehdotus vastaavaksi lainkohdaksi.)

⁵¹² Ks. HE 259/2004 vp., s. 24.

Jos korkeakoulu ja yhteistyökumppani tekevät sopimuksia tutkimustulosten osittaisestakin siirtymisestä yhteistyökumppanin käytettäväksi, on kyseessä aina sopimustutkimus⁵¹³. Jos tutkimukseen osallistuu ulkopuolisen kanssa tehdyn sopimuksen perusteella henkilöitä, joiden tekemiin keksintöihin on sovellettava työsuhtekeksintölakia, katsotaan sopimuksen sisältävän tutkimustulosten käyttämistä koskevia määräyksiä. Näin ollen määrätään tutkimustulosten siirtymisestä, joten hanke on katsottava korkeakoulun palveluksessa olevien henkilöiden osalta sopimustutkimukseksi.⁵¹⁴ Saattaa myös olla mahdollista, että keksintön tehneeseen henkilöön soveltuvat sekä KorKL että TSKL. Korkeakoululla ja TSKL:n mukaisella työnantajalla voisivat olla yhteiset oikeudet keksintöön, ellei muuta ole sovittu.⁵¹⁵ Riippuen TSKL:n mukaisesta työsuhteyhteystä ja sen mukaisesta työnantajan oikeudesta keksintöön, saattaisi tilanne muodostua sellaiseksi, jossa tosiasiallisesti määrättäisiin tutkimustulosten siirtymisestä. Tutkimustulosten siirtymisestä määrättäessä saattettaisiin tutkimusta pitää sopimustutkimuksena.⁵¹⁶

Sopimustutkimus saattaa olla myös nimenomaisesti tietyn ongelman ratkaisemiseen keskittyvää, valtion maksuperustelain⁵¹⁷ 4.1 § 2 kohdan mukaista, maksullista palvelutoimintaa⁵¹⁸. Selvyyden vuoksi tästä säädetään KorKL 3.1 § 3 kohdan a-alakohdassa⁵¹⁹.⁵²⁰ Ajatuksellisesti valtion maksuperustelain mukainen maksullinen palvelutoiminta ja tilaustutkimus, jossa tilaaja vastaa kaikista kuluista⁵²¹, ovat varsin lähellä työntekijän työntehtävien täyttämiseksi tapahtuvaa toimintaa. Valtion maksuperustelain mukainen palvelutoiminnan ei tarvitse liittyä kiinteästi yliopistojen niin sanottuun vapaaseen tutkimukseen, joten sopimustutkimusta koskevien normien soveltaminen tällaiseen tutkimukseen on ymmärrettävää.⁵²²

---

⁵¹³ Sopimustutkimuksia ovat esimerkiksi Tekesin, Suomen Akatemian, EU:n tai yritysten rahoittamat hankkeet, jos rahoituspäätöksissä tai -sopimuksissa annetaan tutkimustulosten oikeuksiin liittyviä määräyksiä, tai edellytetään tutkimustulosten siirtoa tai jonkinasteista tulosten hyödyntämisoikeutta (HE 259/2004 vp., s. 25.).

⁵¹⁴ HE 259/2004 vp., s. 24–25.

⁵¹⁵ Bruun – Välimäki 2007, s. 50.

⁵¹⁶ Ks. HE 259/2004 vp., s. 24–25.

⁵¹⁷ Valtion maksuperustelaki (21.2.1992/150), myöhemmin valtion maksuperustelaki.

⁵¹⁸ Palvelutoiminnan tulee pääsääntöisesti olla maksullista, jos se liittyy vastaanottajan taloudelliseen toimintaan tai toimenpiteeseen. Suoritteen tulee olla maksullinen, jos sitä tuottavat muutkin kuin valtion viranomaiset. (HE 176/1991 vp., s. 15. Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 66.)

⁵¹⁹ Säännöksen kyseisen alakohdan mukaan sopimustutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, joka on valtion maksuperustelain mukaista maksullista palvelutoimintaa.

⁵²⁰ HE 259/2004 vp., s. 25. Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 66.

⁵²¹ Tilaustutkimuksessa käytettävistä sopimusmalleista ks. esim. Tampereen yliopisto: Tutkimus- ja innovaatiopalvelut, Sopimusperiaatteet, 2. Tilaustutkimus.

⁵²² Näin myös Bruun – Välimäki 2007, s. 66 KorKL 3.1 § 3 kohdan a-alakohdasta: ”Kohtaan kuuluvat epäilemättä korkeakoulujen tekemät tilaustutkimukset. Näissä tapauksissa tilaajalla on selvä intressi tutkimuksen sisältöön, sillä muutenhan tutkimus ei lainkaan toteutuisi.” Vrt. TSKL 4.1 §.

5.2.2 Korkeakoulun oikeuksien ensisijaisuus

5.2.2.1 Oikeuksien edellytykset

Korkeakoululla on KorKL 7.1 §:n mukaan oikeus ottaa oikeudet sopimustutkimuksessa syntyneeseen keksintöön. Paitsi että korkeakoulun on KorKL 7.2 §:n mukaan annettava vastailmoitus keksijälle kahden kuukauden määräajassa siitä kun se on saanut keksijän keksintöilmoituksen, on korkeakoulun KorKL 7.1 §:n mukaan myös otettava oikeudet sopimustutkimuksessa syntyneeseen keksintöön määräajassa. Jälkimmäinen määräaika on kuusi kuukautta ja se luetaan, samoin kuten määräaika vastailmoituksen antamiseen, keksijän tekemän keksintöilmoituksen saamisesta. Korkeakoulun on 7.1 §:n mukaan ilmoitettava keksijälle oikeuksien ottamisesta kirjallisesti.⁵²³

Korkeakoululla on sopimustutkimuksessa syntyneeseen keksintöön siis ensisijainen oikeus⁵²⁴. Korkeakoulun KorKL:n mukaisissa keksintöoikeuksissa on huomattava ero avoimessa tutkimuksessa ja sopimustutkimuksessa syntyneiden keksintöjen välillä. Sopimustutkimuksessa korkeakoulun oikeus ottaa oikeudet päättyy kuuden kuukauden kuluttua keksintöilmoituksen saamisesta, kun avoimessa tutkimuksessa ei vastaavaa ajallista rajoitusta ole⁵²⁵.⁵²⁶ Korkeakoululla on keksintöilmoituksen tekemisen jälkeen kuusi kuukautta aikaa harkita, ottaako se oikeudet keksintöön. Päätökseen voivat vaikuttaa esimerkiksi korkeakoulun sopimusvelvoitteet tutkimuksen rahoittajiin.⁵²⁷ Korkeakoululle on hallituksen esityksessä taattu oikeus luopua ensisijaisesta oikeudestaan keksintöön jo ennen mainitun kuuden kuukauden harkinta-ajan loppuunkulumista. Ilmoitus oikeuksista luopumisesta on, samoin kuin oikeuksia otettaessa, tehtävä keksijälle kirjallisesti.⁵²⁸

5.2.2.2 Tarkoituksenmukaisuuden tavoite ja korkeakoulun oikeuksien laajuus

Korkeakoulukeksintölain tarkoituksena on muun ohessa keksintöjen tarkoituksenmukainen hyödyntäminen⁵²⁹. Päättyessään keksintöjen hyödyntämisestä, oikeuksien ottamisesta ja keksintöjen suo-

⁵²³ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 86.

⁵²⁴ Bruun – Välimäki 2007, s. 85.

⁵²⁵ Bruun – Välimäki 2007, s. 83. Ks. HE 259/2004 vp., s. 27.

⁵²⁶ HE 259/2004 vp., s. 15.

⁵²⁷ Ks. HE 259/2004 vp., s. 28.

⁵²⁸ HE 259/2004 vp., s. 27–28. Ks. myös PeVL 28/2005 vp., s. 2, jonka mukaan korkeakoulun kyseinen oikeus luopua ensisijaisesta oikeudestaan sopimustutkimuksessa syntyneeseen keksintöön on perustuslain kannalta selvä.

⁵²⁹ Ks. KorKL 2 § ja HE 259/2004 vp., s. 23.

jaamisesta on korkeakoulujen otettava huomioon näiden keinojen tarkoituksenmukaisuus⁵³⁰. Tavoitteena on, ettei keksintö missään olosuhteissa jää turhaan hyödyntämättä⁵³¹.

Ottaessaan oikeuksia keksintöön on korkeakoulun harkittava hyödyntämisen tarkoituksenmukaisuutta⁵³². Korkeakoululla saattaa olla velvollisuuksia siirtää tutkimustuloksia ulkopuolisille sopimusosapuoleille. Toisaalta korkeakoululla saattaa myös olla intressejä säilyttää oikeudet itsellään, vaikkei korkeakoululla olisikaan keksintöoikeuksia koskevia velvoitteita korkeakoulun ulkopuolisia tahoja kohtaan. Korkeakoulu saattaa säilyttää keksintöoikeudet esimerkiksi kehittääkseen keksintöä edelleen ennen keksinnön varsinaista hyödyntämistä.⁵³³ Jos korkeakoulu säilyttää oikeudet itsellään, tulee sen varmistua siitä, että keksintö tulee suojattua keksinnön hyödyntämisen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla⁵³⁴. On myös mahdollista, että korkeakoulu, joka on ottanut oikeudet keksintöön, siirtää oikeudet edelleen esimerkiksi keksijöiden perustamalle yritykselle tilanteessa, jossa tutkimuksen rahoittajan kanssa on yleispiirteisesti sovittu tutkimustulosten hyödyntämisestä elinkeinotoiminnassa⁵³⁵.

Tarkoituksenmukaisuuden tavoitteen mukaisesti tulee korkeakoulun ottaa oikeudet keksintöön riittävissä laajuudessa. Ottamalla riittävät oikeudet keksintöön varmistaa korkeakoulu sen, että se voi ongelmitta siirtää sovitut oikeudet tutkimussopimuksen mukaisesti sopimusosapuolilleen. Tarkoituksenmukaiseen oikeuksien ottamiseen laajuuteen vaikuttaa korkeakoulun tekemän tutkimussopimuksen sisältö. Korkeakoulu tarvitsee perustellusti oikeudet tutkimussopimuksen edellyttämässä laajuudessa. Laajempien oikeuksien ottaminen edellyttää, että on tunnistettu myös muita realistisia mahdollisuuksia käyttää oikeuksia.⁵³⁶ Tutkimussopimuksen sen salliessa, olisi korkeakoulun harkittava jo aikaisemmin otettujen keksintöoikeuksien palauttamista keksijälle, jos keksinnölle ei löytyisi hyödyntäjää⁵³⁷.

Keksinnön hyödyntämisen tarkoituksenmukaisuuteen liittyy myös eduskunnan, sivistysvaliokunnan ehdotuksesta, lakiin sisällyttämä lausuma. Sen mukaan hallituksen tulee seurata sitä, täyttävätkö korkeakoulut toimintavelvollisuutensa sen jälkeen, kun ne ovat ottaneet sopimustutkimuksissa syn-

---

⁵³⁰ HE 259/2004 vp., s. 23.

⁵³¹ HE 259/2004 vp., s. 15.

⁵³² Ks. HE 259/2004 vp., s. 23.

⁵³³ HE 259/2004 vp., s. 27, jonka mukaan tarkoituksenmukaista saattaa myös olla, että korkeakoulu säilyttää ydinosaamisensa kuuluvien keksintöjen oikeudet.

⁵³⁴ HE 259/2004 vp., s. 27.

⁵³⁵ HE 259/2004 vp., s. 15.

⁵³⁶ Bruun – Välimäki 2007, s. 87–88.

⁵³⁷ HE 259/2004 vp., s. 23 ja 27.

tyneisiin keksintöihin oikeudet KorKL 7 §:n nojalla.⁵³⁸ Sivistysvaliokunta piti tärkeänä, että korkeakoulut hyödyntävät oikeuksiaan ripeästi⁵³⁹. Mitään määräaikoja korkeakoulujen keksintöoikeuksien hyödyntämiselle ei kuitenkaan toistaiseksi asetettu⁵⁴⁰.

5.2.2.3 Keksijän salassapitovelvoitteista sopimustutkimuksessa

Korkeakoulukeksintölain 11.1 §:n mukaan keksijä ei saa, ellei toisin sovita, julkistaa sopimustutkimuksen tutkimustuloksia tavalla, joka vaarantaa keksinnön suojaamisen tai muun hyödyntämisen. Keksijä ei säännöksen mukaan saa myöskään jättää keksintöä koskevaa patenttihakemusta tai muuten määrätä keksinnöstä, joka on syntynyt sopimustutkimuksessa. Korkeakoulukeksintölain 11.1 § rajoittaa keksijän oikeutta enintään kuuden kuukauden ajan siitä, kun korkeakoulu on saanut hänen antamansa keksintöilmoituksen.⁵⁴¹ Aika on sama, kuin KorKL 7.1 §:ssä säädetty määräaika, jonka mukaan korkeakoulun on tehtävä keksijälle kirjallinen ilmoitus oikeuksien ottamisesta kuuden kuukauden kuluessa keksintöilmoituksen saamisesta.⁵⁴² Korkeakoulujen tulisi käyttää koko kuuden kuukauden määräaikaan hyväkseen kuitenkin vain poikkeustapauksissa, ettei keksijän julkaisuoikeutta rajoitettaisi tarpeettomasti⁵⁴³.

Hallituksen esityksen mukaan tutkimustulosten julkaisun rajoittaminen ja muu keksinnön salassapito on välttämätöntä keksinnön suojaamisen mahdollistamiseksi⁵⁴⁴. KorKL 11.1 §:n tarkoitus on taata korkeakoululle kaikissa tilanteissa mahdollisuus sopia sopimustutkimuksessa syntyneen keksinnön hyödyntämisestä korkeakoulun ulkopuolisen sopimuskumppanin kanssa⁵⁴⁵. Jo keksinnön tarkoituksenmukaisen hyödyntämis- ja suojaamistavan arviointi edellyttäneee korkeakoululle tiettyä harkinta-aikaa, jonka turvaamiseen tarvitaan keksinnön salassapitoa⁵⁴⁶.

⁵³⁸ EV 28/2006 vp., s. 1. Ks. SiVM 1/2006 vp., s. 3. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 88–89.

⁵³⁹ SiVM 1/2006 vp., s. 3.

⁵⁴⁰ EV 1/2006 vp., s. 1: ”Tarvittaessa tulee tehdä säännösehdotukset määräaikojen asettamisesta.”

⁵⁴¹ Säännöksen tavoitteena on, ettei keksinnön julkaisemisella vaaranneta keksinnön patentointia tai suojaamista liikesalaisuudella (ks. HE 259/2004 vp., s. 31–32 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 108.). Keksijä voi kertoa tiedoista luottamuksellisesti (Bruun – Välimäki 2007, s. 109.).

⁵⁴² Ks. HE 259/2004 vp., s. 31.

⁵⁴³ Bruun – Välimäki 2007, s. 107–108, jotka perustelevat kantaansa mm. tutkimuksen vapaudella. He vertaavat myös KorKL 11.1 §:ää TSKL 6.2 §:ään, joista jälkimmäinen rajoittaa keksijän julkaisuoikeutta lähtökohtaisesti vain neljän kuukauden ajan keksintöilmoituksesta lukien. Ks. myös HE 259/2004 vp., s. 17, jossa erotetaan tieteellinen tutkimustulosten julkaisu muusta keksinnön tunnetuksi tekemisestä. Keksijän oikeutta laatia tutkimuksensa tuloksista tieteellinen julkaisu tulisi rajoittaa pääsääntöisesti vain silloin, kun rajoittaminen on tarpeellista keksinnön patentoitavuuden suojaamiseksi (HE 259/2004 vp., s. 17.).

⁵⁴⁴ HE 259/2004 vp., s. 31.

⁵⁴⁵ HE 259/2004 vp., s. 31.

⁵⁴⁶ Ks. KorKL 2 §; HE 259/2004 vp., s. 23 ja 31 sekä Bruun – Välimäki 2007, s. 107.

Mikäli tutkimustyyppi sijoittuu avoimen tutkimuksen ja sopimustutkimuksen rajamaastoon, keksijän tulee pitää keksintö salassa vähintään siihen saakka, kunnes korkeakoulu on antanut keksijälle oman KorKL 5.3 §:n mukaisen vastailmoituksensa⁵⁴⁷. Keksijän oikeuden rajoittamista on perusteltu rajatapauksiin liittyvillä epäselvyyksien ja epäselvyyksiin liittyvien riitaisuuksien välttämällä.⁵⁴⁸ Toisaalta jo korkeakoulukeksintölain tavoite, edistää keksintöjen hyödyntämistä, puolustanee tätä varovaisuutta keksintöjen julkistamisessa⁵⁴⁹. Korkeakoulukeksintölain 11.1 §:ssä säädetään, että keksijän salassapitovelvoite lakkaa, jos korkeakoulu kirjallisesti ilmoittaa, ettei se tule ottamaan oikeuksia keksintöön, tai jos korkeakoulu antaa keksijälle luvan tiettyyn julkiseen toimenpiteeseen kuten patentin hakemiseen⁵⁵⁰.

Korkeakoulukeksintölain 11.1 § ei muuta korkeakouluissa tehdyissä tutkimuksissa jo aikaisemmin yleisesti sovellettua tapaa sopia erikseen salassapidosta tutkimukseen osallistuvien tutkijoiden sekä muiden henkilöiden kanssa⁵⁵¹. Näin ollen, vaikka KorKL 11.1 §:n salassapitovelvoite päättyisikin, saattaisi keksijään kohdistuva salassapitovelvoite jatkua, jos korkeakoulu päättäisi ottaa oikeuden keksintöön. Sopimustutkimuksessa syntynyt keksintö saatetaankin sopimusteitse pitää salassa KorKL 11.1 §:n kuuden kuukauden määräajan jälkeen.⁵⁵² Ajallisesti rajoittamattomalle salassapitosopimukselle ei korkeakoulukeksintölaissa tai sen esitöissä esitetä suoranaista estettä⁵⁵³. Ilman tarkoituksenmukaista perustetta saattaisi ajallisesti rajoittamaton salassapitosopimus kuitenkin olla KorKL 2 §:ssä ilmaistun lain tarkoituksen vastainen, etenkin jos salassapitomääräys rajoittaa keksijän oikeutta laatia tutkimuksestaan tieteellinen julkaisu⁵⁵⁴.

---

⁵⁴⁷ Vastailmoituksessa korkeakoulu ilmoittaa KorKL 5.3 §:n mukaan muun ohessa käsityksensä tutkimustyyppistä.

⁵⁴⁸ HE 259/2004 vp., s. 32. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 109.

⁵⁴⁹ Ks. KorKL 2 § ja HE 259/2004 vp., s. 13 ja 32. Korkeakoulun on KorKL 5.3 §:n mukaan annettava vastailmoituksensa viimeistään kahden kuukauden kuluttua keksintöilmoituksesta. Ensisijainen todistustaakka tutkimustyyppistä on korkeakoululla tämän antaessa vastailmoituksensa (ks. KorKL 12.2 § ja HE 259/2004 vp., s. 32–33.). Näin ollen, keksijän oikeutta julkaista keksintö, ei rajatapauksissakaan käytännössä tultane rajoittamaan mainittua kahden kuukauden aikaa pidempään. Tämä lienee, KorKL 2 § huomioon ottaen, kohtuullinen rajoite keksijää kohtaan. Pitäisin hallituksen esityksessä mainitun avoimen ja sopimustutkimuksen rajatapauksia koskevan säännön tarkoituksena lähinnä keksijän informoimista varomattomaan julkistamiseen liittyvistä riskeistä, millä edistetään keksintöjen tarkoituksenmukaista hyödyntämistä (ks. HE 259/2004 vp., s. 32.).

⁵⁵⁰ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 109.

⁵⁵¹ HE 259/2004 vp., s. 17. Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 111, jonka mukaan korkeakoulu usein sitoutuu pitämään sopimuskumppanilta saamansa tiedot salaisina, jolloin korkeakoulu tyypillisesti velvoittaa hankkeeseen osallistuvat tutkijat ainakin määräaikaiseen tulosten salassapitoon.

⁵⁵² Ks. HE 259/2004 vp., s. 31.

⁵⁵³ Ks. HE 259/2004 vp., s. 17, jonka mukaan salassapitosopimuksien tulisi aina kuin mahdollista olla ajallisia. Ks. myös sama s. 31, jonka mukaan korkeakoulukeksintölailla ei puututa korkeakoulun mahdollisuuteen jatkossakin velvoittaa tutkija määräaikaiseen salassapitoon. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 111.

⁵⁵⁴ Ks. HE 259/2004 vp., s. 17 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 111. Mainitunlainen rajoite saattaisi myös loukata keksijän KorKL 4 §:n mukaista oikeutta tulla tunnustetuksi keksijänä (ks. HE 259/2004 vp., s. 25.).

5.2.3 Keksijän toissijaiset oikeudet

Keksijällä on KorKL 4 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan lähtökohtaisesti sama oikeus keksintöönsä kuin muulla keksijällä, ellei keksijän oikeuksia rajoiteta korkeakoulukeksintölaissa tai muussa laissa⁵⁵⁵. Keksijän oikeutta rajoittavat sopimustutkimuksessa KorKL 7 §:n mukaiset korkeakoulun oikeudet. Jos korkeakoulu 7 §:ssä mainitulla tavalla jättää oikeutensa käyttämättä tai luopuu oikeudestaan, menettää korkeakoulu ensisijaisen oikeutensa keksintöön⁵⁵⁶. Voi myös olla, että korkeakoulu ottaa vain osan tälle KorKL:n mukaan kuuluvista oikeuksista⁵⁵⁷. Mainituissa tilanteissa jäävät KorKL 4 §:n periaatteen mukaan muut oikeudet keksijälle⁵⁵⁸. Voidaan myös ajatella, että korkeakoulun ensisijainen oikeus ottaa oikeuksia ja hyödyntää keksintöä siirtyy tällöin automaattisesti keksijälle. Näin voidaankin sanoa, että keksijän oikeudet sopimustutkimuksessa syntyneeseen keksintöön ovat pääasiassa⁵⁵⁹ toissijaisia suhteessa korkeakoulun oikeuksiin.

5.3 Muissa tilanteissa syntyneet keksinnöt

5.3.1 Muut tilanteet

Muissa tilanteissa syntyneillä keksinnöillä tarkoitetaan KorKL 3.1 § 4 kohdan mukaan korkeakoulukeksintölain soveltamisalaan kuuluvia keksintöjä, jotka ovat syntyneet muussa kuin avoimessa tutkimuksessa tai sopimustutkimuksessa. Korkeakoulukeksintölain 3.1 § 4 kohta tulee sovellettavaksi vain poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa tutkimus ei kuulu varsinaisen korkeakoulututkimuksen piiriin⁵⁶⁰. Tällainen keksintö on saattanut syntyä esimerkiksi hallinnollisissa tehtävissä tai tuki- ja palveluiden suorittamisen yhteydessä⁵⁶¹. Jotta korkeakoulukeksintölaki ylipäänsä soveltuisi mainittuun keksintöön, on keksijän kuitenkin tullut olla palvelussuhteessa korkeakouluun⁵⁶². Tilan-

---

⁵⁵⁵ HE 259/2004 vp., s. 25.

⁵⁵⁶ HE 259/2004 vp., s. 27 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 86

⁵⁵⁷ Bruun – Välimäki 2007, s. 87–88.

⁵⁵⁸ Ks. HE 259/2004 vp., s. 27 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 86. Korkeakoulu saattaisi myös joutua KorKL 2 §:n tarkoituksenmukaisuuden tavoitteen mukaisesti palauttamaan jo ottamansa keksintöoikeudet takaisin keksijälle, jos keksintö muutoin olisi vaarassa jäädä hyödyntämättä (HE 259/2004 vp., s. 23.).

⁵⁵⁹ KorKL 4 §:n mukaisesti keksijällä on oikeus tulla tunnustetuksi keksijänä. Tämä periaate vastaa yleistä patenttioikeudellista periaatetta (HE 259/2004 vp., s. 25. Ks. PatL 8.4.) Keksijällä olisi myös sopimustutkimuksessa pääsääntöisesti oikeus laatia tutkimuksensa tuloksia esittelevä tieteellinen julkaisu (HE 259/2004 vp., s. 17. Ks. myös KorKL 2 §.).

⁵⁶⁰ SiVM 1/2006 vp., s. 3, jossa korostettiin sitä, että korkeakoulututkimuksen tulee pääsäännön mukaan kuulua avoimeen tutkimukseen tai sopimustutkimukseen.

⁵⁶¹ HE 259/2004 vp., s. 25 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 63 ja 68.

⁵⁶² Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 68.

teessa, jossa korkeakoulun palveluksessa oleva tutkija saa apurahaa suoraan apurahan maksavalta taholta ja he ovat keskenään sopineet, ettei rahoittajalla ole oikeuksia tutkimustulokseen, saattaisi kysymys olla 3.1 § 4 kohdan mukaisesta muusta tilanteesta, jos tutkimus ei kuulu korkeakoulun varsinaiseen tutkimustehtävään⁵⁶³.

5.3.2 Korkeakoulun oikeudet keksintöön

5.3.2.1 Neuvotteluoikeus

Korkeakoululla on KorKL 8.1 §:n mukaan etuoikeus neuvotella keksijän kanssa oikeuksista keksintöön, joka kuuluu korkeakoulukeksintölain soveltamisalaan ja on syntynyt KorKL 3.1 § 4 kohdan mukaisessa muussa tilanteessa. Jos neuvottelu ei johtaisi sopimukseen oikeuksista, on keksijällä KorKL 4.1 §:n mukaisesti oikeus itsenäisesti päättää keksintönsä kohtelusta⁵⁶⁴. Korkeakoulun kannalta kyseinen neuvotteluoikeus on varsin heikko oikeus, sillä keksijälle ei ole asetettu mitään velvollisuutta tosiasiallisesti käydä neuvotteluita⁵⁶⁵. Työntekijän yleiseen lojaliteettivelvollisuuteen perustuen työntekijän tulee kuitenkin ilmeisesti ilmoittaa korkeakoululle keksintönsä hyödyntämisen aloittamisesta, jos keksinnön hyödyntäminen voi haitata korkeakoulun intressejä⁵⁶⁶.

5.3.2.2 Käyttöoikeus

Korkeakoulu saattaisi KorKL 8.2 §:n mukaan saada neuvotteluoikeuden lisäksi käyttöoikeus keksintöön, joka on syntynyt KorKL 3.1 § 4 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Käyttöoikeuden saanti edellyttää KorKL 8.2 §:n mukaan, että keksintö on korkeakoulun toiminnan kannalta tarpeellinen.

---

⁵⁶³ Ks. HE 259/2004 vp., s. 24, jonka mukaan yksi avoimen tutkimuksen edellytyksistä on, että korkeakoulu on toinen sopijapuoli sovittaessa tutkimustulosten oikeuksista. Ks. myös Bruun – Välimäki 2007, s. 44, kuva 5 ja s. 68–70, joiden mukaan palvelussuhteen ulkopuolella tehty tutkimus ei kuitenkaan kuulu KorKL:n soveltamisalaan. Tutkijalle suoranaisesti myönnetyn rahoituksen osalta on huomattavaa, että apuraha, joka ei täytä verovapauden edellytyksiä, saattaisi muodostaa työsuhteen (verovapauden edellytyksistä ks. esim. TVL 82.1 §; Myrsky 2004, Verovapauden edellytykset, kappaleet 6, 7 ja 17 ja edellä tämän tutkielman luku 2.3.5. Työsuhteesta Ks. esim. TSKL 1:1.1 §; Koskinen 2007, s. 7–8 ja edellä luku 2.1.1 ja luku 2.2.1.3.). Tällöin tilanteessa saatettaisiin jopa soveltaa TSKL:a ja KorKL:a rinnakkain, mikä puolestaan saattaisi johtaa tutkimustulosten siirtymiseen myös TSKL:n mukaan ja siten siihen, että kyseistä tutkimusta pidettäisiin KorKL:n osalta sopimustutkimuksena (ks. HE 259/2004 vp., s. 24–25 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 50 ja edellä tämän tutkielman sivu 75.).

⁵⁶⁴ HE 259/2004 vp., s. 28.

⁵⁶⁵ Bruun – Välimäki 2007, s. 91–92. Neuvottelupakko olisi ilmeisesti vastoin KorKL 2 §:ssä ilmaistua keksintöjen tarkoituksenmukaisen hyödyntämisen tavoitetta (Bruun – Välimäki 2007, s. 92.). Vrt. TSKL 4.3 § ja HE 56/1967 vp., s. 5, joista jälkimmäisessä lausutaan, että työsuhdekeksijä on vapaa neuvottelemaan muiden kanssa, mikäli sopimukseen ei päästä neljän kuukauden kuluessa. Ks. myös TSKL:n neuvotteluoikeudesta edellä luku 4.2.2.4.

⁵⁶⁶ Bruun – Välimäki 2007, s. 92.

Hallituksen esityksessä edellytetään tarpeellisuuden lisäksi, että keksintöä voidaan hyödyntää korkeakoulun omassa käytössä. Käyttöoikeus onkin rajattu vain korkeakoulun omaan käyttöön, eikä sitä voida ilman keksijän nimenomaista suostumusta siirtää edelleen⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸.

Keksintö on hallituksen esityksen mukaan korkeakoululle tarpeellinen, kun keksinnöstä on saatavissa todellista hyötyä⁵⁶⁹. Esimerkiksi korkeakoulun tutkimustoiminnan palveleminen täyttäisi tarpeellisuuskriteerin⁵⁷⁰. Keksinnön hyödyntäminen korkeakoulun omassa käytössä voisi hallituksen esityksen mukaan tapahtua esimerkiksi tutkimuslaboratorioissa tai korkeakoulun hallinnollisissa tehtävissä⁵⁷¹. Sen määrittäminen, onko keksinnön käyttö korkeakoululle tarpeellista ja voiko korkeakoulu hyödyntää keksintöä omassa käytössään, saattaa muodostua hankalaksi⁵⁷². Pitäisin kuitenkin epätodennäköisenä, että korkeakoulu ottaisi oikeudet keksintöön, jos se ei tarvitsisi käyttöoikeutta, tai jos korkeakoulu ei voisi omassa toiminnassaan käyttää keksintöä⁵⁷³.

5.4 Todistustaakan jako

5.4.1 Tutkimustyyppin osoittaminen

Jos korkeakoulu katsoo, että keksintö on syntynyt avoimessa tutkimuksessa tai sopimustutkimuksessa, on korkeakoulun KorKL 6.2 §:n ja 7.2 §:n mukaan annettava vastailmoitus keksijän KorKL 5.1 §:n mukaiseen keksintöilmoitukseen kahden kuukauden kuluessa tai korkeakoulu menettää oikeutensa keksintöön. Vastailmoituksessa korkeakoulun on KorKL 5.3 §:n mukaan ilmoitettava keksijälle niistä toimenpiteistä, joihin korkeakoulu voi korkeakoulukeksintölain nojalla ryhtyä. Kor-

---

⁵⁶⁷ Vrt. TSKL 4.2 §, jonka mukaan työnantajalla on oikeus saada työsuhdekeksintöön käyttöoikeus. Käyttöoikeudella tarkoitetaan ns. yksinkertaista lisenssiä. (HE 56/1967 vp., s. 4.) Yksinkertainen lisenssi (non exclusive licence) ei anna lisenssinsaajalle yksinoikeutta lisenssinantajaan ja mahdollisiin myöhempisiin lisenssinsaajiin nähden. Lisenssinantaja voi myydä oikeuksia keksintöön muillekin. (Ks. Oesch 2004, s. 917.) Korkeakoulukeksintölain 2 §:ään kirjatusta korkeakoulukeksintölain tarkoituksesta on johdettavissa tasapainon periaate, jonka mukaan keksintöjen hyödyntämisen on oltava tarkoituksenmukaista yhteiskunnan, korkeakoulujen ja keksijöiden kannalta (ks. HE 259/2004 vp., s. 23.). Näihin seikkoihin viitaten, pitäisin selvänä, että KorKL 8.1 §:n käyttöoikeus vastaa TSKL 4.2 §:ssä esiintyvää käyttöoikeutta eli ns. yksinkertaista lisenssiä.

⁵⁶⁸ HE 259/2004 vp., s. 15–16.

⁵⁶⁹ HE 259/2004 vp., s. 28. Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 92.

⁵⁷⁰ Bruun – Välimäki 2007, s. 92.

⁵⁷¹ HE 259/2004 vp., s. 28.

⁵⁷² Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 92.

⁵⁷³ Näin, koska käyttöoikeus ei ole ilman keksijän nimenomaista suostumusta siirrettävissä edelleen (HE 259/2004 vp., s. 16.) ja korkeakoulun on KorKL 8.2 §:n mukaan suoritettava keksijälle kohtuullinen korvaus käyttöoikeuden ottamisesta.

keakoulun on siis vastailmoituksessaan käytännössä ilmaistava keksinnön olevan sopimustutkimuksessa syntynyt, jos se mieli saada itselleen KorKL 7 §:n mukaisen oikeuden keksintöön.⁵⁷⁴

Korkeakoulun on KorKL 12.1 §:n todistustaakkasäännöksen mukaan osoitettava, että sillä on oikeus ottaa oikeudet keksintöön itselleen. Tämä todistustaakka koskee myös avoimessa tutkimuksessa ja muussa tilanteessa syntynyttä keksintöä, mutta säännöksellä on keksijän oikeusturvan kannalta erityisesti merkitystä sopimustutkimuksen osoittamisessa⁵⁷⁵. Jos korkeakoulu osoittaa, että keksintö perustuu olennaisesti sopimustutkimushankkeeseen tai että keksintö on ilmeisesti syntynyt sopimustutkimushankkeessa, siirtyy todistustaakka 12.2 §:n mukaan vuorostaan keksijälle⁵⁷⁶. Mikäli keksijä tällöin haluaa osoittaa keksinnön syntyneen KorKL 3.1 § 3 kohdan mukaisessa avoimessa tutkimuksessa, KorKL 3.1 § 4 kohdan mukaisessa muussa tilanteessa tai korkeakoulukeksintölain soveltamisalan ulkopuolella, tulee hänen osoittaa väitteensä korkeakoulun aikaisempaa näyttöä vastaan.⁵⁷⁷

Kun keksintö on syntynyt aikaisintaan kuuden kuukauden kuluessa sopimustutkimushankkeen päättymisestä, on sitä KorKL 12.2 §:n mukaan pidettävä avoimessa tutkimuksessa syntyneenä, ellei korkeakoulu esitä erittäin painavia syitä sille, että keksintö perustuu olennaisesti sopimustutkimukseen. Korkeakouluun kohdistuva sopimustutkimuksen osoittamisen näyttökynnys siis kasvaa, jos keksintö on syntynyt aikaisintaan kuusi kuukautta sopimustutkimuksen päättymisen jälkeen⁵⁷⁸. Viimeksi mainitun säännöksen on tarkoitus suojata keksijää kohtuuttomalta todistustaakalta⁵⁷⁹.

5.4.2 Keksinnön osoittaminen vasta palvelussuhteen jälkeen tehdyksi

Korkeakoulukeksintölain 12.3 § säätelee todistustaakkaa tilanteessa, jossa keksijän palvelussuhde korkeakouluun on päättynyt ja keksijä jättää patenttihakemuksen tai muuten hyödyntää keksintöä. Jos patenttihakemuksen jättäminen tai muu hyödyntäminen on tapahtunut kuuden kuukauden kulu-

---

⁵⁷⁴ Ks. HE 259/2004 vp., s. 26.

⁵⁷⁵ Ks. PeVL 28/2005 vp., s. 3.

⁵⁷⁶ HE 259/2004 vp., s. 32–33.

⁵⁷⁷ Ks. HE 259/2004 vp., s. 32–33. Ks. myös PeVL 28/2005 vp., s. 3. Lähtökohtana säännöksessä on yleinen todistustaakka, jonka mukaan se, joka väittää itsellään olevan paremman oikeuden, on lähtökohtaisesti velvollinen osoittamaan väitteensä toteen (HE 259/2004 vp., s. 32.). Keksijällä on KorKL 4 §:n mukaan keksintöönsä lähtökohtaisesti sama oikeus kuin muulla keksijällä. Niinpä korkeakoulu on velvollinen osoittamaan omat oikeutensa, jos se väittää itsellään olevan keksijää parempia oikeuksia keksintöön. (Ks. Korkeakoulukeksintölain 4 §:n perusteluista HE 259/2004 vp., s. 25 ja korkeakoulun todistustaakasta Bruun – Välimäki 2007, s. 114.)

⁵⁷⁸ Ks. Bruun – Välimäki 2007, s. 114.

⁵⁷⁹ HE 259/2004 vp., s. 33.

essa palvelussuhteen päättymisestä, pidetään keksintöä säännöksen mukaan lähtökohtaisesti palvelussuhteen aikana syntyneenä.⁵⁸⁰ Lisäksi säännöksessä mainitaan, kuin selvyuden vuoksi, että kyseistä olettasääntöä sovelletaan vain keksintöihin, jotka kuuluvat korkeakoulukeksintölain soveltamisalaan⁵⁸¹. Säännöksen kuuden kuukauden aikarajaa ei voida sopimalla pidentää⁵⁸².

Keksijä voi kumota KorKL 12.3 §:n olettan esittämällä todennäköisiin syihin perustuvaa vastanäyttöä. Verrattuna korkeakoulun näyttökynnykseen 12.1 §:n tutkimustyyppin osoittamisessa, on keksijän 12.3 §:n olettasäännön kumoamiseksi vaadittu näyttökynnys alempana.⁵⁸³ Hallituksen esityksen mukaan 12.3 §:n mukainen todennäköinen syy voisi olla esimerkiksi keksijän siirtyminen toiseen korkeakouluun tekemään tutkimusta, jonka alaan keksintö kuuluu⁵⁸⁴.

Säännöksen tarkoitus on ehkäistä palvelussuhteen päättymisestä aiheutuvaa epävarmuutta keksintöoikeuksista⁵⁸⁵. Näin ehkäistään myös riitoja keksijän entisten ja nykyisten työnantajien sekä eri tutkimushankkeiden välillä⁵⁸⁶. Säännöstä sovelletaan myös tilanteessa, jossa keksijä siirtyy korkeakoulun palveluksesta työsuhdekeksintölain soveltamisalan piiriin kuuluvan työnantajan palvelukseen⁵⁸⁷.

Huomattavaa on, ettei KorKL 12.3 §:n olettasäännös poista korkeakoulun todistustaakkaa tutkimustyyppin osoittamisesta, jota on käsitelty tämän työn edellisessä luvussa. Palvelussuhdekriteerin täyttyminen on toki edellytys korkeakoulukeksintölain soveltuvuudelle, mutta keksintöoikeuksien kannalta merkityksellisintä on se, että keksintö on syntynyt tietyssä tutkimustyyppissä. Vaikka keksintö katsottaisiin KorKL 12.3 §:n nojalla palvelussuhteessa syntyneeksi, olisi korkeakoulun pystyt-

---

⁵⁸⁰ HE 259/2004 vp., s. 33.

⁵⁸¹ Bruun – Välimäki 2007, s. 115, jotka edelleen tähdentävät, että tällöin keksinnön on tullut syntyä jossakin KorKL 3.1 § 2–4 kohdissa määritellyistä tutkimustyypeistä – avoimessa tutkimuksessa, sopimustutkimuksessa tai muussa tilanteessa.

⁵⁸² HE 259/2004 vp., s. 33. Vrt. TSKL 8 §, joka on sanamuodoltaan lähes KorKL 12.3 §:ää vastaava säännös. Säännösten eroavaisuudet ovat kuitenkin merkityksellisiä, eikä säännöksiä tulisi soveltaa samalla tavalla. TSKL 8 § on voimassa kuusi kuukautta, mutta sopimalla kyseinen aika voidaan pidentää enintään yhteen vuoteen. (HE 259/2004 vp., s. 33 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 115–116, alaviite 150.) Edellä mainitussa hallituksen esityksessä nimenomaisesti mainitsematon ero KorKL 12.3 §:n ja TSKL 8 §:n välillä koskee kyseisten säännösten sovellettavuutta riippuen keksinnön hyödyntämistavoista. Korkeakoulukeksintölain 12.3 §:n sanamuodon mukaan kyseistä säännöstä sovelletaan, jos keksintöön haetaan patenttia tai sitä muulla tavalla ryhdytään hyödyntämään palvelussuhteen jälkeen. Työsuhdekeksintölain 8 §:ssä sen sijaan lausutaan kyseisen TSKL:n säännöksen soveltamisen edellytykseksi ainoastaan se, että keksintöön on palvelussuhteen jälkeen haettu patenttia. Korkeakoulukeksintölain 12.3 §:ää sovellettaen siis herkemmillä ehdoilla kuin TSKL 8 §:ää. Ks. myös edellä luku 4.4.4.

⁵⁸³ Bruun – Välimäki 2007, s. 115.

⁵⁸⁴ HE 259/2004 vp., s. 33.

⁵⁸⁵ HE 259/2004 vp., s. 33.

⁵⁸⁶ Bruun – Välimäki 2007, s. 115. Ks. HE 259/2004 vp., s. 33.

⁵⁸⁷ Bruun – Välimäki 2007, s. 115.

tävä 12.1 §:n mukaisesti näyttämään, että sillä on korkeakoulukeksintölain mukainen oikeus ottaa itselleen oikeudet keksintöön.⁵⁸⁸

---

⁵⁸⁸ Ks. Korkeakoulukeksintölain 4 § ja 12.1 §; HE 259/2004 vp., s. 25 ja 32 ja Bruun – Välimäki 2007, s. 114.

6 PÄÄTELMÄT

Työ-, virka-, tai muussa palvelussuhteessa olevalla keksijällä on lähtökohtaisesti sama oikeus keksintöönsä kuin kenellä tahansa muulla keksijällä. Tätä lähtökohtaista oikeutta saatetaan kuitenkin rajoittaa työnantajan eduksi, jos keksijä ja keksintö kuuluvat työsuhdekeksintölain tai korkeakoulukeksintölain soveltamisalaan. Ne oikeudet, joita työnantaja ei ota keksintöön, jäävät kuitenkin keksijälle.

Työsuhdekeksintölaki ja korkeakoulukeksintölaki muodostavat varsin loogisen soveltamisalojen kokonaisuuden. Korkeakoulukeksintölaki nivoutuu henkilöllisen soveltamisalan osalta luontevasti työsuhdekeksintölakiin. Mainittujen lakien keskinäisen suhteen lisäksi on olennaista tunnistaa näiden lakien soveltamisaloihin kuulumattomat henkilöt, joita ovat lähtökohtaisesti esimerkiksi toimeksiantosuhteessa toimivat henkilöt suhteessa toimeksiantajaansa, opiskelijat ja verovapaan apurahan turvin tutkimusta tekevät tutkijat. Keksintöön liittyvän soveltamisalan osalta ovat tutkimuskohteena olevat lait yhdenmukaiset. Sekä työsuhdekeksintölain että korkeakoulukeksintölain mukainen keksintö perustuu patenttilain sääntelyyn.

Siihen, kuinka laajat oikeudet työnantaja voi työsuhdekeksintölain nojalla keksintöön saada, vaikuttaa se kuuluuko keksinnön hyväksikäyttö työntantajan toiminta-alaan. Pääsääntönä on, että keksinnön hyväksikäytön tulee kuulua työnantajan toiminta-alaan. Etenkin konserniyhtiöiden osalta on merkitystä sillä, tietääkö keksijä työnantajansa toiminta-alan. Työnantajalle on hyödyllistä saattaa toiminta-ala laajasti työntekijöiden tietoon. Oikeuksien laajuuteen vaikuttaa toisaalta se, missä yhteydessä keksijän työsuhteeseen keksintö on syntynyt. Pääsääntöisesti läheisemmässä työsuheyhteydessä syntynyt keksintö takaa työnantajalle laajemmat oikeudet keksintöön. Epäviralliset keksintötyypit havainnollistavat varsin selkeästi, kuinka laajat oikeudet työnantaja voi keksintöön kussakin tilanteessa saada.

Työsuhdekeksintölaki määrittelee varsin konkreettisesti ne oikeudet, jotka työnantaja voi saada työntekijän tekemään keksintöön. Korkeakoulukeksintölaissa säädetään keksintöoikeuksista sen sijaan huomattavasti väljemmin ja epätäsmällisemmin. Korkeakoulun oikeuksiin keksintöön korkeakoulukeksintölain nojalla vaikuttaa merkittävimmin se, missä korkeakoulukeksintölain tutkimustyyppissä keksintö on syntynyt. Ulkopuolisten tutkimuskumppaneiden kanssa solmitut sopimukset vaikuttavat olennaisesti tutkimustyyppiin. Esimerkiksi korkeakoulun ulkopuolisen tahon mah-

dollisuus ohjata tutkimusta ja tämän tahon asettamat ehdot tutkimustulosten käyttämisestä viittaavat siihen, että kyseistä tutkimusta on pidettävä sopimustutkimuksena. Korkeakouluille on taattu mahdollisuus hallita korkeakoulututkimuksen sopimuskäytäntöjä. Näin korkeakoulut pystyvät vaikuttamaan myös tutkimustyyppin määräytymiseen.

Korkeakoulukeksintölain korkeakoululle takaamien keksintöoikeuksien laajuuteen vaikuttaa tutkimustyyppin ohella se, missä määrin oikeuksien ottaminen on tarkoituksenmukaista. Tarkoituksenmukaisuus perustuu korkeakoulukeksintölakiin kirjattuun kyseisen lain tarkoitukseen, jonka mukaan keksintöjä tulee hyödyntää keksijöiden, korkeakoulujen ja yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Korkeakoulun tulee arvioida tämän tasapainoperiaatteen mukaisesti paitsi omansa niin myös muiden tahojen intressit, päätettäessä oikeuksien ottamisesta.

Työsuhdekeksintölakiin ei ole korkeakoulukeksintölain tarkoitusta vastaavasti kirjattu vaatimusta oikeuksien tarkoituksenmukaisesta hyödyntämisestä. Toisaalta merkittävä osa työsuhdekeksintölain alaan kuuluvista työnantajista on kansainvälisen markkinatalouden ehdoilla toimivia yrityksiä. Näiden yritysten toimintaa ei voi, ainakaan siinä määrin kuin korkeakoulujen toimintaa, ohjata tasapainoilu työnantajan, keksijän ja yhteiskunnan etujen välillä. Työsuhdekeksintölaissa on keksijän asemaa, kuten korkeakoulukeksintölaissakin, kuitenkin turvattu muun muassa todistustaakkaa koskevilla säännöksillä.

Työsuhdekeksintölaissa tai korkeakoulukeksintölaissa edellytetään keksinnön patentoitavuutta. Keksintöön, johon työnantaja ottaa oikeudet mainittujen lakien perusteella, ei ole kuitenkaan hatettava patenttia. Työnantaja voi harkita tarkoituksenmukaisen tavan hyödyntää keksintöä. Keksintöä voidaan suojata ja hyödyntää patentin ohella muun muassa hyödyllisyysmallilla tai salassapitosopimuksella. Keksintö voidaan myös julkistaa puolustusellisessa mielessä. Korkeakoulun on otettava huomioon keksijän, korkeakoulun ja yhteiskunnan etu keksintöjen suojaamisessa ja hyödyntämisessä.

LIITE 1

KAAVIO 1. Keksintötyypit työsuhdekeksintölain 4 §:ää mukaillen⁵⁸⁹

Ei kuulu toiminta-alaan	Keksintö kuuluu työnantajan tai konserniyrityksen toiminta-alaan	
Työntekijälle tarkemmin määrätyn tehtävän tuloksena	Työntekijälle kuuluvien työtehtävien täyttämiseksi tapahtuvan toiminnan tuloksena	Olennaisesti käyttämällä hyväksi työnantajan tai tämän kanssa samaan konserniin kuuluvan yrityksen liikkeessä tai laitoksessa saavutettuja kokemuksia
Kaikki oikeudet, A-keksinnöt		

Keksintö kuuluu työnantajan tai konserniyrityksen toiminta-alaan		Ei kuulu toiminta-alaan
Muu työsuuhdeyhteys	Ei työsuuhdeyhteyttä	Ei työsuuhdeyhteyttä
Käyttöoikeus ja neuvotteluoikeus, B-keksinnöt	Neuvotteluoikeus, C-keksinnöt	Ei TSKL 4 §:n soveltamisalassa, D-keksinnöt

⁵⁸⁹ Mukaillen TSKL 4 §; Teollisuuden keskusliitto 1991, s. 17–20; Bruun et al. 1992, s. 53–54 ja Kivi-Koskinen 2002, s. 68–74.